

ВЛАДИМИР ДИМИТРИЈЕВИЋ
БАЊАЛУКА ПОД СУНЦЕМ ПРАВДЕ:
СРБОВАЊЕ НА КРАЈИНИ ЉУТОЈ

Издање аутора

Аутор

Владимир Димитријевић

Наслов

**БАЊАЛУКА ПОД СУНЦЕМ ПРАВДЕ:
СРБОВАЊЕ НА КРАЈИНИ ЉУТОЈ**

Уредник

Зоран Чворовић

Књигу препоручују

Зоран Чворовић

Бошко Обрадовић

Штампа

ДОБРОТОЉУБЉЕ, БЕОГРАД

Тираж

200

ISBN-978-86-906722-2-6

Ауторфотографије на насловној страни:

Саша Кнежић - Сопствено дело, CC BY-SA 4.0

<https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=82538857>

ВЛАДИМИР ДИМИТРИЈЕВИЋ

**БАЊАЛУКА ПОД
СУНЦЕМ ПРАВДЕ:
СРБОВАЊЕ НА
КРАЈИНИ ЉУТОЈ**

ЧАЧАК, 2025.

САДРЖАЈ

ШТА ЈЕ ЗА МЕНЕ БАЊАЛУКА: УМЕСТО ПРЕДГОВОРА

КАКО ЈЕ ТО БИЛО?	11
О ЧЕМУ ЈЕ ОВА КЊИГА?	20

ВИДОВДАНСКИ ПОГЛЕД НА СВЕТ

СРЖ ВИДОВДАНСКОГ ВИЂЕЊА	25
ВИДОВДАН НИЈЕ МАТЕРИЈАЛИЗАМ ЈЕР	
НИ МАТЕРИЈА НИЈЕ МАТЕРИЈАЛИСТИЧКА	27
ВИДОВДАН ЈЕ ВЕРА ДА ЖИВОТ НИЈЕ НАСТАО СЛУЧАЈНО ..	29
ВИДОВДАН ЈЕ ВЕРА ДА ЖИВОТ НЕ НАПРЕДУЈЕ БЕЗ БОГА ...	30
ВИДОВДАН ЈЕ ВЕРА У НЕПОЈАМНО	30
ВИДОВДАН ЈЕ ВЕРА У ХРИСТА ИЗНАД СВИХ ПРОРОКА И	
МУДРАЦА	31
ВИДОВДАН НИЈЕ ВЕРА У НИШТАВИЛО, НЕГО У ПУНОТУ	
ЖИВОТА	32
ВИДОВДАН ВИДИ УЗРОКЕ НАШЕ ПАТЊЕ	34
ВИДОВДАН ВИДИ УЗРОЧНИКА ГРЕХА	35
ВИДОВДАН ВИДИ И РАЈ, АЛИ И ПАКАО	36
КРОТКИ ВИДОВДАН ВИДИ И ТАЈНУ ГОРДОСТИ	39
ВИДОВДАН ВИДИ ТАЈНУ СЛОБОДЕ ЉУДСКЕ	41
ВИДОВДАН ЈЕ ВИДОВИТ ВЕРОМ У ВЕЧНОСТ	41
ВИДОВДАН НУДИ ВИЂЕЊЕ И НАМА ДАНАС	43
ВИДОВДАН ВИДИ ДАЉЕ ОД НАШЕ ЧАМОТИЊЕ	44
ВИДОВДАН И СМИСАО СТРАДАЊА	46
ВИДОВДАН ВИДИ ЗАШТО И ДЕЦА СТРАДАЈУ	49
ВИДОВДАН ВИДИ ВЛАДИКОМ НИКОЛАЈЕМ	54
ВИДОВДАН ВИДИ ЗАШТО СЕ РАТУЈЕ	66
ВИДОВДАН И ПЕТАР КОЧИЋ	67
ВИДОВДАН И МЛАДА БОСНА	72
ВИДОВДАН И БАЊАЛУЧКИ ПРОЦЕС	73
ВИДОВДАН ВИДИ КОНАЧНО	74

СРЕДЊОВЕКОВНА БОСНА: ПРАВОСЛАВНА, А НЕ БОГОМИЛСКА

ИЗ ИСТОРИЈЕ ЈЕДНЕ КРИВОТВОРИНЕ: БОГОМИЛИ У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ	77
УЧЕЊЕ ПРАВИХ БОГОМИЛА	78
НАСТАНАК МИТА О БОГОМИЛИМА	79
КО СУ СРЕДЊОВЕКОВНИ ”НОВИ БОГОМИЛИ”?	80
НЕМАЊИЋИ И ”НОВИ БОГОМИЛИ”	81
ШТА ЈЕ ”ЦРКВА БОСАНСКА”?	82
ОД СРЕДЊЕГ ВЕКА ДО ДАНАС	83
ДУШАНОВ ЗАКОНИК	85
ШТА СЕ ЗНА О ”ЦРКВИ БОСАНСКОЈ”?	86

ДР МИОДРАГ М. ПЕТРОВИЋ

СВЕТИ САВА И ЛАТИНИ КАО НОВИ БОГОМИЛИ	89
---	----

ДР МИОДРАГ М. ПЕТРОВИЋ

ИСТИНА О ПРАВОСЛАВЉУ У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ У СРЕДЊОМ ВЕКУ	98
МИТ О БОГОМИЛИМА И НОВЕ НАЦИЈЕ	105
КРЕЖА И ДОБРИЦА ЋОСИЋ	106

СВЕШТЕНИК ДР РАДОСЛАВ ГРУЈИЋ

ПАПИН КРИЖАРСКИ РАТ ПРОТИВ ПРАВОСЛАВНИХ У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ	108
---	-----

АЛЕКСАНДАР ЋЕКЛИЋ:

БОГОМИЛИ ИЛИ ЛАЖНИ МИТ

МИТОЛОГИЗАЦИЈА ИСТОРИЈЕ	114
СВЕДОЧЕЊЕ МАРИЈАН ВЕНЗЕЛ	114
ПОСТОЈИ ЛИ ”БОГОМИЛСКИ ПОВЕЗ”	116
БЕЧКА МУСТРА МИТОМАНИЈЕ	117
ШТА ЈЕ ИСТИНА	118

ПРАВОСЛАВНОСТ БОСАНСКО - ХЕРЕГОВАЧКИХ СРБА ПО ТЕОДОРУ ПИШТЕЉИЋУ

КУЛТ ЈЕДНОГ ОД СВЕТА ТРИ ЈЕРАРХРА	120
СВЕТКОВАЊЕ ПРАЗНИКА	121
СВЕТЕ МОШТИ	121
ЗАДУЖБИНАРСТВО	122
КРШТЕЊЕ	122
СВЕТО ПРИЧЕШЋЕ	123
ВЕНЧАЊЕ	123
ВАСКРСЕЊЕ	123

ПРАВОСЛАВНОСТ БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ ЈЕ НЕУПИТНА

КУЛИН БАН	124
МАТИЈА НИНОСЛАВ	124
СТЈЕПАН ДРУГИ КОТРОМАНИЋ	125
КРАЉ ТВРТКО	125
СТЕФАН ОСТОЈА	126
СТЕФАН ТВРТКО ДРУГИ	126
САНДАЉ ХРАНИЋ	127
СТЈЕПАН ВУКЧИЋ КОСАЧА, ХЕРЦЕГ ОД СВЕТОГ САВЕ	127
ФРЕСКА НЕМАЊИНОГ САБОРА У АРИЉУ	129
ГОРАН КОМАР, ИСТРАЖИВАЧ СРЕДЊОВЕКОВНИХ НАДГРОБНИКА, ТЗВ. "СТЕЋАКА": СВЕДОЧЕЊЕ	
СПОМЕНИКА	130
ПРЕТХОДНИЦИ ГОРАНА КОМАРА	131
СРПСКО ПЛЕМСТВО И ИСЛАМ	131
КО ЈЕ ДИЗАО "ГРЧКА ГРОБЉА"?	132
КУЛТУРНО И ЦРКВЕНО ЈЕДИНСТВО	134
ТЕСТАМЕНТ ГОСТА РАДИНА	135
ЧЕГА СЕ ТРЕБА ОСЛОБОДИТИ	135
ЗА КРАЈ	137

ГРИГОРИЈЕ БОЖОВИЋ:

СРПСКА ВЕРА У БОСНИ И НА ЗМИЈАЊУ

УМЕСТО УВОДА	140
--------------------	-----

БОСАНСКИ СЕЉАК И БОСАНСКИ ПОП.....	141
ДВА ОХРАБРЕЊА НА ЗМИЈАЊУ	146

**ВИКТОР ГУТИЋ, КРВОЛОК ИЗ БАЊАЛУКЕ:
СВЕДОЧЕЊЕ ХРВОЈА МАГАЗИНОВИЋА**

ДЕЛА И ДАНИ БАЊАЛУЧКОГ ЦЕЛАТА.....	151
КАКО СЕ ЦЕЛАТ ПРАВДАО НА СУДУ?	152
КО ЈЕ БИО ХРВОЈЕ МАГАЗИНОВИЋ?	154
КАКО ЈЕ НАСТАО ВИКТОР ГУТИЋ?.....	163
УМЕСТО ЗАКЉУЧКА	164

**ДУША ОД ЧОВЕКА, ВИТЕЗ ГОСПОДЊИ: ПРОТА СТЕВАН
ДУШАНИЋ, ДОСТОЈНИ ПОТОМАК СВЕТОГ САВЕ**

НАЈВЕЋА ЈЕ СЛУЖБА СВЕШТЕНИЧКА.....	166
КАКВИ СУ БИЛИ СРПСКИ СВЕШТЕНИЦИ	167
МУЧЕНИШТВО СРПСКИХ СВЕШТЕНИКА	168
НАСЛЕДНИК ЧАСНИХ ПРЕДАКА.....	170
ПРОТА СМИЉАНИЋ, ТИТОУГОДНИК.....	170
СМИЉАНИЋ ГОВОРИ У СЛАВУ РЕЖИМА	172
ПРАВИ СРПСКИ СВЕШТЕНИК: ПРОТА СТЕВАН ДУШАНИЋ. .	178
ЧОВЕК – ВЕК	183

**СПОМЕНИК ЦАРУ МУЧЕНИКУ НИКОЛАЈУ У БАЊАЛУЦИ И
ПРАВОСЛАВНА ОБНОВА 2014.**

ЧУДО У БАЊАЛУЦИ.....	188
ЦАР МЕЂУ СРБИМА.....	190

**МЕДНА И МИТИЛИНА:
КАКО БОГ ПРОСЛАВЉА СВОЈЕ СВЕТЕ**

НА ПУТУ КА МЕДНОЈ	195
ШТА СУ СВЕТЕ МОШТИ?	196

ПРЕПОДОБНОМУЧЕНИЦИ ИЗ МЕДНЕ

НАЈАВА ОБРЕТЕЊА	198
ЈАВЉАЊА ПЕТРИ ТЕЛГЕТИЈИ.....	199

ОПРЕЗ ВЛАДИКЕ ХРИЗОСТОМА	200
КАКО СУ МОШТИ ОБРЕТЕНЕ?.....	201
СВЕТИЊА ДАНАС.....	203

СВЕТИ МУЧЕНИЦИ СА МИТИЛИНЕ

ПРВА СВЕДОЧЕЊА	204
ДУКА ЦОЛАКИС.....	206
МАРИЈА ЦОЛАКИС.....	207
ОСВЕШТАЊЕ КАПЕЛЕ.....	209
НЕ ПЛАЧИ ШТО ТИ СЕ РУГАЈУ.....	210
ЈАВЉАЊА СВЕТОГ РАФАИЛА.....	211
ЈАВЉАЊЕ СВЕТЕ ИРИНЕ.....	214
СЕОСКИ УЧИТЕЉ.....	216
ЈОШ ПОСТРАДАЛИХ	217
ЧУДА НЕ ПРЕСТАЈУ	218
ИГУМАНИЈА ОЛИМПИЈАДА.....	219
МНОГОБРОЈНА ИСЦЕЛЕЊА.....	221

ЧЕМУ НАС УЧЕ МУЧЕНИЦИ МЕДЉАНСКИ И МИТИЛИНСКИ?

ПОСТАЛИ СМО МАЛОВЕРНИ	222
У ШТА ВЕРУЈЕМО – У СВЕЦЕ ИЛИ ”ВАНЗЕМАЉЦЕ”?.....	223
ИСТИНЕ О ДУШИ И ТЕЛУ	224
ПОСТОЈИ ЖИВОТ ПОСЛЕ СМРТИ.....	225
ИЗ СИЛЕ У СИЛУ ИЛИ О ЧУДУ СА АНТИМИНСОМ.....	226
ИКОНЕ И ЧАСНИ КРСТ	228
МОНАШТВО, МУЧЕНИШТВО И ЗАПОВЕСТИ БОЖЈЕ	229
БОГ ПРОСЛАВЉА СВЕЦЕ, А ЉУДИ ИХ ПОШТУЈУ	230
УМЕСТО ЗАКЉУЧКА	231

НА ГРОБУ ДАВИДА ШТРПЦА

ВЕСТ О ДАВИДУ	233
МИЛОРАД ШТРБАЦ	235
ШКОЛСКО ТУМАЧЕЊЕ ”ЈАЗАВЦА ПРЕД СУДОМ”	237
ЈЕЗИК КАО ШТИТ	239

ГДЕ ИМ ЈЕ, БЕЗУМНИМА, ШТРПЧЕВА ПАМЕТ?	241
БОРБА ЗА РЕЧИ, СВАГДА И УВЕК	242
ДАВИД ШТРБАЦ И ВЕЛИКИ ИНКВИЗИТОР	244
БЕЗ СЛОБОДЕ НАС НЕМА	247
ЗАШТО ЈЕ ДАВИД ШТРБАЦ СУМЊИЧАВ?	249
ГОСТ РАДИН И ДАВИД ШТРБАЦ	253
ШТА СЕ ВИШЕ ШТИТИ: СРБИ ИЛИ ЈАЗАВЦИ	255
НАЦИСТИ И ЗАШТИТА ЖИВОТИЊА	256
ЗАВЕТНИЦИ ОКО ДАВИДОВОГ ГРОБА	259
ИЗ ЛЕПОТЕ У ЛЕПОТУ: ОД МЕЛИНА ДО ГОМИОНИЦЕ	261
 ХВАЛА ТИ, БАЊАЛУКО ЛЕПА:	
УМЕСТО ПОГОВОРА	263

ШТА ЈЕ ЗА МЕНЕ БАЊАЛУКА: УМЕСТО ПРЕДГОВОРА

КАКО ЈЕ ТО БИЛО?

Увек сам волео Бањалуку.

Због Симеуна Ђака, Давида Штрпца и Мије Слатке Душе, и због Мрачајског проте и Мргуде.

И што је била Крајина наша, која је јаукала са Змијања, али се никад није одрекла Христа и Српства.

И стално сам желео да одем у Бањалуку.

Јули 2023. године.

Први пут у Бањалуци сам на дуже (био сам 2007, сад већ давне, кратко).

Долазим у суботу. На ауто – путу ме дочекују брат Стојан и другови.

У недељу, порекрасна служба у Шишковцу, па ручак и вечера са братијом у Кришковцима.

У понедељак, на Светој Литургији у храму Богојављења у Бањалуци, на служби Светим Царским Мученицима Романовима, па молебан испред споменика Цару Мученику. Увече у парохијском дому Богојављењске цркве предавање о Цару и његовима.

У уторак, на извору Крупе, на слаповима Крупе, у манастиру Крупа. Затим Љубачка долина, етно – музеј, породица Стојановић, у чијем смо се стану сместили, добротом дивних домаћина.

Среда, Свети Сисоје. Храм у Дракулићима, Света Литургија, имена побијених од усташа у Дракулићима, Мотикама и Шарговцу 1942. Споменик у Дракулићима, са страдалницима Србима, које су побиле усташе вођене фра Сатаном из самостана Петрићевац.

А возио ме је до Папажана, одакле смо кренули ка Доњој Градини, брат Драган, чијег су прадеду усташе, пре но што су кренуле на Дракулиће, Мотике и Шарговац, убиле у руднику Рековац. (На том месту сад је неки тржни центар). Хрвати су јавили својима да тог дана не дођу на посао, а Срби, међу којима је био и Драганов прадеда, дошли. Његов син је, после рата, скинуо кожну јакну свог оца са једног Хрвата, који ју је, у подели плена, добио. На њој је била рупа од крампа којим је човек убијен.

Са братом Стојаном и братијом до Доње Градине. Кустос нам објашњава – сто двадесет хектара под масовним гробницама, а има индиција да још трећина гробница није ни истражена, и да су на костима куће, њиве, ливаде.

Књиге у издању Спомен – подручја.

Слике јасеновачких жртава.

А тамо, Топола ужаса, једно од светих дрвета наше вере – Држво живота у рају, Мамријски дуб под којим се Света Тројица јавила Аврааму, Крсно дрво на Голготи, дуд Светог Саве Другог у Пећкој патријаршији, Таковски грм

под којим је почео Други српски устанак, и Топола ужаса, наше дрво израсло из онога на коме је Христос распет.

Ту, у Доњој Градини, чујем, изнутра, реч руског философа Семјона Франка: „Мртви ћуте. Њихова безбројна армија не устаје из гробова, не урла на митинзима, не пише резолуције. Па ипак, та армија мртвих је велика политичка сила читавог нашег живота, и од њеног гласа зависи судбина живих, можда многих поколења. За следе и глуве, за оне који живе само у овом тренутку, не сећајући се прошлости и не предвиђајући будућност, за њих мртви не постоје, и помињање њихове снаге и утицаја за њих је само бесмислено празноверно бунцање. Али они, који умеју да виде и чују, који су свесни да садашњица није самодовољна, није од прошлости откинут живот садашњег дана, него пролазни трен живе пуноте, засићене прошлошћу и бременима будућношћу, знају да мртви нису умрли, него су живи. Каква год да је њихова судбина тамо, са оне стране границе овога света, они живе у нашим душама, у подсвесним дубинама велике, надличне народне душе... Њихове душе јасно говоре о једном – о Отаџбини, о заштити државе, о части и достојанству земље, о лепоти подвига и срамоти издаје. У тој дубини народног духа они се немо буне против издаја са предумишљајем и без предумишљаја, против демократизованог мародерства, против несавесног пировања на њиховим гробовима, против разграбљивања родне земље, окупане њиховом крвљу. Али наша дужност је да пажљиво послушамо тајанствени, час добронамерни, час страховити смисао њиховог ћутања”.

У повратку, црква у Драксенићу, где су, на Српску Нову 1942, извршен страхотни покољ, који се и данас зове ”крвава Литургија”.

Тада је 1200 усташа и домобрана напало Доњу Градину и Драксенић. Као и у банијском селу Глини, на превару су намамили житеље у цркву Светог апостола и јеванђелисте Марка. Ко није послушао наређење, убијан је на кућном прагу. Кроз врата храма текла је река крви. Преко двеста људи, жена и деце поклано, деведесеторо деце млађе од 14 година. Сведочење оних који су сахранили жртве: „У цркви су лежале изнакажене жртве, из којих је још врела крв шикљала по бијелим зидовима. Међу њима су биле двије жене и једно дијете, још живи, али у полусвјесном стању... На улазним вратима од цркве на једној страни налазило се приковано и изнакажено тијело мушкарца, а на другој тијело жене, чије су груди просјечене, а кроз њих провучене руке. У олтару су биле издвојене дјевојке које су на посебан и звјерски начин мучене. У цркви су многе мајке лежале мртве, а на њиховим грудима дјеца избодена бајонетама.”

Сведочење преживеле Маре Благојевић: „Ушле смо у цркву. Налазимо се у звонику, неће нико да иде према олтару. Примјетила сам много усташа око зидова олтара. Видим Савку Драчину, сједи на столици. Не знам да ли је заклана или је стављена да гледа како усташе кољу. Сједила је окренута народу у цркви. У тренутку када сам се окренула, ударена сам бајонетом у ребра. Свалила сам се и пала. Усташе су наставиле да касапе народ. Моју мајку Росу Влајнић заклали су на мојим ногама. Осјећала сам да сам жива, па сам се помицала да уклоним погинуле са себе.

Чула сам јаук жена, па сам и ја почела да јаучем. Онда сам се смирила и била сам при свијести. Ране које сам задобила изнад и испод рамена страшно су ме бољеле. Међутим, страх ме је толико обузео да сам заборавила болове...”

Анка Павковић, преживела: „У кућу је ушло осам усташа са пушкама. Наредили су нам да изађемо, јер нас позива усташки командант. Изашли смо и они су нас потјерали. Стигли смо пред цркву. Ту је већ њих троје било заклано. На улазу у цркву, недалеко од врата, видим више усташа са обје стране. И тако су нас опколили. Како смо наилазили, почели су да нас боду бајонетима. Задобила сам десетак рана по врату, глави и по рукама. Ударали су нас бајонетима, кундацима и ашовима, падали смо једни на друге под ударцима и убодима. Али они су наставили и даље да нас боду. Поред убијања, вршили су и друга напастовања, силовања. Ја сам пала са групом око мене. Чуо се плач дјетета Милана Петковића. Усташе су ми пришле и удариле га кундаком у главу. Био је то дјечачић од око годину дана, можда и млађи.”

Они који су преживели овај покољ, су поред цркве сахрањивали мозгове и крв убијених.

Комунисти су минирали остатке срушене цркве 1950. године, а онда су узимали камен и градили куће и помоћне објекте преживелим мештанима. Уједно је драксенићки парох, који се вратио 1946. године у село након прогонства, осуђен на четири године робије јер је тобож освештавао четничке гробове. А четника није било да у тој равници бране народ од покоља.

У Драксенићу је током Другог светског рата страдало две трећине предратног становништва. Живот је изгубило 896 становника, од тога 241 дете млађе од 15 година. Истребљено је 56 породица.

Стоји нова црква, и темељи старе, краве. Узимам од ње каменчиће као светињу.

У четвртак, величанствени и чудесни осликани храм у Мркоњић Граду, па пут у Медну, да целивамо мошти Медљанских Мученика. Онда ручак на надреално лепом Језеру Балкана, па Кочићево етно – село, па црква на Клисини у селу Стричићи, одакле је мој Петар Кочић, па споменик Урошу Дреновићу и четницима погинулим у Другом светском рату, па Мелине и сусрет са Давидовим чукунунуком Милорадом Штрпцем, који нас води на гроб чукундеде, и показује, успут, њиву на којој је уловио јазавца, па пут у чудесну Гомионицу, манастир ”на Крајини љутој”, где нас среће отац Методије и показује драгоцени храм и музеј (и ту видимо да су и Давид Штрбац и Мргуда постојали). Па увече у Бањалуци опет са драгим Стојановићима.

О, какав диван, гостољубив народ! Каква срца отворена за Српство и Србију!

Никад им се одужити нећу. Јер не могу.

Сутрадан, слава у Папажанима, на Светог Прокопија, и свесрпско весеље. Како овде лепо одјекује ”Над Краљевом жива ватра сева”, и ”На планини, на Јелици”...

Сви ти људи – Стојан, који је, као момак – добровољац, пробијао коридор, Небојша и Данијел, домаћини, чији је отац био рањен у овом отацбинском рату, Раде Савић, из Градачца, кум Стојанов, чији је отац такође био рањен у

овом рату (сад чудесни хришћанин Раде живи у близини Чачка, у селу код Горњег Милановца, са супругом и децом)... Па добри српски свештеници, па целивање моштију Светог Платона Бањалучког, умученог од усташа (прича жена која продаје свеће о једној младици која је, после дуга времена, добила здраво дете молитвама Светог Платона), па црква бањалучка коју су рушиле усташе, па нова црква бањалучка, величанствена и доказно заветна...

И ове, 2024, са братијом у Папажанима, и у храму на Свете Романове, и у молебану пред њиховим спомеником, и, као и прошле године, код једног од мојих издавача, Горана "Романова" у књижари "Романов", где срећеш занимљиве и добре Србе...И онда у манастир Ступље, срушен крајем 17. века, а који се, величанствено, обнавља од 1994, са мноштвом светих икона и моштију, у крају који блиста нетакнутим лепотама природе...

И сусрети са људима, људима, људима – књиге и приче, овај пут са Козаре.

И одлазак до штаба "Вукова са Вучјака", хероја отаџбинског рата.

И од честитог брата Жељка Савића, заљубљеника у српску историју, књига о епском јунаку ових крајева, од Змијања Рајку. Кад се жени, никог се не боји, јер су сви српски јунаци с њим:

Чу ли мене, од Божуна бане!

Поклони ми Ружицу ђевојку,

Какве имам Србе витезове,

К'о на грани сиве соколове,

Сваки ће ми у сватове поћи,

Кад поведем свате соколове,
Ја ћу лако туда пролазити,
И душманску силу погазити,
Што су моје по реду војводе,
Сваког ћу ти по имену казат' :
Ево првог Краљевића Марка,
Когано је одгојила мајка,
За јуначког најпрвог барјака;
Ево другог Обилић Милоша,
Кад он коња кроз планину јаше,
Пријеча га и тамо и амо,
Кад му сабља по калдрми звечи,
Сва планина и горица јечи;
Ево трећег Змај-Огњеног Вука,
Све он коња бакрачлијом туче,
Топузину на вранчићу вуче,
Оштро гледа кајно горски вуче,
Топузином Арапију туче;
А четвртог Бановић Секула,
Што обара покрај мора куле,
Разваљује скеле и паланке,
И отима робље од Турака;
Ево петог Љутице Богдана,
Љута змаја за дуга мејдана,
Који здрави све српске здравице,
А дозива српске поглавице;

Ево шестог Ређе Бошњанина,
Који храни у раменим крила,
Низ бедру му игра сабља крива,
Ништа њему побјећи не море,
Што не лети небу под облаке;
Када пије црвенику вино,
Вино пије, науснице смије,
Нико њему на мејдан не смије.
А што ми је Топлица Милане,
Кад развије крстата барјака,
Дивота је погледат' јунака,
Барјак му је од сухога злата,
Нема таког у другог барјака,
Кад се здраве сватовске здравице,
Винце пије, а барјак се вије,
То гледају из планине виле,
И сив соко са јелове гране,
Све гледају Србе изабране,
А ко неће погледати на њих,
Погледати момке изабране?
А што ми је Косанчић Иване,
Све дозива Србе изабране:
Напите се, моја браћо драга,
Ова кита свакоме је драга,
Све напријед иде пред сватима!
А што ми је Бановић Страхило,

Он напријед иде пред сватима,
Ће је страшив у планини кланац,
Страхило га никад обић неће,
Ни од шта се препа'нути неће,
Већ уходи друме и богазе,
А све гледа и тамо и амо,
Неће л' ће год опазити кога,
Опазити душманина свога;
А што су ми два Војиновића,
Оба брата од једне матере,
Они ће ми бити ђеверови,
Јесу љепши од сваке ђевојке
Све су српске зачинили момке;
А што имам осталих војвода,
На мејдану то је ватра жива;
Већ ми подај Ружицу ђевојку.

Сви су српски јунаци дошли на Змијање, своме брату
Рајку. Да се зна.

О ЧЕМУ ЈЕ ОВА КЊИГА?

Живот Срба, где год да су, везан је за Видовдан, као празник завета са Христом и Царством Његовим. Зато је први текст у овој књизи "Видовдански поглед на свет". Наша научница, Сања Бошковић – Данојлић, каже: „Косовски културолошки мит је производ колективног духовног

искуства, које одражава и различите слојеве колективног памћења, и комплексну структуру колективног бића народа. Место његовог настанка је *време*. Косовски мит се стварао и још увек се ствара у времену; унутар његове текстуре налазе се различити временски сегменти, саобразни разнородним периодима колективних искустава. Временски слојеви одражавају различите типове памћења којима су фиксиране развојне духовне етапе. Њихово међусобно садејство синхронизовано је унутар јединственог културног израза у коме се препознаје колектив. Отуда се може претпоставити да је колективно памћење један од основних носилаца културног идентитета, а Косовски културолошки мит једно од кључних *места памћења* (*lieu de mémoire*, Pierre Nora) за српски народ. Колико год заснован на временској равни – историјској и вечној – мит о Косову је укореван и у конкретни геосторијски простор. Као што су Итака за Хомеровог Одисеја, Латијум за Вергилијевог Енеју или Јерусалим за старозаветна сведочанства – тачке из којих наступа историја прерастајући у судбину народа, тако је и Косово у контексту културолошког мита Срба место на коме се одређује њихов историјски и судбински пут. Конкретне географске тачке прерастају конкретност времена и простора, те се путем језика и завештања колективног памћења у језику, измештају из конкретног у имагинарни простор и време. Обликовани према потребама колективног доживљаја света, они постају духовне референце или својеврсна географија духа.”

Тој географији духа припада и заветна Бањалука, са својом Крајином.

Срби у Босни и Херцеговини никад нису били јеретици – богомили, него увек православни: о томе је велики текст који се бави разобличавањем лажи о ”Цркви босанској”, на основу кога је, између осталог, градио лажни индентитет антисрпског ”бошњаштва”.

О истинитој вери нашег човека из Босне и Србина Змијањца писао је велики наш књижевник, Григорије Божовић – његова два текста из ”Политике” су пред нама, да се подсетимо.

А онда је дошао Други светски рат, кад је усташки крволок Виктор Гутић покољима хтео да Бањалуку направи главним градом Ендехазије. О њему, целату ”за дом спремном”, сведочи Хрват југословенске оријентације, Хрвоје Магазиновић. Издржали су Срби и сломили злотворну НДХ, и сачували своје име и имање.

Да се види какве смо свештенике имали ту је текст о проти Стевану Душанићу из Прибинића, о коме је књигу написао његов род, наш угледни економиста Јован Душанић. Јер, српски свештеник је увек био барјактар Крста Часног и Слободе златне, и нас не би било без таквих свештеника.

Први споменик Цару Мученику Николају, великом заштитнику Срба, подигнут ван Русије, добила је Бањалука 2014. године. И о томе се пише у овој књизи, да се не заборави да је Цар Николај, како каже Владика Николај, нови кнез Лазар, који је живот свој и своје породице дао на олтар православног словенског братства са Србима.

У књизи је и текст о Светим мученицима из села Медне и са острва Митилине, чије су мошти вековима биле скривене, а онда их је Бог, у наше дане, открио Својој

Цркви. Крајину нашу и грчко острво спаја Христос, за Кога су ови мученици страдали од Турака.

Крај књиге је надахнут светлим гробом Давида Штрпца, Кочићевог витеза непокорене Крајине, Србина над Србима, учитеља србовања и србософије.

Надамо се да ће ова књига бити на корист онима који је читају.

На Свету маји Анђелину 2024. године

ВИДОВДАНСКИ ПОГЛЕД НА СВЕТ

СРЖ ВИДОВДАНСКОГ ВИЋЕЊА

Хајде сад да заборавимо Видовдан као земни патриотизам, и Косово и Метохију као територију, и да се загледамо у саму срж. Шта ми, у ствари, видимо на Видовдан кад је оно најважније у питању – а то су Бог и душа?

Уосталом, суштина Косовског завета је опредељење за Бога и Царство Божије.

Суштина Косовског завета је, дакле, у вери хришћанској. Цар Лазар је сав у томе: „Умримо да свагда живи будемо!” Јер: „Земаљско је за малена царство, а небеско увек и до века!”

Све остало видовданско потиче из хришћанске вере.

Сетимо се раваничког калуђера који, во времја оно, описа Лазара и његове и разлоге због којих убојуђоше и како се жртвоваху: „А овај јуначни, Христовим исповедањем укрепивши се, и вером у Њега, и топле молитвенике Христу раније пославши, Симеона, велим, новог мироточца, и светитеља Саву, и ове као тврде јемце имајући, не убојаше се свирепости оног безумног, но тврдом надом укрепивши се, и молитвама ових оградивши се, богооца Давида реч у срцу носећи, говораху: Боже, дођоше незнабошци у

достојање Твоје, оскврнуше цркве свете Твоје, настојећи да њих створе као хранилиште плодова. Но, Господе, не предај нас до краја имена Твојега ради, и не разори завет Твој са нама, по молитвама преподобних и богоносних отаца наших, Симеона и светитеља Саве. И молитвама ових наоружавши се, изиђоше у сретање злочастивих оних, и светлу победу показаше. Злочастивог оног амира срушивши победише, и мрску главу његову отсекоше, и многим множаству јединомудрених њему. Но о жалосној повести која се у нас збила, авај, немогуће је подробно причати. Јер тада и благочастивог и христољубивог кнеза Лазара сујемудрени они (који лажно мудрују), и множаство благородних војника његових, у Христовом исповедању, које се успротивило вере ради хришћанске, Христу представише. Мученичким венцем, који се блистао светлије од сјаја сунчаног, Владика свих их украси, учини да ликују с онима који су од века угодили Христу, Кома слава у векове, амин.”

Тако су веровали Лазар и његови хришћани.

Али има оних који одбијају да верују.

И ратују против вере.

И неће Бога и душу.

Ако ово знамо, и остало нам је јасно.

Рат против Видовдана је зато, у суштини, рат материјалиста против Бога, Кога треба протерати са људског обзорја у нигдину и невиделицу.

ВИДОВДАН НИЈЕ МАТЕРИЈАЛИЗАМ ЈЕР НИ МАТЕРИЈА НИЈЕ МАТЕРИЈАЛИСТИЧКА

Наравно, материјализам је одавно престао да буде озбиљан поглед на свет. Још је чувени руски философ, Алексеј Лосев, о таквом материјализму писао: „Шта је заправо материјализам? Као што сама реч показује, ту материја мора да игра неку посебну улогу. Какву? Она мора да лежи у основи сваког и свакојаког бића и на њу морају да се своде сви узроци и први узроци живота и света. Добро. Али шта је материја? Да ли је то исто што и материјалне ствари? Наравно, није то исто. Као што дрвени ормар није дрво и као што штампана књига није једноставно хартија, тако ни материјална ствар није једноставно материја. Али може бити да је материја све ствари, узете заједно? Међутим, непознате су нам све ствари, узете заједно, а не знајући ни њихову количину нити квалитете те суме не можемо одређивати материју помоћу толико нејасних особина. Сем тога, ако једна материјална ствар није једноставно материја, онда тим пре све ствари, узете заједно (чак ако бисмо и тачно то све себи представљали) не могу да буду материја. Ако ово челично перо није једноставно челик, онда узевши сва пера на свету која постоје, која су постојала или ће постојати, добићемо такву масу противречних особина да ће одређење челика помоћу њих постати једноставно бесмислено. Материја нису ствари које образују спољашњи свет, јер би то било одређење једног непознатог преко другог /непознатог/. Шта је спољашњи свет? Видим испред себе дрво. Да ли је то свет или није? Јасно је да је то дрво,

а не свет (допустимо да је то део света). Видим месец. Дали је то свет? То је месец, а не свет, тј., у крајњем случају, део света а не свет. Надаље, видим сунце, брда, реке, људе, животиње итд. итд. Где је ту свет и како је заправо морамо себи да представим свет? Одвојене ствари нису свет: где је онда баш сам свет? Испред мене је непрегледна количина делова света: где је пак сам свет као целина? Не видим га нити ми га материјалиста показује. Али нека чак ја уочавам свет као целину, као ограничено и одређено тело слично оном како су га видели античко-средњовековни мислиоци. Али је тада већ и детету јасно да свет као целина нипошто није једноставна сума својих делова и угледати дрво, месец, сунце, итд. не значи још и угледати свет. А сем тога, питање материје тада се већ сасвим запетљава, јер се показује да је не само о материји него чак и о материјалним стварима и чак о читавој њиховој суми недовољно говорити ако се већ поставља питање о свету као целини. Дакле, материја није – ни материјална ствар,

– ни њихова сума, механичка или органска,

– ни спољашњи свет као целина.”

Тако каже Лосев. Тако и јесте.

Где је материја као таква? У вери материјаиста.

И материјалисти су, дакле, верници.

Али једне нехришћанске вере.

Зато они не виде Видовданом.

ВИДОВДАН ЈЕ ВЕРА ДА ЖИВОТ НИЈЕ НАСТАО СЛУЧАЈНО

Деценијама су научници покушавали да изведу оглед настајања живог из неживог. Пуштали су мале електричне муње у ту ”прасупу”, и нису добили живу ћелију. Па чак и ако научници успеју, то неће доказати ништа: јер, они су разумна бића која стварају одређене услове да би органска материја настала. А хришћани баш то и кажу: Врховни Разум је саздао услове за живот, и саздао живот сам.

Ево и примера молекуларног хемоглобина.

Он је преносилац кисеоника у телу и налази се у нашим црвеним крвним зрнцима. Хемоглобин није монодимензионалан или дводимензионалан, он има три димензије. Да бисмо га направили, треба не само да добијемо све истинске делиће, него да будемо сигурни да они одговарају једни другима у тродимензионалном распореду. Хемоглобин функционише само ако је складно спојен у целину која тешко може да настане случајно. Ако бисмо морали да измућкамо све атоме који су потребни да бисмо направили хемоглобин у флашици, никада нећемо бити у могућности да то урадимо. То је, једноставно, немогуће.

Материјалисти кажу да може, измишљајући да се ово мешање збило на субмолекуларном нову – наводно, извесни атоми су се сударали милионима година, и тако је настао хемоглобин. Тако би могло бити као када би приликом експлозије у штампарији могао да настане српско – енглески речник.

ВИДОВДАН ЈЕ ВЕРА ДА ЖИВОТ НЕ НАПРЕДУЈЕ БЕЗ БОГА

Као православни хришћани верујемо да је Бог створио свет. Верујемо да су наши прародитељи били Адам и Ева и да је Христос Други Адам. Верујемо да је Бог саздао човека и не верујемо да је човек еволуирао од мајмуна или из неке друге животињске врсте. Ако изучавамо како ћелије раде, или покушавамо да остваримо продоре у области медицинских наука, немамо потребе да се досађујемо еволуцијом. Што више напредујемо у науци, пре свега у областима хемије, молекуларне биологије и фармакологије, схватамо сву сложеност чак и најмање ћелије. Из тога, наравно, хришћани извлаче и моралне закључке. Живот није случајан, него смислен и вечан.

ВИДОВДАН ЈЕ ВЕРА У НЕПОЈАМНО

Бог је беспочетан, нема почетка, а ни краја. По својој природи човек није у стању да замисли оно што је бескрајно и беспочетно. Уосталом, узмимо обичну геометријску фигуру: круг. Он нема почетка, ни краја. Ако нам није јасно како је то могуће, а математика показује да је могуће, у оквиру геометријског система, како да нам буде јасно откуда Богу беспочетност и бескрајност? Једноставно, то је чињеница, али чињеница која нас превазилази.

Наше тело и све што нас окружује је само по себи чудо над чудима, али пошто смо се навикли на тело које имамо и на окружење у коме смо, нама је све то постало

сасвим уобичајно. ”Дато ми је тело. Шта да чиним с њим,/ Тако мојим, тако јединим?”, питао се песник Осип Мандељштам. И додавао: „За радост што живети, дисати знам,/ захвалност, реците, коме да дам?” Понекад, можда у детињству, сви смо тако осећали. Али, кратко траје наше дивљење чудима Божјим у нама и око нас. После оугламо, заборавимо, постанемо незахвални...

ВИДОВДАН ЈЕ ВЕРА У ХРИСТА ИЗНАД СВИХ ПРОРОКА И МУДРАЦА

Руски филозоф, крштени Јеврејин Семјон Франк, позвао је људе да се замисле над само једном чињеницом – поредио је Христа са оснивачима других религија. Ево шта он каже: „Мени је довољно да се сетим, ограничивши се на најелементарније доказе, да је Мојсије, без обзира на сву величину истине Божије која му се открила, заповедао да се у име Божије убијају иноплеменици и незнабошци, а да је Христос заповедио љубав према свим непријатељима, без разлике, да би се само њега закључило да је Христос људима открио истину Божију пуније, дубље, верније него Мојсије. Довољно ми је да се сетим да се Мухамед оженио богатом удовицом, бавио се трговином, имао много жена, био освајач и лукав политичар, а да је Христос био бескућни сиромах, да није знао за друге побуде осим проповеди вере и самопожртвованог испуњавања воље Божије, при чему је суштину те вере Он открио као свеобухватну љубав Божју – да бих са пуном поверењем схватио да су личност и учење Христово неизмерно ближи Богу него личност Мухамеда, и да, упоређен са надљудским савршенством

Христа, Мухамед, чак и ако у њему неко види истинског пророка Божјег, није ништа друго до несавршени и грешни смртник. И проповед Буде, који је учио људе да одрицањем од земаљских жеља достигну савршенство Нирване, по пуноти истине не може ни да се пореди са проповеђу Христа, Који је показао пут ка вечном животу и блаженству Небеског Царства преко самоодрицања и љубави према ближњем – и то тако као што се лик Буде, царевића у младости и старца који је мирно умро под дрветом, уз сву своју лепоту неупоредив са ликом Христа, бескућног дрводељиног усвојеника, чије је срце горело непрестано божанственом светлошћу љубави, и који је пошао на крсно страдање да би свет спасао од греха. Стога видим да је у Христовом лику и учењу сама истина Божја изражена пуније, јасније, истинитије него било где другде”.

Дакле, Мојсије, Мухамед, Буда, без обзира на значајне елементе моралног учења које су проповедали, сасвим су далеко од величине Христове, чак и чисто земаљски гледано.

ВИДОВДАН НИЈЕ ВЕРА У НИШТАВИЛО, НЕГО У ПУНОТУ ЖИВОТА

Све религије споља су сличне, али се по смислу разликују. И православни и будисти имају монаштво, али шта им је циљ? Сасвим су различити циљеви. Ево руског религиозног филозофа, Николаја Трубецког, из његове књиге ”Религије Индије и хришћанство”: „Да ли је могућа синтеза хришћанства и индијске мистике? Може ли се хришћанство саживети са религијом Индије, како би се

из тог заједничког живота добила нека нова, за обе стране прихватљива, ”вишарелигија”? Наравно – не. Хришћанство, које непрестано указује на постојање метафизичког зла, супротстављеног и противног Богу, и религиозна мисао Индије, која никада није спознала проблеме борбе добра и зла – то су два потпуно неспојива погледа на свет. У свим епохама религиозног развоја Индије, хришћанство живо осећа дах сатане. Само површан поглед може бити заведен спољашњом сличношћу између извесних појава религиозног живота Индије и одговарајућих појава у хришћанству (умртвљивање плоти, ”умна делатност” у браманизму, свепраштање и самопожртвовање у будизму). Али при озбиљнијем посматрању показује се да су све те активности усмерене у Индији на циљеве који немају ничег заједничког са хришћанским. И сама чињеница да се ове активности, које се и код Индуса и код хришћана увек испољавају на највишим ступњевима духовног развика, код првих користе ради постизања сатанских циљева (задобивања магијске моћи или духовног самоубиства), још више продубљује провалију између индијске религије и хришћанства и чини немогућим сваки компромис између њих. Нема компромиса или синтезе између Бога и сатане.”

Дакле, у хиндуизму има аскетизма, али је његов циљ стицање магијских моћи заснованих на људској гордости, а циљ будистичке аскезе је нирвана, достизање ништавила. Излазак из области постојања, растварање личности у океану безличне Нирване, чији је највиши посед Ништавило, јесте најузвишенији циљ будистичке праксе. Честертон је био у праву кад је рекао да је Буди жао људских бића зато што живе, а Христу – зато што умиру. У будизму се управо непоновива људска личност мора распасти, а

у хришћанству се управо личност човекова призива да наследи вечност... По увиду највећег руског будолога, Ф. И. Шчербацког, ”та религија не познаје ни Бога, ни бесмртност душе, ни слободу воље. Мисао о постојању душе у нама, то јест посебне целосне духовне личности, сматра се најгором јересју и кореном свакога зла”.

Видовдан види – хришћанство је жеља за животом, која сваки привидни земни пораз претвара у победу вечне радости и вечног постојања. Наш циљ није нирвана, него вечност лепоте и сјаја.

ВИДОВДАН ВИДИ УЗРОКЕ НАШЕ ПАТЊЕ

Цар Лазар је страдао, али се Христом прославио. Сви људи страдају, али не знају сви узроке своје патње. А узрок је губљење заједнице са Богом, оно што се зове ”прародитељски грех”.

Сви смо ми наследили последице тог греха од својих прапредака. Исто као што се неке болести, попут хемофилије, наслеђују, или као што се наслеђује, рецимо, склоност ка дијабетесу, тако смо исто наследили прародитељску немоћ, која је последица губљења заједнице са Богом у доба Адама и Еве. Нисмо лично учинили прародитељски грех, али трпимо последице: од рођења у немоћном стању, преко боловања и страдања, до умирања. Тако је, рецимо, Лудвиг ван Бетовен оглувео од наследног сифилиса, који је добио од својих родитеља: није био крив, али последице су остале. Или: мајка пуши, а беба се рађа са славим имунитетом. Зато смо сви ми браћа по страдању, и сви морамо волети једни друге као сапатнике. Сви су људи

један човек, једна природа. Кад неко чини зло, оно одјекује у читавом људском роду. Зато је Достојевски и рекао да смо сви криви за све. И зато је Владика Николај рекао да се против зла треба борити почињући од себе.

То је знао Цар Лазар, честито колено.

ВИДОВДАН ВИДИ УЗРОЧНИКА ГРЕХА

Видовданска вера зна за нашег метафизичког непријатеља, ђавола, који се бори против Бога и људи јер је сушта мржња. То што материјалисти у ђавола не верују не пориче његову силу и дејство. Владика Николај пише да је један отишао у Египат, и решио да се купа у Нилу. Рекли му домороци да то не ради, јер је Нил препун крокодила. Овај није веровао у постојање крокодила, ушао је да се купа – и није се више вратио. Тако бива и са онима који не верују да ђаво постоји.

Шарл Бодлер, француски песник, који се поигравао сатанизмом, на крају је признао да се највећа обмана сатане састоји у томе да нас увери како он не постоји – не како Бог не постоји, него како ђаво не постоји. Јер, као што рекосмо, тада за сва зла овога света може да оптужи Бога. Следбеници паганизма и пантеизма то и кажу: ако нема зла у Божанству, како је оно могло да се појави у свету? Зато се неки од многобожаца из Индије, какви су шиваити, клањају злом аспект Божанства – Шиви разоритељу и његовој жени Кали, која је опасана људским лобањама. И зато су Кали приносили људске жртве. Ми, православни, знамо: зла у Богу нема, него је оно последица наопаке употребе слободне воље палих анђела, који су постали

ђаволи, и огреховљених људи, који су кренули ђавољим путем.

Зато се Лазар клањао Христу, Истинском Виду човека и света.

ВИДОВДАН ВИДИ И РАЈ, АЛИ И ПАКАО

Сетимо се шта каже Достојевсков старац Зосима: „Оци и учитељи, ја мислим: „Шта је пакао?” Судим овако: „Пакао, то је патња и терет кад више не можеш да волиш”. Једаред, у бесконачном битисању, које се не може измерити ни временом, ни простором, дана је била неком духовном бићу, кад се појавило на земљи, способност да каже само себи: „Ја јесам и ја волим”. Једаред, само једаред, дат му беше тренутак љубави делатне и живе, и уз то земаљски живот, а са њим и времена и рокови. Па шта се десило? То срећно биће одбаци тај неоцењиви дар, не оцени га, не заволи га, погледа га подругљиво и остаде без осећања! И кад је такав отишао са земље, видео је крило Авраамово, и беседио са Авраамом, као што нам је у причи о богаташу и о Лазару казано; рај је посматрао, и ка Господу могао да иде; али се баш тиме и мучио што до Господа оде без љубави, и дође у додир са онима који су волели, а он њихову љубав није прихватио. Тада јасно виде, и сам себи рече: „Сад знање имам, али ма како жудно да волим, у љубави мојој не може бити никаквог подвига, нити каквог пожртвовања, јер је довршен живот земаљски; и неће доћи Авраам да макар капљицом живе воде (то јест, поновним даром земаљског живота, пређашњег и делатног) расхлади пламен моје жудње за љубављу, којом сад горим, а презрео

сам је и одбацивао на земљи; нема више живота, нити ће више бити времена! Премда бих сад готов био и живот свој дати за друге, сад већ није могућно, јер је прошао онај живот који се могао у љубави на жртву принети, и сад је бездан међу оним животом и овим бићем”. Говори се о материјалном пакленом пламену: не испитујем тајну ову, бојим се, али мислим: кад би и постојао пламен материјални, њему би се збиља обрадовати могли, јер, тако мислим, у мучењу материјалном би макар на један тренутак могли заборавити још страшнију муку духовну. А одузети муку духовну, немогућно је, јер мучење то није спољашње, него је унутрашње. А кад би се и могло одузети, мислим да би мучени постали још несрећнији. Јер, ако би праведници из раја, гледајући муке њихове, опростили им и дозволили их к себи, волећи их неизмерно, тиме би им још повећали муке, јер би још јаче пробудили у њима пламен жудње за предусретљивом делатном и благородном љубави, која је сад за њих већ немогућна У бојазни срца свога мислим ја међутим да би им баш свесност те немогућности напоследку послужила као олакшање; јер, примивши љубав праведних а не могући одазвати се на њу, они би, у покорности тој, и у дејству смирености те, нашли напоследак као неки образац оне делатне љубави коју су занемарили били на земљи, и као неко дејство њој слично...

Сажаљевам, браћо и другови моји, што не умет да кажем ово јасно. Али тешко онима који сами себе уништише на земљи, тешко самоубицама! Мислим да од тих нико не може бити несрећнији. Грех је, рећи ће нам се, за такве се Богу молити; и Црква њих наизглед одбацује; али ја мислим у тајности душе моје: да би требало, и да би се могло помолити Богу и за њих! Та неће се Христос на

љубав разљутити! За такве сам се ја у себи целог мог живота молио, а и сад се сваког дана молим.

О, има их који и у паклу остају горди и свирепи, крај свег неоспорног знања и посматрања неотклоњиве и неизбежне истине; има их страшних, који су се сасвим здружили са сатаном и са гордим духом његовим. За њих је пакао нешто добровољно и ненасито; то су добровољни мученици. Јер они су сами себе проклели, проклевши Бога и живот. Злобном се гордошћу својом хране, као кад би гладан у пустињи своју сопствену крв из тела сисати почео. Али, вековечито ненасити, они и опроштење одбацују; Бога који их зове, проклињу, Бога живог без мржње гледати не могу, и захтевају да не буде Бога живота, да Бог уништи Себе и све створење Своје. Они ће горети у огњу гњева свога вечно, жудећи за смрћу и небићем. Али неће добити смрти...”

Пакао се састоји у томе што Бог вечно воли оне који Га вечно мрзе. Или, како би рекао Свети Исак Сиријски, ”бичеви у паклу су бичеви божанске љубави”. Владика будимски Данило је причао да је један усташа зарежао: „Ако је у рају Србин Свети Сава, за мене је то пакао”-такво је стање оних који су за живота ишли путем зла и мржње, засноване на гордости.

Пут у пакао су људске страсти, греси који су постали навике и без којих човек не може, иако су штетне и разорне. Свети Теофан Затвореник мучење, које страсти изазивају после смрти, кад човек више нема тела којим би могао да их задовољи, пореди са стањем утаманиченика кога су мучитељи нахранили сланом рибом, а не дају му да пије воде. Јер, телесним страстима (преједање, пијанство, блуд, итд.) се удовољава телом, али њихов извор је у души. Душа

ће, кад јој тело оде у земљу, штети да се преједа, препија, блудничи, али неће имати чиме, и гореће жеђу коју ништа не може да утажи...

Зато су рани хришћани увек, кад се сретну, говорили један другом: СЕЋАЈ СЕ СМРТИ! Ако се сећаш смрти, не можеш сагрешити. Том сећању на смрт стреми, како би отац Јустин рекао, макар сузом и уздахом, свака побожна душа.

Цар Лазар се сећао смрти и знао за вечне последице људских дела, и зато се одрекао земног да стекне небеско.

КРОТКИ ВИДОВДАН ВИДИ И ТАЈНУ ГОРДОСТИ

Бити хришћанин значи бити кротак. Лазар је био оличење кростости и смерности, и народ га је запамтио у песми као таквог – јер је себи задужбину Раваницу градио ”без суза, без сиротињскијех”.

Бити кротак значи бити христолик јер се Бог, поставши Човек, смирио до смрти на крсту да би нам свима даровао васкрсење. А гордост, која је против православних Срба увек покретала империјалне освајаче, јесте главни непријатељ свих слободних бића.

То је много лепше објаснио владика будимски Данило: „Како у Тројици свако воли другу Двојицу, тако смо ми тек онда нормални, када волимо друге поред себе, а не саме себе. Себичност није од Бога, него ју је измислио први револуционар међу ангелима, Луцифер, архангел лучоноша, који је завидео Светој Тројици, говорећи: А ја хоћу да буде света четворица. А кад он то није могао да

буде, рекао је: Ја ћу онда бити сам, и тако је он први учинио самоубиство и постао непокајив. Њега нико није натерао да то учини, него је он по својој слободи, као највећем дару од Бога, то учинио. А када говоримо о тајни слободе, то се тешко може објаснити. Ту се дође до руба памети, како је рекао један свети отац. Али, замислите овако. Бог је стопроцентно добар, Он не може грешити. Он је нас, људе и ангеле, створио Њему сличнима, деведесет девет процената добрим, са једним процентом могућности зла. Замислите један реденик, идеш на војне вежбе, и официр ти дао реденик са деведесет девет ћорака, обојених зелено, и један црвени метак, прави, и каже: Можеш све ове пуцати, само немој овај прави. И архангел Луцифер, лучоноша, је узео тај метак и пуцао у себе. А шта има горе за оца, него ако би син узео пред њим револвер и рекао: Ти мене ниси питао да ли ја хоћу да се родим, и убије се пред оцем. То је учино тај Луцифер. Бог је стопроцентно добар, а Луцифер, и ови који су пошли за њим су постали стопроцентно зли, покварени, непокајиви. А Адам и Ева, пошто су интелектуално били нижи од архангела, у њима је остало педесет посто добра, а ушло је педесет процената зла. И зато су они, а и ми данас, као њихови наследници, увек раздељени, расцепљени, у нама је увек нека мучна затегнутост између добра и зла.”

Лазар је своју битку решио у корист добра.

ВИДОВДАН ВИДИ ТАЈНУ СЛОБОДЕ ЉУДСКЕ

А зашто нас Бог није створио да будемо апсолутно добри, и да не можемо грешити? Опет каже владика Данило: „Не можемо ми тражити од Бога да створи

нестворено савршенство као што је Он сам. Зато је Он нас створио најближе могуће сличним себи, а оставио је свакоме на слободу како ће ко да барата са оним правим метком. А архангели Михаило и Гаврило и остали, који су били колеге са Луцифером, сатаном, они су узели тај црвени метак, одшарафили га, просули барут, и направили сто ћорака, и тако су постали стопроцентно добри, као Бог. А ми људи, сада смо на испиту, рођени у троуглу слободе, овако, вертикално: Бог на Небесима, ван космоса, сатана на облацима, и ми, на Земљи. Сад ми долазимо, поколење за поколењем, да полажемо исти испит, као Адам и Ева и као мој чукундеда, да гласамо за Бога, за љубав, или за ђавола, за мржњу. Ми, православни, смо оптимисти да већина гласа за Бога, макар на смртном часу, јер наши ангели су најбржи мисионари, и стигну и тамо где ми попови не стижемо, па нас наводе на покајање.”

Крајњи циљ наше православне вере је да пређемо из овог пролазног живота у живот вечни – Царство Небеско, а циљ у овом пролазном животу наше вере је задобијање Божије благодати, да још на земљи осетимо предукус вечног живота. У задобијеној благодати је и наше достојанство. То је знао цар Лазар.

ВИДОВДАН ЈЕ ВИДОВИТ ВЕРОМ У ВЕЧНОСТ

Има их који верују и који не верују, а ми, хришћани, баш верујемо у вечни живот. А они који не верују су наша браћа, и разговори које водимо личе на разговор оне браће близанаца у мајчином стомаку. Ево како би тај разговор могао изгледати. Близанци у стомаку своје мајке причају:

- Да ли верујеш у живот после рођења?
- Наравно, сигурно постоји нешто након рођења... Можда смо овде баш зато да се припремимо на живот после рођења.
- То је глупост. Нема живота после рођења. Како би тај живот уопште изгледао?
- Не знам тачно, али уверен сам да ће бити више светла и да ћемо моћи ходати и јести својим устима.
- То је потпуна глупост. Знаш да је немогуће ходати и јести својим устима, па зато имамо пупчану врпцу. Кажем ти, после рођења нема живота. Пупчана врпца је прекратка. И ако бисмо напустили плодову воду у којој смо, одмах бисмо угинули.
- Уверен сам да постоји нешто после рођења. Нешто сасвим другачије него ово што живимо сада...
- Али нико се није вратио с друге стране рођења. Живот се после рођења завршава. Осим тога, живот није ништа друго него постојање у уској и мрачној утроби. Рекох ти: без плодове воде смо мртви.
- Па не знам баш тачно како изгледа живот после рођења, али ћемо у сваком случају срести нашу маму. Она ће бринути о нама.
- Мама?!? Ти верујеш у маму? Где би, по твоме, та мама била? Мислим, где је сада?
- Свуда око нас, наравно. Захваљујући њој смо живи, без ње не бисмо уопште постојали. Ми се налазимо у својој мами, брате.
- Ти, бре, ниси нормалан! Маму нисам никада видео, зато је јасно да не постоји. Не верујем ни у какву маму.

– Да, али понекад, када смо потпуно мирни, можемо је чути како пева и милује наш свет. Знаш, уверен сам да живот после рођења заправо тек започиње....

Као што је живот на земљи незамислив за бебу у стомаку, тако је и будући живот који очекује праведнике у вечном животу незамислив живима на земљи. Али постоји. И као пажљива беба из стомака можемо чути Бога што нас чека. И Он чује нас. Чуо га је и кнез Лазар.

ВИДОВДАН НУДИ ВИЂЕЊЕ И НАМА ДАНАС

Зашто сви не виде Видовданом? Зато што је данашњи човек скрхан животом у бесмисленој машинерији. Ево како је његову судбину видео покојни српски поета, Новица Тадић, који, на питање зашто се данас поезија тако мало чита, одговара ("Вечерње новости", 17. 2. 2007.): „Савремени узнемирани човек нема времена ни за молитву и добре помисли, а како би тек имао за поезију. Он, јутром, прелази улицу, жури, трчи на посао и са посла, хука га носи и испуњава. Брзина и бука – само то, по цео дан. А код куће га, навече, чека змајевита жена, сваке злобе барјактар. Жена или празнина. А сутрадан, опет исто. Нема починка веселнику, јер жури у Европу. Жури у Европу, у Европу, а већ га је стигла Америка. Још му треба поезија, па да пресвисне”. И у таквом, непесничком свету, свету без Смисла, може се и мора живети. Живети у Живоме Богу, Који је постао Живи Човек, наш брат, и дао нам Цркву као Своје Тело и Крв, да постанемо његова браћа и сестре по благодатном усвојењу. Живот у Цркви је живот подвига – кретања напред и увис; живот здравља, радости, сведочења којим показује да ”ко се из човека не пење у Бога силази

у звер” (Љубомир Симовић). Наше подвижништво је радосно самонадилажење ка Небеском Јерусалиму. Човек је биће које надилази само себе – његов крај је Бескрај: на путевима правоживља то се и опитује.

Зато се ми боримо против греха: све што човек чини, чини себи и својима – казна Божја настаје кад Отац Кога смо се одрекли пусти да жањемо што смо са ђаволом сејали. Бог Се више повлачи и препушта нас себи него што кажњава – бити без Оца већ је казна, страшнија од свих. Живот по заповестима Господњим је једини природан, јер Онај Који нас је саздао, кад заповеда, не чини то као сурови наредбодавац, него као Онај Који, по Светом Макарију Великом, пролива ”Богу својствене сузе” кад види како људи себе трују и упропашћују. То је Бог Достојевског, о коме Јуриј Ајхенвалд каже: „Сви су заузети, сви журе, али у свету постоји Биће које има времена и пажње за сваког, којем свака православна сељанка и сваки надничар на земљи може да повери своју невољу, своје сузе и бригае и све да исприча. Постоји неко ко увек слуша, и већ само за то Њему припада благослов човечанства.”

Њега је и наш Лазар благосиљао.

ВИДОВДАН ВИДИ ДАЉЕ ОД НАШЕ ЧАМОТИЊЕ

Француски хришћански мислилац Жак Елил описује свет у коме живимо: „Човек је саздан да ради мишићима, и тако обавља своје дневне дужности, али погледајмо га сада – као зунзара залепљена на траку за ловљење мува, он по осам сати седи за столом и не миче се. Петнаест минута гимнастике не може да замени осам сати одсутности.

Људско биће је саздано да би удисало здрав, природан ваздух, али сада удише маглуштину која се састоји од издувних гасова. Створен је да живи у живом окружењу, али станује у свету камена, цемента, асфалта, стакла, гвожђа и челика који подсећа на пределе месеца. Дрвеће вене између стерилних и слепих фасада. Мачке и пси полако нестају из градова, као што су коњи већ нестали. Само пацови и људи настањују мртви свет”.

Живот у такво доба води ка депресији. Свети Оци су је знали као чамотињу, тугомору, униније. Ево Светог Нила Синајског: „Туга се рађа од онога што не волимо (жалости, невоља, тегоба); од туге настаје мрачно расположење душе (униније), а од њих заједно настаје бесмислено бунтовање (роптање на све). Уколико желиш да угушиш у себи тугу са мрачним расположењем духа, пригрли срцем љубав и обуци се у незлобиву радост.” Радост Христова је светлост сваког ума и душе.

Румунски мисионар Георгије Фечору слика доба у коме живимо, помажући нам да схватимо његову ненормалност. Нормалан човек је онај који стоји под правим углом у односу на тле, незгрбљен и непропузао, па и у доба када господари лажи покушавају да му главу пригну ка земљи, да не гледа у своју небеску отаџбину и да не тражи вечну очевину. Фечору нас, пре свега, подсећа на убрзање времена: „Научници су чак почели да мере убрзање времена. Иако није лако измерити оно што служи као мера свега постојећег. Јер нема таквог стања или покрета у којем време не би постојало као осећај пролазности који тишти. И дошли су до закључка, не зна се којим прорачунима, да данас 24 часа пролази исто тако брзо као што је раније

пролазило свега 16. Односно, већ смо изгубили трећину времена свог живота или половину оног времена у току којег се налазимо у активном стању. Али, не указују само научници на то – оци, који се подвизавају у пустињама Свете Горе, отшелници наших дана, кажу исто: данас време тече много брже него раније, а њих је врло тешко оптужити за психолошку субјективност изазвану социјалним околностима...”

Морамо да ”прикочимо”, и да погледамо у небо ако желимо да наследимо вечност. И Лазар, честито колено, гледао је у небо са висине земнога престола.

ВИДОВДАН И СМИСАО СТРАДАЊА

Колико је нашег народа страдало кроз векове! Колико је патње било!

Писао ми је Србин, човек, из наше трагичне Босне и Херцеговине. Писао, па каже: „Реците ми, шта је српски народ толико Богу згријешо да Бог на њега пусти пет стољећа страдања под проклетницима са мјесецом и звијездом, затим прву издају од стране Бугара, рат против А-У несретника, у којем су нам на звјерски начин побили више од милион двјеста хиљада невиних људи, потом деценије под проклетником Александром Карађорђевићем, издајником који је хрватским змијама дао и више но што су хтјели, без обзира на убиства и звјерства која су они над нама радили током Првог рата, затим страдање у Другом рату, о којем не морам ни рећи ништа, јер све се види, потом деценије под црвеним ђаволом оличеним у лику

Тита и његових хијена, рат деведесетих и сав овај муљ и олош који управља нама?

Претрпјели смо радне логоре за дјецу, жене, такозване кампове за екстерминацију, политичке прогоне, демонизовање народа, сатанизовање свега нам светог, уништавање наших кућа, домова, храмова, гробова, природе наше.

Какав смо ми то гријех починили да смо заслужили да нас Бог части са преко три милиона на најчудовишније начине убијене српске дјеце, српских мајки, очева, ђедова, бака, да нам да краља издајника, да нам да све ове несретне проклетнике да владају над нама и да нас уништавају како стигну?

Јесмо ли ми којим случајем Сина Божјег убили? Да ли то ми окајавамо туђе гријехе и због њих трпимо? Јесмо ли ми Јов праведни, коме је Бог узео све, само да би му материјално вратио за његову вјерност, а да се нико не запита како је Јову у души што изгуби седморо дјеце?

Волио бих да видим Ваш одговор, иако вјерујем да нећу, јер ја у свему овоме не видим Бога правде, него Бога осветника, Бога коме је стало само до његовог личног величања, који само слабе тлачи, а великима и јакима даје више и боље. Ја не видим никакву разлику између његове освете и свих дјела ђаволових која су над нама учињена. Видим Бога који своју моћ показује кроз рушитељску силу; зашто преко нас Срба православних не покаже истину вјере, љепоту православља, него допушта његово затирање, гушење, уништавање?

Нећу Вама ја повијест износити, познајете ју Ви далеко боље него ли ја. Само желим да са моралног становишта

приупитам, чиме је мој народ себи задужио Јасеновац, Јастребарско, Јадовно, Сајмиште, Крагујевац, Стару Градишку, Добој, Маглај и осталих шездесетак логора? О покољима и геноциду у насељима и градовима не треба ни да трошим ријечи, познато је какви су били и у Великом, и у Другом свјетском и у посљедњем рату.

Ако је Бог тако велик, силан и добар, зашто није заштитио те људе? Ако већ није заштитио мушкарце, зашто није поштедио остале? Ако је допустио убијања мушкараца, жена и свих старца, зашто се није смиловао на дјецу? Шта су Њему српска дјеца крива? Јесу ли поганија од туђе дјеце? Јесу ли ђаволски изроди? Гдје је ту милост Божја о којој наша Црква толико говори? Гдје су чудеса Божја тада била? И не, немојте ми говорити о томе да је Божје чудо то што Срба уопште и има, јер проклетници нису имали довољно времена да све побију, зато што их је сломила безбожничка Црвена армија. Гдје је Бог кад треба да подијели правду за наше настрадале људе, војнике, силоване жене? Још је допустио додатно демонизовање, сатанизовање и проклињање мога народа на вијеке вјекова. Та мрља коју су нам наши непријатељи нанијели никада неће бити сапрања. Док је свијета и вијека, на нас ће се гледати као на олош који је срушио мир, јер тако свијет то хоће да гледа, без обзира на то шта је истина. Гдје је Бог кад треба да се одбрани истина? Зар га то не чини истим са Дажбогом и осталима, који исто тако нису ништа добро донијели српском народу, него су дозволили да их прогутају германске хорде? Или неке друге несреће.”

Страшна питања.

Нарочито страшна кад су деца наша пред нама.

ВИДОВДАН ВИДИ ЗАШТО И ДЕЦА СТРАДАЈУ

Руски свештеник Валерије Духањин каже: „Ако скупимо све страдање света на једно место, оно неће моћи да се пореди са страдањем барем једног невиног детета. Тим пре, оно неће моћи да се пореди са тугом родитеља, који су изгубили најмилије. Ниједан човек не може надокнадити овај губитак. Речи су шупље, а дела недовољна. Можемо снова изградити изгорелу кућу, обновити разрушену школу, поново саставити срушени авион, али не можемо породици вратити настрадало дете. И ако наше сузе створе океан који ће прекрити читав свет, чак ни тада нећемо моћи да утешимо мајке и очеве, који су лишени своје деце. Погинули при терористичким нападима, у авионским несрећама, нестали у пожарима и поплавама – они су оличење наше беспомоћности и наших грехова, а и оличење несавршености и суровости овога света.

Зашто то допушташ, Господе? Зашто злодела, несрећни случајеви, неизлечиве болести отимају од нас оно што нам је најдраже – нашу децу, сламајући нам срце и чинећи наше животе пустим без трунке радости?

Страдање невине деце чува тајну. Њен је покров непрозиран. Ни љубопитљиво око, ни потресено срце неће пронићи ту баријеру. То може једино онај који смирено корача ка Тајни Крста Невинога, онај који ту тајну достиже чистим, скрушеним срцем. Свето Писмо придиже завесу тајне кроз једноставна, али зачуђујуће јасна сведочанства. Каква је била прва смрт у историји човечанства? Шта нам говори Стари Завет? Испоставља се да се са својим телом

нису први растали Адам и Ева, нити њихов старији син, злобни Каин, већ невини Авељ, кротког и чистог срца. Убиство неиног човека – ето како је смрт ушла у свет људи ван капије Едема! Можемо себи представити сав ужас наших прародитеља – створених бесмртним у Рају, позваних у вечност – да би на крају изгубили рајска блага, а сада виде свог беживотног сина. Обраћају се Авељу, а он не одговара – тресу свог љубљеног сина, покушавају да га подигну, али он је мртав. Отворимо Нови Завет, каква је овде прва смрт? Беспштедно убијање невинне деце. Муке мајки које се не могу описати речима. Одојче истргнуто из твог наручја, убијено пред твојим очима – незамислива, неописива, неутешна туга. Тиме нам Свето Писмо непосредно поручује да је страдање невиних очигледан и неизбежан део нашег живота. Страдање невинне деце је највиши облик неправде и крајњи степен пројављивања зла не земљи. Али размислимо: зар зло може бити праведним? Зло и јесте потирање свега што је најсветије и најдрагоценије, потирање благих жеља, разумног смисла – потпуна супротност љубави и правди. Зло увек са собом носи неправду. Они су нераздвајни, као шкорпија и њена отровна жаока. А зло се пробило у свет путем људског греха.

Ако сам принесеш пламен стогу сена, нећеш се ваљда чудити зато што је изгорео? Ако си сам пружио руку змији отровници, зар ћеш се зачудити када те уједе и када те обори њен отров? Смрт невиних у свету открива сав ужас грехопада, неправедности и проклетства зла које је немилице постало део нашег живота.

Ето цене веровања ђаволу да ће људи ”постати као богови” – затирање обичне људске среће и беспомоћност у односу на нама најближе и највољеније. Изгубивши Бога, не губимо само Рај – губимо све оно што нам је даровао Бог како бисмо могли да живимо нашим једноставним људским животима. Али и усред тог ада, Ти нас, Господе, ниси оставио. Зато што нас Ти волиш више, него што ми то себи можемо да представимо. Ми смо сломили капије Раја, како бисмо се насладили лажном слободом на пучини страсти, како бисмо у потпуности уништили свој живот, али Ти нас, Боже, не остављаш и обнављаш оно што нам се чинило заувек срушеним. Ти си окренуо отров змије против ње саме, а страдање људи окренуо на њихово спасење, као што се огњем чисти злато. Ни Авељ, ни витлејемска чедра – нико из невино убијених није постао плен смрти. Зато што су са Тобом, једином нашом Утехом и Радошћу. Ми се овде бринемо и мучимо, а они су у Твојој власти, Ти си их одабрао јер су слични Теби у свом невином страдању.

Пре неког времена био је на самрти високопозициониран чиниоци у руском државном тужилаштву. Био је убеђени комуниста и некада давно је учествовао у прогону, па чак и стрељању људи, који су исповедали веру у Бога. Пред смрт, док га је мучила тешка болест, неочекивано се обратио својој породици: „Позовите свештеника”. ”Па, ти си комуниста. Шта се то догодило?” – упитали су га с неверицом. Он им је испричао да је на прагу смрти угледао људе, које је прогонио, на Небу и како су они били испуњени рајским благом и сажаљиво се молили за његово спасење. Тек у том тренутку је схватио да су његове жртве биле срећније него он и да је сва његова борба против вере била ужасна грешка. Живот без Бога се показао као

жалосна опсена, а најстрашнија смрт као одлазак на онај свет без окајаних грехова и уз противљење Богу. Позвали су свештеника и бивши комуниста је успео да се исповеди и причести Светим Тајнама Христовим. Пракса духовног живота нам показује да су судбине пострадалих знатно узвишеније од усуда њихових мучитеља. Судбине оних који стрпљиво носе свој крст узвишене су јер ти људи иду путем Самога Христа.

Ако сакупимо богатство читаве Васељене, лепоту удаљених звезда и сва налазишта злата, они неће моћи да надокнаде један изгубљени осмех детета. Али ниједан осмех, нити једна суза нису заборављене код Бога.

Кажу да је највиши степен љубави – узети на себе судбину вољене особе, стати уз онога који страда и поделити његов бол. Зарад свих који страдају дошао је Онај Који Сам по Својој Божанској природи не треба да страда. И да би за нас пострадао, Он је постао онакав какви смо ми – човек. Мукама и смрћу предао се ради нас Најневинији и у Њему се оправдавају смрт и страдање свих невиних. Он није само поделио наш бол, Он је узео на Себе сав бол свих људи да нас заувек ослободи од бола у вечности.

Да би нам поклонио живот, Христос је пошао у смрт. Да би нам дао рајска блага, Он је искусио адске муке. И врхунац мука на крсту био је усклик Спаситеља као човека: „Боже мој! Боже мој! Зашто си ме оставио? (Мк. 15, 34)”. Он је искусио муку богоостављености како би нас једном за свагда спасио од ње.

Ако се растајеш са вољеним привремено, а потом га проналазиш заувек, онда је то утеха и сада док траје овај ограничени растanak. Свет растајања и губитака ће нас

повређивати и даље, али постоји Онај Који је виши од тога света, Победник над грехом и смрћу и стога ћемо у Њему наћи истинску слободу. Зато смрти нема, постоји само привремени растанак.

Ко може разумети тугу мајке која је изгубила дете? Онај који је и сам доживео тај губитак. Тим пре ће разумети Божија Матер, која је стајала уз Крст Свог Сина, умирућег у мукама. Неправедни губитак невине деце зближава страдале са Богородицом, али се и Она Сама приближава људима који су то претрпели.

У Отачнику се приповеда како је ава Исак једном случајно видео Преподобног Пимена Великог у молитвеном созерцању, а после га упитао где је овај био за то време. Принуђен да објави своју тајну, прозборио је: „Мој ум је био покрај Крста Спаситеља, када је тамо стајала Богоматер Марија и плакала”. Нико од нас неће моћи да осети и разуме јаде Богоматере, а понајмање да схвати смисао Њеног кротког плача и истих таквих речи на Голготи: „Ево слушкиње Господње; нека ми буде по речи твојој. И анђео отиде од ње (Лк. 1, 38)”. Верност Богу, скрушеност и љубав чак и тада када наступа врхунац неправде и страдања невиних – то је духовна тајна која преображава и из корена мења, која одваја човека од грешног света и приближава га Самоме Богу. И ето зашто је Преподобни Пимен завршио своје слово о созерцању плача Богоматери кротким признањем: „Желео бих свагда тако да плачем”.

Упркос привидној безизлазности овоземаљске жалости од Бога нам стиже утеха, јер туга је пролазна, а Бог вечан и Он нам дарује вечни блажени живот. Иза ноћне

таме долази зора, после жала Голготе – светлост Васкрсења, иза смрти невине деце – бесмртност и живот, уподобљен анђелима. И сваку ће сузу обрисати Бог. У наручје вечне Љубави свој пут налази свака невина жртва.”

Бог нас више воли него ми сами себе. И у томе је тајна Његовог промисла.

И то је Лазарев пут.

ВИДОВДАН ВИДИ ВЛАДИКОМ НИКОЛАЈЕМ

После Другог светског рата, Свети Николај Жички је решио да трајно овековечи спомен српских жртава пострадалих у Ендехазији, чудовишној творевини кроатокатолицизма. Написао је службу за појање у храмовима, под насловом ”Ђердан од мерџана” (корала, нап. В. Д.) / Служба новомученицима српским / Седамсто Тисућа на број пострадалих за веру православну и српско име од усташа у Другом светском рату.” Први пут је у целини објављена у Сабраним делима Владике Николаја (књига XI), у Дизелдорфу 1978. Послужила је као основа за Службу српским новомученицима која се налази у Србљаку, и поје се, у том, преуређеном, виду, на Видовдан сваке године, уз службу Светом кнезу Лазару. Ми ћемо читати оригиналну верзију.

На вечерњој служби, после појања првог псалма (”Блажен муж који не иде на веће безбожничко, и на путу грешничком не стоји”), певају се и стихови вечерњег псалма (”Нека се уздигне молитва моја као кáд пред Тобом”), а затим Свети Николај Жички призива Господа да би појци

могли да Га прослављају што је Србе удостојио да му принесу жртве – не као старозаветне, него ”седамсто тисућа хришћанских жртава, / светосавске деце, православних глава”. Између стихира које се певају Свети Николај умеће цитате из Св. Писма Старог и Новог Завета који страдање Срба архетипски ситуирају у свештену историју спасења (”Доћи ће време кад ће сваки који вас убије мислити да Богу службу врши, глагола Господ /.../ Господе, убијају нас за Тебе сваки дан, поступају с нама као са овцама кланицама /.../ Појте Господу – казујте дела Његова јер Он свети крв, памти је, и не заборавља јауке праведника”, итд.)

Свети Николај нас подсећа да су на Христа и Његову Цркву у прошлости мач дизали цареви Ирод, Нерон, Трајан и Диоклецијан, а да су њихови наследници, ”ћесари са крстом”, наставили да убијају православне. Тиме на он јасно ставља до знања да је римски папа непосредни наследник Ирода и Диоклецијана, утолико страшнији уколико се крије иза крста, којим ”дође радост целом свету”, како каже једна православна молитва. Јасно је да Велимировић у том смислу само наставља мисао Достојевског, исказану у роману ”Идиот”: папизам је гори од атеизма јер проповеда унакажени, великоинквизиторски лик Христов.

Такође, Николај подсећа на покоље које су папини следбеници чинили у прошлости над људима који другачије мисле: магдебуршки, сицилијски, масакр над чешким хуситима и Вартоломејску ноћ у Француској. Све је то био само ”закуска пред гала вечеру / спремљену од Срба закланих за веру.”

Господ је прорекао Својим следбеницима да ће их клати мислећи да Богу служе. Основна особина истините Цркве је

ГОЊЕНОСТ. Али, начин на који су усташе свирепствовале, превазилази све од памтивека. И сама небеса су се грозила гледајући ”шта на земљи човек од човека ради” – вадећи везаном робљу очи да би их однео свом поглавнику. Небеска Србија, ужаснута овим злочинима, у исти мах била је и радосна – јер Мученици су јасно сведочили Христа и Његово Царство, због чега ће бити скупа са својим светим прецима у Вишњем Јерусалиму. Дунав, Сава, Драва, Купа, Неретва и Врбас били су прекривени сплавовима лешева – ”мртвих тела српских мученика / што су сада Цркви и украс и дика”. У Дрину су скакале девојке српске да би спасиле своју част не од Турака, већ од ”папских крижара”. Свети Николај о њима каже:

Устраши се река, устави таласе,
Дубине раскрили да гробница буде,
Над зеленом Дрином блеснуше голуџи.
Девојачке душе! Небо их пољуџи.

Крижари су драли српске свештенике, ране њихове посипали сољу, чупали им браде, плували их у лице, премлаћивали старе владике моткама пре но што су их убили.

Српске мајке одсечених груди, деца распорена ножевима, витезови убијени маљем, жртве које су усташе живе сахраниле прошли су кроз узвишено друго крштење – крштење крвљу – и тако достигли пуно очишћење. Праведна крв спира све грехе и чини да свет прогледа, угледавши Христову истину.

У стихири приликом изношења петохлебнице, Свети Николај описује величину српског хришћанског праштања аустроугарским злочинцима из Првог светског рата, који су скинули ознаке својих ”Вражјих дивизија” и у нову државу ушли као ”браћа”, да би своја, још кржавија, злочинства наставили у Другом светском рату:

”Господ свевидећи и небесне силе,
Гледаше са гневом шта нељуди чине;
У првоне рату поднесмо страхоте
Што хришћанско име мраче и срамоте:
покоље латинске у дивном Подрињу,
Злочин и поругу на српску светињу,
Искрижане људе, обешене жене,
И гомиле живих ватром сажежене.
Ка’но скамењени духом се згрозисмо,
Ал’ рекосмо ”браћа!” и све опростисмо.
Но то беше само предговор грозоти
Што с’ у Другом рату јави у полноти.
Ај, страдалци српски из обадва рата:
Рајска вам се широм отворише врата.”

Крв праведника остала је да вапије са земље Богу, док је небо примило њихове душе, милујући их. Њихов бол ни громови не могу да раскрију – јер је превелики; ни столећа не могу песмом да их довољно прославе. Али, они нису први који су тако пострадали – календар је пун њихових предака. Они су само нова војска хероја Господњих.

Свети Николај Жички опомиње да је боље да се нису ни родили зликовци који су лили невину крв, а себе звали хришћанима.

На православне Србе насрнули су ”жустри јеретици”, пуни мржње према истинитој Цркви Христовој. Убијајући невинне, они су убијали сопствене душе.

Мученичка смрт је ослобођење од тела. Земљи је враћено оно што земљи припада, а сада су страдалници ”духови бесмртни у бесмртном царству”. Свети Николај Жички кличе:

Сродници вам чине помене и даће,
Ал сва српска редом поколења знаће,
Знаће ваше муке, славиће вам име,
Кад год зовну Бога, зваће и вас с Њиме.

Праведничка судба је таква: они не примају плату на земљи, али их иста чека на небесима. Њихов је живот, по апостолској речи, скривен са Христом у Богу. А кад се јави Христос, живот њихов, онда ће се и они с њим јавити у непролазној слави.

На јутарњој служби пева се о мученицима одевеним у порфиру сопствене крви, које анђели сабирају, јер су њихове душе скупље од злата, сребра и корала. Телеса српских страдалника слажу се једно на друго, нова на стара, док главосече сатана хвата и стеже у свој обруч.

Подсећајући на реч Христову: „Пустите децу да приђу к Мени, таквих је царство Божије”, Свети Николај пореди српску дечицу поклану од усташа са оном децом коју је

побио Ирод да би убио Богомладенца у Витлејему. Мученици се крштавају двојако: водом и крвљу, задобијајући тако двоструку славу Царства Божијег.

Истина је непобедива: мачеви се ломе о њена ребра. ”Безумни крижари”, ватиканске слуге, то нису схватили; зато ће их у сновима заувек гонити душе њихових жртава.

Какав је, дакле, смисао страдања? Ево шта каже Свети Николај:

Нема лепше смрти од смрти за правду,
Ни љубави веће од смрти за ближње,
Мучеништва српска и стара и нова
У Књизи Живота црвена су слова.

Мучеништво је царски пут ка Христу. Наше мучеништво је, каже Владика Николај, уздарје српско васкрслом Сину Богородичином. Тих ”седамсто тисућа” који су живот дали за Христа придружили су се српским витезовима из претходних дојева, бранитељима правде и истине.

Убијање браће је каиновски жиг на челу историје: Ирод је клао децу у Витлејему да би уклонио Христа, мислећи да ће му Христос отети престо; султани су убијали рођену браћу да би сачували престо... Кршћани Хрвати клали си Хришћане Србе да би могли да благују без њих и без своје савести. У томе их је подржао сатана, чија је највеће весеље ”кад брат коље брата”.

Двадесети век је био век борбе против Истине. Од тога је свет потонуо у најцрњу поноћ. Али, у дан Страшног суда, свака лаж ће бити разобличена, и правда ће заувек победити.

Знајући да је, после таквих злочина, тешко избећи освету злочинцима, Свети Николај се моли Богомајци да помогне Србима да се исцеле од горчина и не траже освету, јер ”освета је Божја, није наше дело, / помози нам бити Христови свецело”; и још јој каже: „Прослави умрле и утешите живе, / Благослови праве а покарај криве”.

Православна Црква је мајка у црнини која се моли Богу за покој душе своје деце, и подсећа да је Каин због једног убиства остао проклет. Због убијања седамсто хиљада Авеља, њиховим убицама кућа ће остати заувек проклета (они су добили најстрашнију казну: немогућност покајања.)

Док је Христос, оснивач хришћанства, рекао да је душа вреднија од целог света, римокатолици – усташе спустили су јој вредност испод блата. Но, свако ће примити плату по делима својим: на Суду Христовом поделиће се, на леву и десну страну, проклети и благословени – први ради вечне муке, други ради вечног живота.

У петој песми јутарњег канона Свети Николај Жички јасно разликује православну веру од римокатолицизма – по делима. Православна вера је ”тешка као савест” и ником не обећава лак улазак у рај. Без суза, крви и страдања – нема светости. Римокатолицизам је ”шарен” и ”гладак”; у њему се тешки греси лако опраштају. Прођеш ”троја врата” на поклоничком путу у Рим или прочиташ пет ”розарија” (бројаница) – и већ ти је опроштено. Свети српски

новомученици су се нашли усред сукоба праве и лажне вере и понели трнов венац да би добили венац славе. Као што су некад Свети Ђорђе Кратовац и Свети ђакон Авакум мученички пострадали да би доказали да је права вера Христова јача од ислама, тако су новомученици од усташке руке победили латинску јерес, па им Свети Николај Жички кличе:

Ој, страдалци нови под хумкама влажним,
победа је ваша над Хришћанством лажним!

Несрећа праведника Христом постаје срећа у вечности, а срећа безбожника претвара се у вечне муке. ”Презирући људске сплетке и мучења”, српски страдалници стигли су у вечност, на рајску гозбу, не задоцнивши нимало.

У седмој песми на јутрењу Николај наводи примере за ову своју тврдњу: цар Ахав је убијао пророке, и постао поданик цара пакла; фарисеји су плували Христу у лице, и заувек остали попљувани; Кајафа се служио лажју и преваром, и остао вечно проклињан; Ирод се ругао окованом Христу, да би био од анђела посечен за ручак црвима; Пилат је осудио Христа на смрт, и тиме је римско царство себе осудило на пропаст; Јуда је продао Христа, па се обесио...

С друге стране је крв мученика, од које беже демони; она је и крст освештала, учинивши га часним. Муке српске сведочиће сва природа и сви предмети злочина: крвави ножеви којима су деци вађене очи биће сведоци, као и гвожђе, и дрво, и стена. Сведочиће Дрина, Босна,

Херцеговина, сремски манастири, поља Славоније, Бока, Далмација, Тронежа, Банија, Лика, деца без родитеља, гробља мученичка...

На крају осме песме на јутрењу, Свети Николај Жички даје сажетак свог сведочења о српском страдању од руке ”браће” Хрвата – усташа верних Ватикану:

Свети новомученици, моилте Бога за нас!

Под туђим окриљем кретоше усташе,
Од главе до пете оружани тешко,
Те одојчад српску и бабе поклаше,
И то дело своје назваше витешко!
Свети новомученици, молите Бога за нас!
Послодавац њихов из пакла се смије,
Такових слугара још имао није.
А за ревност у злу, већ познату свима,
Похвале добише из пакла и Рима.

Свети новомученици молите Бога за нас!
Дан ће да објави што ноћ црна крије,
никад грех у мраку без сведока није.
А на Суду Страшном, кад васкрсну мртви,
Седамсто Тисућа сведочиће жртви.
Пресвјетаја Богородице, спаси нас!
Крвљу Твога Сина свак се освећује
Ко се са љубављу њоме причешћује.
Причешћени Срби и своју крв даше,

Отаџбину своју двојно освешташе.
Нек синови знају, и унуци чују,
Земљу своју свету ка' светињуштују.
Одржи им памет, да се не обрне,
И Србије свету грехом не оскврне.
О Богородице, наша мила Мати,
Под Твоје окриље потомке прихвати.

У деветој песми, уз припев "Свети новомученици, молитвеногазана", Николај се обраћа својој напаћеној браћи која су доживела оно што свет није видео од Неронових дана. У блиставој есхатолошкој визији претварања све српске земље у светињу, нови Златоуст сведочи да ће ускоро пшеница бујати из костију новомученика, и да ће је потомци сматрати за свето кољиво; да ће брат брату говорити да не сече дрво, јер је на њему њихов отац посечен за веру; да ће и стене бити свете, јер су на њима мајке српске бешчашћене и убијане; на хумкама ће се молити свештеници, јер су хумкама стотине живих погребених... Од српских цркава, свештеника и народа често су остајале само гомиле белог пепела. То је свети пепео. И вода и снег бејаху румени од мученичке крви – само образи целата нису на себи имали румени...

На крају, Свети Николај све позива на велико славословље:

Нек хвале Господа анђели и људи,
Претци и потомци, живи и усопши.

Нека хвале Бога поља и ливаде,
Валовите реке и пећине мрачне,
И зелене горе и долине тучне,
Што невином крвљу залирене бише,
Рујном, здравом крвљу српских мученика,
Вредних домаћина и храбрих војника,
Младића и деце и девица милих.
Нека хвале Бога и немуште твари
Господа што целим светом господари
Служба се обраћа и Мајци Божјој:
Наднеси се лицем над постељу болних,
Стави благу руку на чело невољних,
Лице Твоје – светлост у тами страдања,
Рука Твоја – мелем у час умирања –
Најсветлијег лица, најнежније руке,
Мајко над мајкама, ублажи нам муке.

У молитви српским новомученицима, Владика Николај сведочи да су они избегли фараонски прогон својих мучитеља прошавши кроз море страдања у Обећану земљу вечности; побили су их одступници од истинитог Христа, којима је било допуштено да умуче њихова тела, али не и душе.

Обогативши земаљску Цркву славом, а небеску бројем, они се сада могу молити за спасење своје земаљске браће.

По Светом Предању, које Владика Николај истиче у молитви, мученици имају непосредан приступ Богу и Његовом престолу, власт над људским болестима – да их лече, и власт над злим дусима – да их одгоне. Зато их жички Златоуст преклиње да приступе Богу скупа са Светим Савом и да се моле: да се у Србима заувек одржи сећање на њихово страдање Христа ради; да то сећање Србе учвршћује у вери и поштењу, с колена на колена, до краја историје; да поштују сваку стопу земље где су проливени њихова крв и сузе, где су се чули њихови јауци и вапаји Богу, где су делови њихових тела разбацани и пепео развејан, како не би на себе навукли гнев Божји и Његових угодника.

Обраћајући се Богу, Николај Га моли да Србима отвори духовни вид како би свагда могли да Га гледају пред собом и живе по Његовим заповестима, удостојивши се вечног Царства. Последње речи Николајеве у молитви су вапај који и данас потреса сваког ко га чита:

”Господе Боже, дуготрпељиви и многомилостиви, чуј и услиши глас нас грешних. Знамо да је мучеништво твој дар онима који најпре спасаваш и у дворе своје уводиш. Даровао си мучеништво српском народу у обилној мери, ради славе праведних, ради лека грешних, и ради спасења свих. Да разумемо и благодаримо, помози нам, Боже.

Призри же, Господе, на немоћ нашу и не допусти да страдамо преко мере, и да дугим и тешким мучењима не ослаби наша вера и нада у тебе. Људи те прослављају или плачем или песмом. Заустави нам плач и отвори песму, о Христе победоносни. Дуга је ноћ нашег плача, заповеди зори да сване. Сабери нас из туђине одасвуда на свето огњиште наше, да би се, огрејани и обрадовани, распевали

у славу Твоју. И ако још имамо грехова неопраних крвљу и сузама, очисти их Ти милошћу Твојом. Помилуј нас и спаси нас, не по заслугама нас грешних него по молитви Пречисте матере Твоје и свих новомученика српских. Амин, Амин и Амин.”

Тако се види Видовданом.

ВИДОВДАН ВИДИ ЗАШТО СЕ РАТУЈЕ

Неко ће питати – зашто Свемоћни Бог не спречи ратове после којих почињу покољи и страдања?

То су питали и Светог Николаја Охридског и Жичког. И он је, Богом надахнут, одговарао: „Ово питање слично је питању: зашто лекар у једном граду не спречи болест. Ето, лекар прописује предохрану од болести, а када болест завлада, лекар прописује лек. Он прописује предохрану и лек, написане рецепте лекар даје људима на употребу. Тиме је лекар учинио са своје стране све да се спречи болест. Но ако људи приме рецепт од лекара па га баце, и од своје стране ништа не учине да се болест спречи и излечи, ко је онда крив: лекар или грађани онога града. Несумњиво, лекар није крив. Није ни Бог крив за рат. Бог је прописао опширан рецепт против рата. Тај рецепт налази се записан у Старом и Новом завету, но људи су примили тај рецепт Божји против рата, примили и одбацили. Ко је онда крив за рат? Свакако Бог није. Када људи замене Божји закон својим законом, и Божју вољу својом вољом, и Божји разум својим разумом, онда мора доћи до рата. Бог би несумњиво могао својом силом спречити сваки рат, као, рецимо, што возач закочи мотор и кола се зауставе. Али Бог неће да

поступа са људима као са мртвим и неразумним машинама. Бог неће да нагони људе силом на добар пут”.

Дакле, опет ”проклето питање”, питање људске слободе, тог вртоглавог понора у који падамо кад год заборавимо ко смо, одакле смо и куда идемо. Бог може да закочи људе као машине, али људи нису машине; Бог може да кроти људе као животиње, али људи нису животиње; Бог може... Али, људи би онда престали да буду Његови синови и кћери, и постали би роботи.

И то видимо Видовданом.

И зато разумемо да се ратовати мора – на страни Бога светлости.

И разумемо наше јунаке, какав је био Петар Кочић, који су ратовали и жртвовали се за слободно Српство.

ВИДОВДАН И ПЕТАР КОЧИЋ

Петар Кочић је за мене једна од највећих светиња српске књижевности. И српског слободарства. За мене је Крајина Кочић, и Кочић је Крајина. И све је то Видовдан.

Ево записа о њему, из Википедије, па је чак и то довољно да објасни ко је и шта је: „Уочи анексије Босне и Херцеговине од Аустроугарске, Кочић је покренуо лист ”Отаџбину” у Бањалуци и створио своју политичку групу која је проповедала борбу против Аустрије и нарочито непошtedну борбу против остатака феудалног ропства. Као национални и социјални револуционар, Кочић је био веома омиљен у народним масама и код напредне омладине па је изабран и за посланика аустроугарског провинцијског

Босанског сабора у Сарајеву. Видевши у њему противника државе, државни органи су га често хапсили и кривично гонили. На Кочића се гледало као на једног од најсмелијих подстрекача српског народног поноса и проповедника друштвене правде.”

Ратко М. Марковић – Риђанин о Кочићевим саборским беседама пише: „Његови су говори песнички обојени, али са директном критиком и указивањем на недостатке законодавства, као и спровођења њиховога. У говору: Шумско сервитутно право (4. јул 1910) Кочић истиче продужетак законодавства из времена турске управе у делу који одговара аустријској управи, док су нови закони уведени у области за које има, опет, користи нова царевина. Продаја шума и забрана њенога коришћења сељацима доводи у питање сам опстанак сиромашних слојева народа. Дакле, природна богатства БиХ постају власништво странаца, односно, окупатора. (...) Политичке власти су биле туђинске кад су дошле, и након тридесет година су остале туђинске, наглашава Кочић. Он се користи у обраћању видом писма које је добио као посланик па га чита у Сабору. Поредићи турску власт с аустријском он чита писмо које му је упућено као посланику из народа: „Кажем ти, рођено моје, могло се лијепо живкарити и деверати, а откад заступи ова проклета и црна укупација, налет је било, све нас у црно зави. Бијели некакви људи у црној одјећи и црним шкрљацима размиљеше се к’о мрави по земљи нашој и отроваше нам земљу и живот. Љетина нам поче издавати, сермија пропадати, а у људе уђе некакво проклетство и невјерлук. Царевина удари тешке намете, а владике накривише наеро камилавке и ударише у страну од народа. И вјера нам посрну. Замрзну свијет сам

на се.” Сваку појаву и предмет расправе у Сабору Кочић сагледава у односу на аустријску окупациону власт и у том светлу говори, износи проблем смело и са потпуном осудом страног утицаја уз очит позив на отпор. Он је свестан да је та ситуација привремена, стога, наступа оштро, победнички. Он верује у ослобођење и уједињење српског народа у једној држави. На седници Сабора 24. новембра 1910. Кочић говорећи о чиновничком питању негодује, подвлачи да је положај чиновника у БиХ биједан, али је извор прихода, а то је тежак и његов положај још тежи. Са друге стране, он сматра да је чиновништво у служби колонизатора. (...) Кочић је аргументовано заступао општи интерес становништва дајући предлоге којима би се поправило стање кроз аграрне реформе у интересу обесправљеног кмета ма које вере и нације био. На заседању Сабора на трећој седници 16. октобра 1911. године Кочић у име своје и својих другова даје Изјаву о раду Сабора којом позива посланике у борбу за општи интерес земље. Он износи незадовољство положаја свих посланичких клубова и Сабора БиХ који има ограничено дејство уставом. Кочић апелује на одбацивање ситних зађевица у циљу организовања борбе за проширење уставних и грађанских слобода. Након ове Изјаве наишао је на бурно поздрављање и одобравање посланика. Сви Кочићеви иступи у Сабору били су у складу са општим интересом народа. Он је схватио неопходност борбе за потпуно ослобађање БиХ, као и потребу за савременим, демократским уређењем односа у земљи.”

Кочић је, својевремено, записао: „У ропству се родих, у ропству живјех, у ропству, вајме, и умријех!”

Да ли га је то спречило да, под окупацијом, води политичку борбу, без обзира на околности?

Није.

И он је, видовит Видовданом, веровао у победу.

И победа је дошла, две године после његове смрти у душевној болници у Београду.

И Кочићев боравак у душевној болници ме је увек потресао. О њему је писао књижевник и новинар Милан Јовановић Стоимировић, чији је ујак, др Душан Стоимировић, био управник болнице, који је примио Кочића и који му је обраћао сваку пажњу: „Прва кафа, прво млеко, први чај били су њему намењени(...)” ”...Из кухиње су гледали да Кочићу издвоје хранљивије и укусније делове. (...) И ми у тој тежњи створисмо од Петра Кочића једну лепу, малу, скривену националну светињу, ако се то може рећи а да се ипак не буде баналан”.

Миливој Ненин сведочи: „И сам Милан Јовановић Стоимировић прича како су болесници аустријским војницима певали скаредне песме о Аустрији и смејали им се у брк. Смејали су се болесници и узвикивали ”Рогоња” (због пруског шлема) и једном аустријском војнику, којег се једино Кочић уплашио. Наиме, био је то бивши жандарм, који је Кочића већ хапсио и сада су се препознали. Био је то једини тренутак када је Кочић, сам за себе, да би се отарасио тог бившег жандарма, рекао да је лудак. ”Иначе се он никад о себи није тако изражавао”, каже Милан Јовановић Стоимировић. (Интересантно је да је тај бивши жандарм и у канцеларији тражио уверење о тачности ове Кочићеве изјаве.) Узгред, Кочић је до готово последњег часа уверавао Милана Јовановића Стоимировића да је потпуно нормалан

и да не може да се начуди ”шта ће овде”. Желео је да ”дочека Србију” и да иде у планину да се опорави. Избегавао би политику и вратио би се литератури.

Описао је Милан Јовановић Стоимировић и уистину последње Кочићеве дане када се потпуно предао болести. Описао је, такође, и сахрану, као малу националну ”свечаност”. Изврдали су наредбу управника болнице и дали су лудацима инструкције да направе сандук... Сахранили су Петра Кочића са простом српском шајкачом на глави...(…)

Његово нормално расположење била је ”нека утученост”, ”известан унутрашњи умор који је пратила мала невезаност мисли и мрзовоља”...

Али, по Милану Јовановићу Стоимировићу, кад би се повео говор о српском националном питању, Кочић би се, као његов Давид Штрбац, преображавао: „Говорећи о чисто националним стварима, он је такорећи растао, препорађао се, преображавао се у другог човека. Зачас би блеснуле његове очи, са његовог лица би се изгубила она ужасна опуштеност душе без воље и покрета. Од једног болесног, тихог, апатичног човека, постајао је опет борац, политичар, вођа. Његови судови били би опет скоро савршено тачни, као да је био сачувао моћ да прозре у суштину политичких ситуација кроз које смо пролазили тих судбоносних дана. Изгледало је тада да је у мозгу овог човека све паралисано сем тога центра, центра који је одређен да мисли о отаџбини, ако не о неком већем друштву. Ја сам се често дивио овој његовој бодрости и позивао дискретне пријатеље да са њима поделим то осећање. Кочић је био оптимист, и то је годило патриотским духовима под ондашњим притиском.”

Велики Петар Кочић, стопаник Владике Рада, починуо је у своме Видовдану.

А младобосански јунаци су причу наставили.

ВИДОВДАН И МЛАДА БОСНА

О видовданској мотивацији младобосанаца пише и Милош Ковић: „Гаврило Принцип, бар по исказима на суђењу, није био побожан, за разлику од свог оца Петра Принципа, и сасвим је могуће да му је измицао хришћански смисао поруке да је ”земаљско за малена царство, а небеско увек и довека”. Сигурно је, међутим, да је као дете био изложен утицају српске епске поезије и да није могао да избегне утицај епског, јуначког схватања Косовског завета. Знамо да је, још као основац, за одличан успех у школи добио збирку српске јуначке поезије и да ју је наглас читао пред оцем и његовим пријатељима. Ратко Парежанин, син свештеника, Видака Парежанина, чувеног по јуначкој смрти на аустроугарским вешалима, оставио је убедљив запис о томе како се, у патријархалним сеоским заједницама, преко цркве и гусала ширио култ Косова и Косовских јунака. У Београду су, као гимназијалци, Принцип и Парежанин волели да, са пријатељима, слушају познатог гуслара Перуновића. Станислав Винавер сећао се како су, на протестима због анексије Босне и Херцеговине, Перуновићеве гусле њега и његове пријатеље гимназијалце довеле ”у присни додир са својом древном и неумитном песничком прошлошћу, која је, правом власника, затражила: да је признамо за нашу једину и неумитну историјску прошлост.” Милан Ракић, који је Косовском завету дао модернистичку форму и боју, био

је, уз Симу Пандуровића, Принципов омиљени песник. У свом једином сачуваном новинарском чланку, из 1913, Принцип је са симпатијама пренео како су, на изборима у Хаџићима код Сарајева, Срби поредили кандидате са Милошем Обилићем ”који је знао погинути за славу и величину српског имена” и Вуком Бранковићем, и како су се чак служили Кнежевом клетвом. Уочи самог атентата разговарао је са Чабриновићем о увреди која је Србима нанета маневрима и доласком надвојводе у Сарајево баш на Видовдан. Сарајевски атентат ће име Гаврила Принципа заувек спојити са Косовским заветом и Видовданом”.

И то је Видовдан свију Срба.

ВИДОВДАН И БАЊАЛУЧКИ ПРОЦЕС

Јунаштво видовдансог Српства видело се у Бањалуци 1916. године.

Ево шта о томе у својој књизи, објављеној у Бањалуци 2011, пише Маја Томашевић: „Бањалучки велеиздајнички процес, као и акција за помиловање која је улиједила након пресуде, заслужују велико мјесто у историји Бањалуке, али и у историји цијелог српског народа. Био је то највећи од седамнаест велеиздајничких процеса које су аустроугарске власти организовале у Босни и Херцеговини за вријеме Првог свјетског рата. Због дјеловања у некој од организација које су шириле српство оптужено је 156 најобразованијих, најистакнутијих и најутицанијих босанскохерцеговачких Срба свог времена. Није им било суђено за повезаност са атентатом, већ искључиво за рад у српским организацијама, те су готово сви који су писали

о Бањалучком велеиздајничком процесу истакли да је циљ овог процеса био гушење српског националног покрета.”

За помиловање Срба осуђених 1916. заложio се део светске јавности, а нарочито шпански краљ Алфонс Тринаести.

Видели су Срби Видовданом, и крочили у слободу.

ВИДОВДАН ВИДИ КОНАЧНО

И знамо шта је потоњи Суд, на коме ће невини страдалци бити прослављени, а злочинци и убице занавек посрамљени. Суд се назива Страшним зато што ће бити коначан. Овде на земљи, док живимо, увек нам је отворено покајање, као врата која изводе на слободу из мрачне тамнице греха. Умрлима до Страшног Суда могу да помогну молитве Цркве и ближњих. Али је Страшни Суд коначан, после њега неће бити другог суда. На Божијем Суду ће се догодити коначно одвајање добра и зла, светлости и таме.

За праведне ће наступити вечни живот – вечно уподобљење Христу Спаситељу, вечно блистање и обасјавање Божанском светлошћу. У том животу сваки тренутак ће доносити стално нову и нову, све већу срећу, све већу радост, све већу светлост, све веће блаженство.

А то и јесте смисао Видовдана.

Зато и певамо нашем Вожду Видовданском, цару Лазару, речима дивног раваничког монаха:

Не сачека смрти природне
но како жељаше добио јеси,

свекрасно твоје живљење мучењем улепшао јеси
и прешао јеси у вечне обитељи,
где гледаш лепоту неизрециву
и као мученик имајући слободу узвикујеш:
Благословен Бог отаца наших.
Пред пуком богосабраним сијајући као звезда
богозарна
и њега у светла насеља привео јеси путем
страдалачким
и зборовима мученика приброја их са собом,
јер крепко за благочашће крв своју пролисте
узвикујући:

**Благословите сва дела Господња Господа,
појте и преуносите на све векове.**

Амин, амин и амин!

СРЕДЊОВЕКОВНА БОСНА: ПРАВОСЛАВНА, А НЕ БОГОМИЛСКА

ИЗ ИСТОРИЈЕ ЈЕДНЕ КРИВОТВОРИНЕ: БОГОМИЛИ У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ

У Средњем веку, Босна и Херцеговина биле су, осим нешто римокатолика, српске и православне земље. Ватикан је стално настојао да их покатоличи, али су се Срби оштро опирали томе. Када судошли мухамеданци, један део српског живља је прешао у ислам или римокатолицизам. Али, Босна и Херцеговина су и даље биле већински православне и са свешћу о српском идентитету. Мухамеданци су углавном знали своје српско порекло, а Змај од Босне, Хусеин бег Градашчевић, своју војску водио је да ”освети Косово”, борећи се против централне цариградске власти и сарађујући са Србима православним.

Међутим, хрватска градноманија се није мирила с чињеницом да је Босна српска. Зато су кривотворили средњовековну историју устврдивши да тамо нису живели православни Срби, него некакви ”богомили”, манихејци, који су имали ”Цркву босанску”. То је у 20. веку потоњим творцима митоманије бошњаштва послужило као ”доказ” да су босански мухамеданци у ислам прешли из богомилства. Известан број наших историчара, од

Александра Соловјова до Симе Ђирковића, а под снажним утицајем комунистичке фабrike нових нација, доказивао је ову тезу.

УЧЕЊЕ ПРАВИХ БОГОМИЛА

А каква је била изворна богомилска (бабунска) јерес, која се јавила у Византији крајем првог миленијума?

Богомилско учење било је под јаким утицајем гностицизма и манихејских веровања древности, као и месалијанске јеретичке аскезе која се нарасва уздала у човекову моћ самоспасења. Ево како су та учења, према поузданим сведочанствима бугарског презвитера Козме, у најкраћем изгледала: 1. Хуле предања и устав светих Црква; 2. Не поштују часни крст; 3. Не клањају се иконама и не поштују светитеље; 4. Хуле на Божија чудеса и веле да их ђаво чини; 5. Бог није створио небо и земљу; 6. Презиру Причешће и кажу да га није Бог установио; 7. Презиру Свете Тајне црквене, Литургију, молитве, и томе слично; 8. Презиру свештенике и називају их фарисејима; 9. Хуле Мојсеја и остале пророке, не поштујући њихове књиге; 10. Не поштују Светог Јована Крститеља, и називају га "антихристом"; 11. Не поштују Свету Богородицу и о њој ружно говоре; 12. Веле да је ђаво створио небо, земљу, сунце, звезде, ваздух, човека, цркве, и све што је на земљи; 13. Ђаво је дозволио женити се, јести месо и пити вино. 14. Одбацују свето Крштење и гнушају се деце која се крштавају; 15. Не исповедају Христа Који је творио чудеса, говоре да Он није слепа прогледао, ни хрома исцелио, ни мртваца

васкрснуо, и не верују у Његово чудо са пет хлебова; 16. Не светкују празнике ни успомене на мученике, нити верују у моћ светих моштију; 17. Уче да се не треба покоравати властели, презиру богаташе, ругају се старешинама, руже бољаре и оне који раде за цара.

Бабуни су такође сматрали да не треба радити, јер то не доликује хришћанима, него се треба непрестано молити, док ”ђаво не изађе из човека”. Сматрали су да милостињу не треба давати сиротињи и болесницима, него само члановима секте. Вођама секте су служили остали, и они су имали право да уживају у свим задовољствима, мада су многи касније упадали у скаредности, блуд и крађу злата. Занимљиво је да су бабуни негирали породицу, и да су њихови вођи позивали следбенике да напуштају своје брачне сапутнике, децу и старе родитеље, придружујући се секти.

Јасно је да Срби из Босне и Херцеговине оваква веровања нису имали. Српска средњовековна држава босанска била је православна.

О чему је онда реч?

НАСТАНАК МИТА О БОГОМИЛИМА

У свом огледу ”Свети Сава на Жичком сабору 1221. и латинска јерес”, као и у низу других истраживања, наш угледни научник, издавач, тумач и преводилац Законоправила на савремени српски језик, др Миодраг Петровић, даје доказе о томе колико је велика борба вођена за очување правоверја пред навалом империјалног Запада. Нарочито велики допринос дао је овај канонолог и

историчар у области тзв. ”богомилског” питања, на основу чијега погрешног решавања је, између осталог, стварана митологија ”аутентичног бошњаштва”.

Први који је у Босни као открио богомилску ”цркву” био је хрватски фратар Фрањо Рачки, у 19. веку. Он је све називе из византијских и српских средњовековних извора (”крстјани”, ”кудугери”, ”богомили”, ”патарени”) помешао, поистоветивши ”крстјане” са западним катарима, што се и данас изучава као ”историјска истина”. Тако је академик Сима Ћирковић у својој ”Историји средњовековне босанске државе” истицао да су се средњовековни становници ове класичне српске земље више сматрали ”Бошњанима” него Србима, па се, по Ћирковићу, ”назив ”Бошњани” јавља далеко чешће од српског имена”. Ћирковић је ”Цркву босанску” сматрао богомилском верском организацијом.

Наравно, и то противуречичи чињеницама: године 1240, у једној повељи, бан Нинослав своје поданике назива Србљима, док Дубровчане назива Власима. Пред крај 14. века, Стефан Остоја се потписује као ”краљ Србљем, Босни и Приморју”, а краљ Твртко се крунише у Милешеву, док Стефан Вукчић Косача постаје ”Херцег од Светог Саве”.

КО СУ СРЕДЊОВЕКОВНИ ”НОВИ БОГОМИЛИ”?

Византијски и српски средовековни списи под ”новим богомилима” подразумевају римокатолике. Зашто? Прави богомили су били дуалисти, двобошци, који су веровали да су и добро и зло божанског порекла и изворишта. По византијским богословима, нови дуалисти – богомили су припадници ”латинске јереси”, који су унели додатак

”филиокве” у Никео-Цариградски Символ вере. Дух Свети, тврде Латини, исходи не само од Оца, него и од Сина, чиме је у учење о Светој Тројици унето зловерје дуализма, а Дух Свети ”умањен” у односу на Оца и Сина. Као што су паписти православне називали ”шизматичима”, тако су православни њих, због измене Светог Предања, од догматике, преко иконографије, до аскетике, сматрали богомилима. Римокатолици су православне Србе називали и ”патаренима”, зато што су тврдили да Дух Свети исходи само од Оца (ex Patre), а не и од Сина (filioque).

Босна и Херцеговина је у Средњем веку била српска и православна земља. Православни су, а не богомили, себе звали ”крстјанима”. Сам Свети Сава се потписивао као ”всех правоверних крстјан молабник Сава грешни”. Зато је хварски бискуп Тома узалуд убеђивао Косачиног госта Радина (у Дубровнику 1452.) да се одрекне правоверја и да се полатини, у чему, наравно, није успео.

НЕМАЊИЋИ И ”НОВИ БОГОМИЛИ”

На фрескама Немањиног сабора против богомила у Сопоћанима (задужбини Уроша Првог) и цркви Светог Ахилија у Ариљу (задужбини краља Драгутина) види се Немања на престолу. С једне његове стране су епископи у одежама и са ореолима око главе, с друге стране епископи без ореола. Зна се да богомили нису имали епископе, већ су презирали црквену организацију. Једини који су у Немањино време имали епископе, а нису били православни (представљени с ореолима) били су римокатолици. Управо против њих су Немања и Немањићи водили велику

борбу, јер је и у то време Рим покушавао да наметне своју власт целом Балкану, па и Србији. Немања је, као и његови потомци, био спреман на политичку сарадњу с римокатоличким државама, Млещима и Угарском, али је духовно бранио идентитет свог народа, што истичу и Сава и Стефан у својим житијама оца, наглашавајући да је он крштен два пута - први пут у Зети латински, а затим у Расу православно. Немањићи су давали слободу вероисповести римокатолицима – Дубровчани су имали и своје храмове и своје свештенство у Србији; једино им је био забрањен прозелитизам, што нарочито наглашава цар Душан у свом Законику.

ШТА ЈЕ ”ЦРКВА БОСАНСКА”?

Др Миодраг Петровић је показао да ”Црква босанска” није била никаква заједница самосвојних јеретика. Он каже: „Црква босанска, у ствари, није била никаква црквенојерарајхијска организација са црквеном територијом и јурисдикцијом. Она је била нецрквена, чисто световна – мирска установа, која је у историји државно-политичког и правног живота Босне имала пресудну улогу. Грчка реч ”еккlesia” (црква) првобитно је значила веће, сенат, скупштина. ”Црква босанска” је дипломатско – саветодавно, арбитражно-посредничко тело при дворовима босанских владара и властеле. Састављена је од најумнијих, најугледнијих, најпоштенијих крстјана, задужених да заступају интересе својих господара и да чувају правни поредак државе, области. У њихову реч, савет и суд је морало да се верује. Зато њих

уважавају не само босански владари, него и Дубровчани и српска властела. ”Цркву босанску” чине: дјед, гост, старци и стројници – порота. Нико од њих не врши никакву црквенојерархијску – свештеничку службу, јер су сви мирска лица. Они су ”поглавити крстјани” што значи учвршћени у православном учењу”.

ОД СРЕДЊЕГ ВЕКА ДО ДАНАС

Уосталом, ево шта каже сам професор Миодраг Петровић у свом интервјуу ”Геополитици” датом јануара 2014. године: „Наиме, кроз читав средњи век, а и данас, римокатолици у православним Србима, и не само у њима, виде шизматике које хоће да врате у ”праву вјеру”. У таквом настојању много пута су прибегавали и најсвирепијим зверствима. Данас – ако иза себе оставимо Јасеновац, Јадовно, Пребиловце, Глину и друга места, па и ”Олују”, у последњем рату Хрвата против православног српског живља – није им потребно да посежу за оним физичким насиљем, које је вековима трајало, јер примењују методе префињене дипломатије. Наручу им иде и то што на Богословском факултету и у врховима Српске православне цркве имају многе сараднике који по Србији и ван ње трубе о некаквом ”премошћавању разлика”, о теологији ”двају плућних крила”, о ”екуменизму”, о изопаченом духу Миланског едикта, итд.

Због таквих сарадника важно је подсетити јавност како су се Срби, горостаси у вери, зналачки постављали и са великом ревношћу успешно сузбијали римокатоличке мисионаре. Наиме, постављали су својеврсне бране

наспрам продора те туђе искварене вере. Не упадом на туђу територију, како они то одвајкада чине, него са свог прага. Најранија и најпресуднија брана били су Стефан Немања, потоњи Свети Симеон Мироточиви, и његов син, први архиепископ српски – Свети Сава. Пошто су Немању обавестили – прво једна девојка, кад се пожалила на веру људи у кући за коју беше испрошена, где је видела и кумире (кипове), затим један војник кад је уочио како се у Отачаству попут кукоља брзо шири нека нова туђа вера – сазвао је Сабор на којем је осуђена та нова вера, а правоверје учвршћено и потврђено. Архиепископ Сава на Жичком сабору 1221. године држи ”Беседу о правој вери”, и враћа заблуделе који су попут Латина читали Символ вере са додатком *filioque*. А да је реч заиста о Латинима римокатолицима као јеретицима, то изричито сведочи Теодосије, млађи животописац Светога Саве.

Пошто римокатолички мисионари ни после таквих осуданисупрестајалидапоСрбијипреверавајуправославни живаљ, подижу се нове бране оличене у списима којима се разобличава латинска јерес. Најистакнутији и најуспешнији у томе су Никодим Химнограф, Владислав Граматик, Константин Философ Костенечки, са списима у којима се до танчина разобличава римокатоличка вера као духоборачка, бабунска или богомилска дуалистичка. А о томе да су бабуни, у ствари, богомили, сведочи једна глоса у Законоправиљу Светога Саве, о чему сам потанко писао у својим радовима.”

ДУШАНОВ ЗАКОНИК

Миодраг Петровић о Душановом законнику каже: „Посебну врсту одбране православља и осуде римокатоличке вере чини Душанов законик (1349. и 1354), где се у 1. члану под хришћанима подразумевају само православни, а у члановима 6–8. говори се о Латинима искључиво као јеретичима, док се у 85. члану прописује строга казна за оне који изговарају ”бабунску реч”. Та бабунска реч је само једна –*filioque*, као римокатолички додатак у 8. члану Символа вере.

На тај начин су засведочили своје погрешно учење о томе да Дух Свети исходи не само од Оца, како пише у Јеванђељу (Јн. 15,26), него и од Сина. Ето због чега су названи духоборцима, дуалистима, бабунима, богомилима, што ће рећи – јеретичима о чему сам подробно писао у својим књигама. Названи су и ”новим богомилима” зато што су, попут старих богомила, дуалисти, кад се ради о исхођењу Духа Светог. За разлику од таквог јеретичког учења, код православних је догматско учење да, по речима Светог Симеона Солунског (1410–1427), не може једно исто да истовремено извире (исходи) из двоје. Латини не разликују две глаголске именице: исхођење и послање, због ”скупености њиховог језика”, како то Свети Сава преноси у једној (51) од трију глава (49–51) Законоправила против латинске јереси.

Јер, Дух Свети исходи од Оца, а шаље се преко Сина.”

ШТА СЕ ЗНА О ”ЦРКВИ БОСАНСКОЈ”?

О ”Цркви босанској” Петровић пише: „Укратко речено, резултати до којих сам дошао на основу проучавања средњовековне изворне грађе ништа подударно немају са разуђеним домишљањима о томе у домаћој и иностраној историографији од преко седам стотина библиографских јединица. Нико од проучавалаца до сада није могао да одговори на неколика кључна питања у вези са ”Црквом босанском”, као на пример ко је њен оснивач, где јој је било седиште, зашто не постоји ниједан документ који би говорио о некаквој црквенојерархијској и духовној њеној служби, зашто се од пада Босне под Турке 1463. године уопште не помиње постојање ”Босанске цркве”, која би требало да надживи пад под Турке, као што се то догодило са Српском православном црквом. (...) Вођен изворним средњовековним подацима, извео сам и објавио закључке о томе – ко су ”крстјани” и шта је ”Црква босанска”. ”Крстјани” у средњем веку, не само у Босни, јесу хришћани Источне католичанске (не католичке) цркве.

Тим именом су се распознавали и разликовали од римокатолика који нису сматрани хришћанима. Свети Сава се потписао као ”молабник свих правоверних”, назвавши их ”крстјанима”, тј. хришћанима.

”Цркву босанску” су чинили ”поглавити крстјани”, што ће рећи – проверени и у вери учвршћени хришћани, који нису били свештеничког или црквенојерархијског реда, него световњаци (лаици). Имали су хијерархијски поредак на челу са ”дједом”: гост, старац, стројник. Дјед је једном само поменуто у изворима као ”епископ”, у значењу ”надзиратељ”, што је остало из времена кад су

Византинци владали Босном. Иначе, звање ”епископ” датира још из времена много пре појаве хришћанства. Филип и Александар Велики постављали су епископе у новоосвојеним градовима, чији је задатак био да надзиру поредак. Не само владар, него и сваки обласни господар у средњовековној Босни, имао је при двору ”Цркву босанску” као чисто световну, а не свештеничку установу. Задатак јој је био да – као дипломатско, саветодавно и арбитражно тело – штити интересе свог владара, односно господара, било да се ради о дипломатији или решавању судских спорова, око међа, на пример, било да се ради о томе да не падну под утицај римокатолицизма, ради чега су и морали бити ”поглавити крстјани”.

Римокатоличка историографија је успела да заведе готово сав научни свет тако што је скренула пажњу са римокатолика као богомила, представљајући за богомиле и патарене крстјане у Босни. Из такве бајке поникла је нова бајка о томе да је ”Црква босанска”, будући састављена од јеретика крстјана као богомила, основа за стварање данас зване ”муслиманске нације”. Али у тој бесмислици нема историјског континуитета за стварање ”муслиманске” или ”бошњачке нације” зато што је ”Црква босанска” нестала кад је султан Мехмед Други 1463. освојио Босну. Нестанком ”Цркве босанске” међутим, нису нестали и ”крстјани”, јер се они и после те године помињу у турским пописима. Пошто, дакле, ”крстјани” нису били богомили, онда се не може везивањем за ове стварати некаква муслиманска или бошњачка нација.

”Крстјани”, у ствари, као већинско становништво, и ”Црква босанска” не само да представљају својеврсну

снагу државног уређења средњовековне Босне, него и непремостиву брану за већи успех римокатоличких мисионара.””

Ово се не сме заборавити.

ДР МИОДРАГ М. ПЕТРОВИЋ

СВЕТИ САВА И ЛАТИНИ КАО НОВИ БОГУМИЛИ

У Риму је, дакле, до 1014. године на богослужењима у употреби био неискварени Символ вере; онакав какав је утврђен и потврђен на Првом васељенском сабору у Никеји (325) и на Другом васељенском сабору у Цариграду (381), по чему је и назван Никејскоцариградски Символ вере. Додуше, пре те 1014. године, први је, али незванично, папа Сергије IV (1009-1012) прихватио исповедање вере у складу са учењем о "филиокве". Пре њега све папе су се, а посебно папа Адријан I (771-779) истицале као велики поборници неисквареног Никејскоцариградског Символа вере. Чак и поменути папа Лав III је остао познат по томе што је наредио да се на сребрним плочама испише и у цркви Апостола Петра окачи неискварени Символ вере на грчком и латинском језику. Рим није каснио да искварени Символ вере намеће и народима на Балкану, првенствено у Далмацији. Само неколико година после коначног раскола у Цркви (1054), састао се познати сабор у Сплиту (1059) и донео одлуке у духу нових, изопачених учења и погледа Рима на православно исповедање вере и словенски богослужбени језик. На том сабору је словенски просветитељ, свети Методије, проглашен за јеретика. Овај је у Номоканон на словенском језику пренео Символ вере

без латинског додатка *Filioque*. А у вези са богослужбеним словенским језиком, према казивању Ђакона Томе, одлучено је: „У напријед нека се нико не усуди словенским језиком (*in lingua sclavonica*) служити божанствене тајне, него само на језику латинском и грчком, нити смије икакав Словенин бити приведен на свештене степене. Јер се говори да су готска писмена изнађена од неког јеретика Методија (*a quodam Methodio haeretico*), који је многе ствари лажући написао на истом словенском језику противу правила католичке вере; ради чега Божји га је суд казнио ненаданом смрћу”. Јеретичко учење о исхођењу Духа Светог и од Сина одвело је римокатолике у дуализам. Због тога су у средњовековној богословској књижевности, грчкој и словенској, постали познати под именима: „нови богомили”, ”духоборци”, ”бабуни”, ”кудугери” и др. Као такви, методом прекрштавања и унијаћења ширили су се на исток, силом или милом, преко православне Далмације и Босне до православне Србије и далеко на исток, север и југ. У Босни су се правоверни хришћани, познати у средњем веку као ”крстјани”, што значи – православни хришћани, одлучно вером супротстављали свакојаким налетима и мучењима од стране римокатолика језуита. Изворних података о томе има много, поред мноштва оних који су легли у *Congregatio de propaganda fide*, што је у Риму основао папа Гргур XV 1622. године. У пропаганди вере и наметању уније предњачили су управо језуити. Стога са разлогом Петар Кочић преноси старо и у свести правоверног народа уврежено горко сазнање о њима да су ”црни људи у бијелој кожи”. Под тим подразумева, превасходно, ”језуите врхбосанског надбискупа Штадлера”. Овај је ”пре доласка у Босну издавао у Загребу часопис „Балкан“ чији је

био задатак исте природе као и онај бискупа Штросмајера како га је он објаснио 1871. у свом петом говору на ватиканском концилу. Задатак је био прост и јасан: „отпадни Рим“ намеравао је да својом мисијом међу некоатоличким хришћанима приведе Балканце у вишу културну сферу просвећеног Запада”. И данас Рим настоји да балканске ”шизматике”, како називају правоверне хришћане источног обреда, посебно Србе, уведу у ”вишу културну сферу”. Услов за то је ”заборав”, што значи да само ”са забором”, могу себе видети у Уједињеној Европи. А у пакету ”заборава” смештена су сва насилна унијаћења Срба, са благословом римских епископа, и сва, вековима спровођена, зверска мучења и убијања слична оним у Јасеновцу за време Другог светског рата, као и оним у последњим војним операцијама Хрвата, деведесетих година минулог века, под називима ”Бљесак” и ”Олуја”. Тешко је и замислити број поунијаћених и римокатолизираних Срба од Латеранског сабора 1215. године, када су и постављени темељи уније убрзо после пада Цариграда у руке Латина (1204). Основна начела за спровођење уније садржана су у одлуци тог сабора, којом се дозвољава поунијаћенима, односно православнима који се сједињују са римокатолицима, да на својим језицима и по свом обреду богослуже, а битно је да папу признају за првог. Унија је озваничена на унијатском сабору у Ферари и Фиренци (1438-1439) са нескривеним очекивањем да поунијаћени безрезервно признају и прихвате, између осталог, папски примат; учење у складу са додатком ”Филиокве” у Символу вере, као и учење о ”чистишту”. По римокатоличком виђењу унијати представљају посебни црквени ентитет; представљају узор и средство за даље унијаћење право-

славних. Унијасе, дакле, неспроводиме међу протестантима, ни међу англиканцима, него само међу православнима. У време када је на поменутом Латеранском сабору 1215. године зачета идеологија о унији, Свети Сава је увећало припремао предуслове за оснивање аутокефалне Српске цркве, у оквирима које ће правоверне Србе штитити од унијаћења усмеравањем из Рима. Да ли из незнања или свесно, данас поједини српски теолози, расофори и лаици, прихватајући изреку о ”два плућна крила” као примењиву, погрешно Светога Саву представљају за човека који је, наводно, неговао добре односе са римским папом. Свети Сава је познат, између осталог, и по многим путовањима, али у Рим није хтео да оде, а имао је шта да види тамо у вези са животом и страдањима раних хришћана. Тачно је, према казивањима његовог животописца Доментијана, да је послао свог епископа Методија да однесе у Рим писмо папи Хонорију III (1216-1227), од кога је Стефан, велики жупан српски, добио 1217. године краљевску круну и постао Првовенчани краљ српски. Пошто је тај догађај оптерећивао државу и црквену независност Србије, Сава је због тога послао свог епископа Методија, по речима Доментијана, ”у Рим ка прехвалним апостолима – Петру и Павлу, и ка великом сапрестолнику светих, папи велике римске државе”. Писмом га је обавестио о томе да је и сам он (Сава) Богом венчан неутајеном благодаћу архијерејства, те тражи од папе да му пошаље благослове врховних апостола Петра и Павла, и свој, ”како би венчао брата свога на краљевство по првом краљевству отачаства њихова, у којем се и отац њихов по божаственом промислу родио у месту званом Диоклитија (тј. Дукља), која се одраније зове велико краљевство”. Од тада сваки владар српски круну

добија из руку поглавара Српске цркве, а не од папе. Тананост исказана у писму и позитиван одзив папе нису спутавали Светога Саву да одлучно сузбија латинске мисионаре који су се у великом броју појављивали и деловали по Србији. То је чинио и његов отац Стефан Немања – Свети Симеон Мироточиви. Овај је сазвао сабор (не зна се тачно година и место) против богомила, званих бабуна, тј. Латина као јеретика. Колики је значај имао тај сабор за очување правоверја, види се и по томе што је у Сопоћанима иконописан у равни васељенских црквених сабора. Свети Сава не само да нам открива богомиле свог времена као бабуне оличене у Латинима, него у своје Законоправило уноси беспрекорно преведена три византијска списа уперена против њихових догматских и других заблуда. Тако, 49. главу Законоправила чини спис Никите монаха студитског ”Латинима о опреснацима”, а ”опреснак” је бесквасни хлеб. Од тога је остало да се каже ”пресан хлеб”. Ево неколико одељака из поменутог списка: ”...Људи Римљани – сви пак који сте к нама дошли, а и сви који живите у нашим градовима... како имате заједништво са Христом, једући мртво... и пресно тесто... Онај, дакле, ко опреснака једе, у тами Закона ходи, и какву заједницу има са Христом? Обратите пажњу, пак, да у опреснацима не постоји ни једна животна сила нека, јер су мртви. А у хлебу, односно у телу Христовом, три су (силе) живе, и живот дарују онима који их достојно једу: дух и вода и крв, како ми и сâм напрсник Христов, Јован, сведочи речима: ’Троје је што сведочи, рече: дух, вода и крв, и троје је у једном“ (1. Јн. 5, 8), обелодањујући тело Христово, које је у време распећа Господњег постало очигледно када је вода и крв истекла из пречистог ребра Његовог (Јн 19, 34), када је

копљем прободено тело Његово, а живи и Свети Дух је остао у обоженем телу Његовом, које – Духом у хлеб претворено и постало тело Христово – ми, једући, живимо у Њему, јер живо и обожено тело једемо. Тако и крв Његову пијемо, живу и топлу. Са водом истеклом из бесмртног ребра Његовог чистимо се од сваког греха, испуњавајући се топлим духом, пошто топлу, како видите, као из ребра Господњег, чашу пијемо. Јер из живог тела Христовог, и топлог духом, топла нам крв и вода истече онако како у оних који једу опреснаке не може да се догоди... Није добро хвалисање ваше. ”Не знате ли, рече, да мало квасца све тесто укисели” (1. Кор. 5, 6) и хлеб тада не бива пресан? ...јер се уопште не нађе у Божаственом писму да опреснаке поменуше Христос и апостоли Његови када их је Он учио тајни Новог завета...не видите ли да сте чињеницама јасно разобличени... Али о опреснацима смо вам, колико је могуће, довољно рекли, а треба рећи и о суботњем посту”. Пре него што наставим о суботњем посту, поставићу питање: Треба ли ишта више од овога рећи православним екуменистима који су прихватили сапричешћивање православних и римокатолика (intercommunion)? Куда води то, и више од тога – изједначавање двеју цркава прихватањем да су им свете тајне исте, јер им је изједначено свештенство, а епископи имају исто апостолско прејемство, како је одлучено на VII Скупштини Мешовите комисије за дијалог између Православне и Римокатоличке цркве, одржаној 23. јуна 1993. године у Баламанду (Либан)? Разуме се, а и јасно се види, да све то ка унији води. Како другачије схватити учестале примере мешања светих тајни; примере који говоре о изједначавању православних са римокатолицима и унијатима? Недавно се, на пример, румунски

православни епископ Баната, Николау, сапричешћивао са румунским унијатима. Било је то 25. маја 2008. године – недеља Самарјанке. О суботњем посту Латина говори се у 50. глави Законоправила Светога Саве, одакле преносим овде неколико детаља: „Реците нам откуда сте примили да постите суботом у четрдесет дана Великог поста? Од апостола ли? Неће бити! Јер врховници међу апостолима у петој књизи Заповести (тј. у Апостолским установама), у којој је и о мученицима написано, у деветнаестој глави овако говоре: ... Господ нам је заповедио да се среда и петак посте; среда, дакле, због издаје, а петак због страдања... ’ У седмој пак грани истих Заповести у двадесет четвртој глави, овако рече: ’...Једину пак суботу да сачувате у целој години – (суботу) погребџа Господњег, у коју треба да се пости, а не да се празнује, јер колико је времена Творац под земљом, туговање за њим је снажније од радости (због) стварања (света)... ”

У истој (50) глави Законоправила Светога Саве изнета је критика на Римљане због безбрачности њихових свештенослужитеља, као и других неканонских појава, па се у закључку каже : „Откуда, дакле, и од којих, наиђоше на вас ове зле болести, о премудри, и благороднији од свих других, мужеви римски? Испитајте убудуће тачно, дакле, о овоме браћо, да не бисте некад (боловали) од таквих отровних болести, хоћу да кажем – опреснаци, и суботњи пост, и раскидање свештеничког брака, и то да се у Велики пост свакодневно цела служба врши – па сазнавши из свих Богонадахнутих писама за изопаченост тога, избегавајте да творите тако нешто. Будући да су цркве Божје (мисли се на помесне православне цркве), ујединивши се са нама – са вашом браћом од које сте се, због напред реченог,

отргли, да откривена лица угледамо славу Господњу, у сагласном сједињењу са православном вером... Ако ли није (тако), онда дајте нам сведочанства из Божаствених писама, која су вам од помоћи. А ми, знајући да се покоравамо не крчмарској духовној речи, (него) ћутањем које вам желимо у Христу Исусу Господу нашем, коме је слава у векове векова” (Амин). У 51. глави Законоправила Светога Саве пренет је византијски спис који у 27 тачака излаже заблуде Латина и других римокатолика. Од тих 27 тачака овде доносим само: „Папа римски и они који су хришћани западне стране изван Јонске луке: Италијани, Лонгобарди, Франци који се и Германима називају, Амалфићани, Венецијанци и остали... – сви (они) су са папом пре много времена ван Саборне цркве, страни – и јеванђелским, и апостолским, и отачким предањима, због варварских обичаја којих се држе, од којих су најгори и највећи ови: 1. Светом обрасцу (Символу) вере, сложеном од јеванђелских речи, а који тако јасно говори о Светом Духу: ’И у Духа Светога Господа, Животворног, који од Оца исходи’ – ти (тј. Латини), рђаво и погрешно додаше: ’И од Сина’. Мислим да због скучености језика њиховог, дакле, сматрају да је исто – исхођење Духа Светога од Оца и послање к нама преко Сина. Варварски и незналачки смислише да се послање ни по чему не разликује од исхођења”. Због проширеног по Србији јеретичког учења Латина о исхођењу Духа Светога и од Сина, исказаног кроз онај додатак ”Филиокве” у 8. члану Символа вере, Свети Сава је на Жичком сабору 1221. године ”исправљао” и ”обнављао” веру, захтевајући да за њим трипут и наглас понављају члан по члан Символа вере, владар и сав народ, без тог јеретичког додатка.” А оне који су исповедали јерес

– по речима Теодосија – задржа са собом у цркви и насамо их подробније испита”. Теодосије нам открива, такође, кога Сава испитује и исправља, јер каже : „... А онима који су крштени у латинској јереси – такође уз проклињање њихове зле јереси, и исповедање Обрасца (тј. Символа) вере – прочитати молитву за свето миро и тако их са тим светим миром по свим чулима помазати, и за вернике са нама имати”. Поред Законоправила Светога Саве велики браник против бабунске, односно латинске јереси исказане кривотворењем Символа вере, јесте Душанов законик из 1349. и 1354. године, који у 85. члану прописује строге казне за оне који изговарају ”бабунску реч”, а та реч је ”Филиокве”. Против латинске јереси у Србији отворено устају, говоре и пишу многи умни и дубоко верујући људи – Владислав Граматик, Никодим Химнограф, Константин Философ – Костенечки и др.”

Др Миодраг М. Петровић : „ТОМОС ЉУБАВИ” И
”ДВА ПЛУЋНА КРИЛА” КАО ПОТПОРЕ ”ПАПСКОМ
ПРИМАТУ” И УНИЈИ
(одломак)

ДР МИОДРАГ М. ПЕТРОВИЋ

ИСТИНА О ПРАВОСЛАВЉУ У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ У СРЕДЊОМ ВЕКУ

Не може се пренебрећи чињеница да је православна Византија, посебно са ћирилометодијевском мисијом, оставила дубоке и трајне трагове црквеног живота у Босни. Не може се занемарити, такође, ни чињеница да се Босна од времена кад утицај Византије више није био непосредан, посебно од краја XII века, због свог претежно православног обележја, нашла под појачаним притиском Римокатоличке цркве. Учестали крсташки походи римокатолика на босанске хришћане уз помоћ угарских краљева после XII века, њихово сатеривање у шуме и планине, а запоседање градова и плодних крајева од стране фрањеваца – све то пре говори о судару јурисдикција Православне и Римокатоличке цркве тамо, него о масовним босанским јеретцима. Јеретике је имала и Србија, али ова није била надокнадити Рима толико колико је била Босна. Нема хришћанске аутокефалне цркве која се може похвалити да међу својим верницима није имала јеретике. Али, од ”јеретика” у крилу хришћанске Босне требало је правити историју која данас, с обзиром на толико изукрштане, у старијој и новијој литератури, црквенополитичке интересе, представља веома заплетено питање.

О прекрштавању хришћана у Босни обавештен је у Цариграду био и патријарх Генадије Схоларије (1453–1456). Он о томе говори у писму упућеном синајским монасима, који су хтели да сазнају да ли у молитвама треба да помињу епископа и господара Босне, јер им ови шаљу помоћ. Пошто је то писмо давно (1885. године) и непотпуно објављено на српскословенском језику, овде га први пут објављујем у преводу са грчког на савремени српски језик:

”3. О епископу који је из Босне. Православан је, јер је Србин. И како поступише неки учитељи Латини, кад су се вратили у други део Босне, и тамо многе од кудутера потчинише римској цркви, тако се и он часно потруди да господара Херцегу, у другом делу Босне, и оне које може, учини тамо православним хришћанима у Цркви нашој. Камо среће да су то чинили и неки од наших, али где таква ревност! Чини [он] дакле тамо, како сазнајемо, и велику услугу. Господар пак онај јавно се, наравно, ни по чему сасвим не одваја од кудутера због страха од властеле; и служењу прибегава како би са таквим прикривањем привукао друге у сарадњи са епископом. По осећању је однедавно хришћанин, зато и шаље милостиње хришћанима. Ако не би био хришћанин намера му не би била да узалуд баца своју имовину. Зато, наравно, ако некад поменете епископа, нећете се огрешити, јер јесте православан и у православној хиротонији од правог патријарха тога места. Довољно је што се неће јавити потреба да некада служи у манастиру. Ако се пак догоди да се у неко време покаже дволичан и притворан, ни тада нисте дужни да жалите као преварени, јер је Господ наш рекао да ’Онај ко прима пророка у име пророка’, и даље; а блажени Јован: ’Сваки дух који исповеда Господа Исуса Христа, и даље, од Бога је; и сваки дух који

не исповеда, није од Бога'. Зато света црква исповедање људи прима и задовољава се, а људске мисли и оно што ће се убудуће збити нико не зна осим јединог Бога.

И ако се донесе милостиња од господара онога, примите је највише ради његове користи, да се одржи у хришћанству. Не помињите тог господара јавно на литургији, јер тренутно прикрива хришћанство. А на благодарењу ваше трпезе, у присуству епископа, ако хоћете молите се за њега: 'Господ Бог да сачува живот господара Херцега и уврсти га са правим синовима Цркве, усавршена у побожној вери његовој', и рећи: 'Господе помилуј' једногласно за њега – ништа не смета. Пoboжни и човекољубиви испосници у својим храмовима се моле за свако створење Божје, да би сви, ако је могуће, поправљајући се, били помиловани”.

Под хришћанима патријарх подразумева православне вернике, које разликује од Латина и који имају свог – православног епископа српскога рода. А што се тиче апелатива ”кудугери”, који се двапут јавља у овом писму, показало се да су га Византинци у XV веку грешком употребили као нов назив за јеретике богомиле.

Постојали су у Босни многобројни Срби хришћани православне вере још из времена византијске доминације на тим просторима, које од XIII века не можемо лишити снажног утицаја Српске православне цркве и угледа Светога Саве. Њих Рим упорно настоји да стави под своју црквену јурисдикцију. Малобројни појединци јеретици међу правовернима у Босни били су само додатни повод за оптуживања у трајном сукобу јурисдикција Источне православне и Западне римокатоличке цркве. У том сукобу, оптужбе са стране Рима садржане су углавном,

како је већ речено, у терминима: „шизматичи”, „јеретици”, „патарени”. Требало је, ако и пропагандом, вернике Босне оптужити за јерес са циљем да се ставе под јурисдикцију Римокатоличке цркве. Остаци таквих настојања, тј. да се потисну православна обележја, и данас налазе место у историографији.

Заштитник босанских владара је Свети Гргур – Григорије Назијансиски из IV века, који је познат и под именом Богослов. У својим повељама ти владари званично истичу светитеље Источне православне цркве. Ослонац им је православни живаљ Босне, помоћу којег се одупиру сталним и снажним притисцима фрањеваца и угарских краљева. Зато и стоје чврсто уз своје поданике хришћане и њихову црквену организацију са богослужбеним словенским језиком. Ту и такву црквену организацију они не само да толеришу, већ поштују и помажу, независно од тога што појединци међу њима понекад из политичких разлога изјављују своју верност Римокатоличкој цркви.

Сем владарских повеља, има и других доказа за то. Археолошка истраживања последњих година обећавају да ће бити знатно увећане бројке древних православних храмова и других споменика по Босни. У прилог претежно православног живља у Босни говори и крунисање бана Твртка I за краља 1377. године на гробу Светога Саве у манастиру Милешеви, где ће се касније Стефан Вукчић Косача, 1448. године, прогласити „Херцегом од Светога Саве”. Затим, бројно учешће босанске војске и властеле у боју на Косову 1389. године, који су као једноверна браћа притекли у помоћ; они, а не јеретици. Зна се да су босански краљ и властела 1403. године имали обећања Дубровчана

да ће посредовати код византијског цара тако, да овај помогне у ослобађању заробљене на Косову босанске властеле. А један од главних задатака Цариграда био је и тај, да се заузима не за јеретике, већ за православне, бдијући истовремено и над чистотом њихове вере.

О истоветности учења босанских крстјана и православних хришћана говори и то, што су крстјани на територијама Босне, које су освојили обласни српски господари, задржали непромењену своју црквену организацију и средишта, и што манастир Милешева по укључењу у Босну није променио свој православни карактер. У том смислу треба разумети правдања пред римокатолицима бана Стјепана II Котроманића, зашто не успева да се у Босни ”обнови служба Богу”, разуме се, по римокатоличком обреду. ”Главну препреку су, по бановим изјавама, представљали шизматици који су се налазили у суседству и којима би се јеретици одмах обратили за помоћ чим би нешто предузео против њих.” Јарост, као излив немоћи римокатолика пред јединством хришћана у Босни, испољена је много пута, штавише и са жељом да им на груби крсташки начин стану на пут. Тако је, на пример, Жигмунд Луксембуршки 1391. године издејствовао да се, уз опроштајнице и благослов Бонифација IX (1389–1404), обрачуна са ”јеретичима и шизматичима што бораве у Босни и нападају његова краљевства Далмације и Хрватске”.

Касније, 1455. године, Иван Капистран је прослеђивао папи жалбе босанских фрањеваца о томе, ”да их рашки митрополит спречава да покрштавају оне који су држали патаренску веру.” Дакле, крстјане у Босни, које Рим упорно

хоће да поистовети са јеретицима патаренима, православни српски епископи штите као своју једноверну браћу.

Верници у Босни средњег века са разлогом су себе називали крстјанима. Тиме су казивали да се не разликују од осталих хришћана Источне православне цркве, а разликују се од хришћана Римокатоличке цркве.

После великог црквеног раскола 1054. године, на истоку се одредница крстјанин (χριστιανός) често употребљавала са циљем да се истакне приврженост хришћанском правоверју за разлику од "латинске вере". Из тих побуда је и Свети Сава српски, још као светогорски монах, у потпису наводио да је "молабник [молитвеник] свих правоверних крстјана", што значи и крстјана Срба у Босни.

Крстјани у Босни су плод мисије свете браће Ћирила и Методија, који су им обезбедили богослужење на црквенословенском језику. Дуго су били под окриљем Византије, а од прве половине XIII века до данас остали су под снажним утицајем духа светог Саве и под окриљем Српске цркве. Географски положај на којем се налазе остао је и данас размеђа источног и западног хришћанства.

Рим је уз помоћ фрањеваца и угарских краљева, посебно од XII века, настојао да на крстјане у Босни протегне своју јурисдикцију, примењујући разне облике притисака, оптужби и крсташких ратова. Римокатоличка пропаганда је у непокорним крстјанима видела патарене – јеретике дуалисте, називајући их и шизматицима, тј. онако како је називала, а и данас назива, све православне хришћане. На таквој основи поједини историчари су стварали такозвану "босанску цркву", којој нису успели да одреде оснивача, време настанка, седиште, територију. Оно што се обично

сматра јерархијом ”босанске цркве” (дјед – епископ, тј. онај који има главни надзор, старци, гости), јесте нека врста саветодавног, дипломатског и арбитражног тела, или изабраног судског већа, у државној управи Босне, које се може назвати *ecclesia* у растегљивим оквирима поимања те речи, тј. установа без територијалне и црквене – духовне јурисдикције.

Крстјане у Босни штитили су босански владари, у већини, и српски епископи, што су римокатолици такође осуђивали, јер им је то представљало сметњу у спровођењу плана за покатоличавање хришћана. Заштиту су уживали као једноверни у православљу и једноплемени са Србима у Србији, којима су управо из тих побуда притекли у помоћ на Косову против Турака 1389. године.

(ОДЛОМАК ИЗ ТЕКСТА ДР МИОДРАГА М. ПЕТРОВИЋА: Помен богомила – бабуна у Законоправилу Светог Саве и ”црква босанска”)

МИТ О БОГОМИЛИМА И НОВЕ НАЦИЈЕ

Један од кључних идеолога ”богомилизације” савременог бошњаштва, Мехмедалија – Мак Диздар, аутор књиге песама ”Камени спавач”, добио је наследника у свом унуку Горчину, који је устао против номинације стећака у УНЕСКО-у као и српске, а на само ”бошњачке баштине”. У свом тексту из 2013, ”Чији су стећци?”, он је устао против историјске истине, о чему Борис Радаковић пише: „Горчин се дотакао и начина номинације стећака. Његов став о том питању, када је ријеч о учешћу Србије у номинацији стећака, најбоље осликавају ове ријечи: „Srednjovjekovne raške i srpske povelje i dokumenti, kao naprimjer glasoviti Dušanov zakonik, svjedoče o postojanju i protjerivanju bogumila ili babuna na tim prostorima, pa su oni dio srpske historije isto koliko je i majanska kultura dio meksičke ili Hugenoti element francuske historije.”

Унук Горчин је успио да у једној реченици напише неколико крупних фалсификата. Идемо редом:

1. На почетку унук Горчин раздваја ”рашке и српске” повеље и документа. Ово нас подсећа на данашње, честе, фалсификате у расправама преко друштвених мрежа, гдје се настоји наметнути ненаучна теза да су средњовјековна Рашка и Србија двије одвојене државе, а Рашани и Срби два одвојена народа. Историјска је чињеница да су то два назива за једну српску средњовјековну државу и два

назива, поред још неколико коришћених у средњем вијеку, за српски народ.

2. Спомен јеретика у Душановом законiku, нема везе са припадницима ”Цркве босанске”, и свака паралела између ове двије групе је произвољна и ничим доказана.

3. Паралелом између истребљења индијанских Маја и покоља припадника протестантске цркве у Француској, познатим под називом Хугеноти, само је наставак србофобне пропаганде о Србима као геноцидном народу. На то би се наставила пропаганда о десет геноцида над муслиманима, присутна код многих публициста али и у дијелу научне или квазинаучне јавности у федерацији БиХ. Један од првих тих ”геноцида” била би борба против јеретичких учења у средњовјековној Србији.”

Дакле, мит о богомилству и данас има своју укорјењеност. Штавише, као да се повампирује, упркос научним доказима.

КРЛЕЖА И ДОБРИЦА ЋОСИЋ

Историјска истина је несумњива, али се, зарад политичких кривотворина, и даље мора порицати. Ипак, без ње нема разумевања онога што се у Босни и Херцеговини збивало од 1992. до 1995, а што се збива и данас. Зато је Добрица Ћосић Миодрагу М. Петровићу рекао да је његово откриће истине о богомилству као римокатоличкој јереси вишеструко драгоцено, јер се на миту о богомилима много радило у Титовој Југославији. Милослав Рајковић бележи: „Када је недавно преминули историчар М. Екмечић прочитао Петровићев рад

„Кудугери – богомили у византијским и српским изворима и ”Црква босанска”, објављен 1998, нашао је за сходно да да академику Добрици Ћосићу да и он прочита. Ћосић је после пажљивог читања питао аутора зашто ова књижица није нигде јавно представљена. ”Зашто бих ја то представљао јавно, ако вреди, ако је заиста новина, само ће да се представља”, одговорио је. Том приликом Ћосић је испричао: „Био сам млад када сам слушао Крлежу да прича о богомилима. Пред њим сам се тада осећао инфериорно, јер ми то питање није било довољно познато, а он је много знао. Али сада видим о каквој се заблуди радило, и, ако има открића у историографији овога века, то је то”.

Зато настављамо са изношењем доказа о богомилству. Истина ће нас ослободити.

СВЕШТЕНИК ДР РАДОСЛАВ ГРУЈИЋ

ПАПИН КРИЖАРСКИ РАТ ПРОТИВ ПРАВОСЛАВНИХ У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ

Када је енергични папа Иноћентије III, од чијег времена започиње инквизиторски рад у свима земљама које нису признавале папске власти, 1199 године, сазнао, од амбициозног зетског господара римокатолика Вукана, да босански бан Кулин није одан Римској цркви већ развија своју националну Босанску цркву, папа је писао угарском краљу Емерику; да опомене бана Кулина, да се одврати од ”јереси”, а ако га он не би послушао нека се војском провали у Босну, запоседне је и из ње протера и бана и све оне који неће да се одрекну јереси. На Емерикову опомену Кулин је одговорио да, по његовом мишљењу, његова црква исповеда праву хришћанску веру и да ће стога послати у Рим своје људе да се пред папом оправдају. То оправдање извршено је тек 1203. године пред папским изаслаником, коме су претставници Цркве босанске морали дати писмену изјаву: да ће се придржавати наредаба и заповеди свете Римске цркве, и у животу и у понашању свом, и да ће јој бити послушни и живети по њезиним прописима.... па се зато најпре одричу шизме, којом су озлоглашени били и признају Римску цркву за своју мајку и главу целог црквеног јединства. ”In primis abrenuntiamus scismati, quo ducimir infamati, et Romanam ecclesiam matrem nostram

caput totius ecclesiastice unitatis recognoscimus". Бан Кулин је овом изјавом првака своје цркве успео да отклони тешку ратну опасност од свога народа, али је у Босни и даље остала национална црква са словенским богослужењем и обредима, чији су претставници епископи само формално признавали папску власт. А када се о томе сазнало на папској курији, папа је толико био огорчен, да је 1221. године врло енергично позвао угарског краља Андрију и све угарске католичке епископе, да "моћно и мужевно" иступе против Босанаца "како би их уништили". Краљу Андрији није било угодно да тада с војском нападне Босну, него је целу њену област уступио калочком надбискупу Утрину словенске националне цркве у Босни. Папа је одобрио то уступање Босне угарском архиепископу и сам позвао надбискупа да посао свој врши енергично и проповеда чак и сам крсташки рат против непокорних Босанаца. Надбискуп је послушао папу и нашао чак једног војсковођу, сестрића угарског краља Андрије, и дао му средства за опрему војске. То је био Јован Анђел. Али Анђел није успео да предузме ништа против Босанаца и поред ургенција калочког надбискупа и самога папе. Тако је народна црква у Босни остала на миру и управљала се даље по својим обичајима и навикама. Али, када је нови папа обавештен да је Босна и даље остала у своме "кривоверству", он је за новог босанског бискупа поставио једног странца из реда доминиканаца, који су против непослушних "јеретика" неретко употребљавали и ломаче; а уједно је 1233. позвао господара Хрватске и Далмације, војводу Коломана, брата угарског краља Андрије, "да удари на Босну и помогне правој вери." Да би верски рат против Босне добио што изразитије обележје правога крсташког рата, папа је дао право послатом бискупу,

да може изразити опросте од грехова свима онима који се пријаве у ту крсташку војску, исто онако као што се дају крсташима за Свету земљу. Радило се дакле о томе, да се у националној словенској Босни понови у свој страхоти крсташки поход на Албигензе и Тулузу, где се није штедело ни старо ни младо, и где је клано и рушено све да се докаже како је ”Божји гнев дивно беснео.”

Овај крсташки поход, захтеван тако одлучно од папе, употребио је краљ Андрија да Босну дефинитивно подвргне под своју власт; па је писао папи како су домаћи банови непоуздани у католичкој вери и предложио му да преда Босну мађарским краљевима, који ће у Босни увести и усталити веру католичку. Папа је примио краљеве разлоге и 9. августа 1235. г. потписао одлуку, да Босна има припасти Андријину сину херцегу Коломану. Акција коју су доминиканци предузели за покатоличавање Босне, после тога, толико је огорчила бана Нинослава и Босанце, да су се томе најодлучније опрли и том приликом поубијали и неколико нетактичних католичких мисионара. Ради тога је војвода Коломан предузео војну против Босанаца, али је имао само делимичног успеха у Западној Босни, где је, по писању папе Гргура IX из 1238. год., ”уништио јеретичке напасти и довео Босну на светлост католичке чистоће.” А пошто је тамо ”поново засађена хришћанска (католичка) вера” потребно је, поставио је даље папа, ”да се правоверје тамо развија под управом вештог пастира”. И поставио је за новог католичког епископа у Босни опет неког доминиканца, коме је као своме легату, дао пуну власт. На тај начин је Католичка црква у Босни добила карактер мисије и дошла је под непосредну јурисдикцију папину. Али ни све то није ништа помогло. Босанци нису хтели да

приклоне главу под папине скуте и приме новог епископа, те му је херцег Коломан 1239. године поклатио Ђаково, ван Босне у Славонији, са већим комплексом земље, да се тамо настани; па су од тада и сви други католички епископи, које је папа постављао као босанске епископе, становали стално у Ђакову, све док Турци не освојише Босну, и одатле водили пропаганду против народне "Босанске цркве" и дизали читаве крсташке ратове против Босанаца. Тако, на пр., 1246 год., упутио је папа надбискупу "знак дојног крста" да подигне војну против "јеретика" у Босни и дао му је право да поседе јеретика може конфисковати и делити вернима и њиховим наследницима.

Римска курија сматрала је већ и раније, да је непослушну Босну потребно дефинитивно подврћи мађарској круни; па је, са истим циљем, 1247. године, дефинитивно одузела Босанску бискупију од Дубровачке архиепископије и подложила је Мађарској Калочкој надбискупији, са образложењем: да се то чини зато "што нема никакве наде, да ће се та земља од своје воље обратити католичкој вери, а Калочка црква помоћу својих и других крсташа улива наду да ће се ипак спровести црквено јединство."

Тако је папа поново напустио мирно мисионарство у Босни и одлучио да "огњем и мачем" наметне католичку веру Босанцима, па је и калочки надбискуп, ускоро после тога, почео подизати утврђење "за заштиту католичке вере и искорењивање јеретика" по Босни. Од тога доба су Мађари, још више, верским разлозима покривали све своје политичке акције против Босне, Србије и Бугарске. Тако на пример, већ 1253. год. писао је угарски краљ Бела папи, да има муке с јеретичима Босне и Бугарске, "против

којих управо сада боримо се с нашом војском”; а папа Бонифације, поставивши 1303. године новог угарског надбискупа у Калочи, позвао је њега и све околне бискупе, да поново отпочну борбу у Босни против ”јеретика” и то не само црквеном пропагандом него и световном силом. У исто време, а и доцније, папа је потстицао и хрватско-далматинске банове из племена Шућића, да предузимају акцију против ”јеретика” у Босни ”јер да је верско стање тамо такво да не може бити бедније.”

Са слично комбинованим политичко-верским тенденцијама на потстицај папин, предузео је и велики мађарски краљ Лајош 1363. године, у друштву са острогонским надбискупом Николом, тобожњи верски рат против првог босанског краља Твртка I, али су наишли на тако снажан отпор националних Босанаца, и у западним и у источним областима, да су се ускоро и краљ и надбискуп Никола, уз велике губитке, морали повући из Босне. Више је успеха у сличној акцији имао наследник Лајошев краљ Сигисмунд, који је, с благословом новог папе Гргура XII, 1408. године продро са великим снагама у Босну, где многе великаше заробио и немилосрдно побио много народа и мушког и женског, и старог и младог. Али, ни ова мађарска победа није донела сталне користи ни Мађарској ни папи. У Босну све више продире нови непријатељ Турци, чији престиж, после пораза Мађара код Добоја, узима неодољив мах и дотле агресивна Угарска све се више потискује у положај одбране; а оријентација босанске националне властеле добија нови фронт. У борби против Мађара и католичанства они сад стичу једног савезника, који је моћан и спреман да учествује у борби, те се све више напушта стара хришћанска линија и спремају нови

путеви у историји Босне, у заједници с Турцима. Босански краљ Томаш који је, притешњен претешким околностима, примио католичанство, изјавио је доминиканцу Николи Барбућиу 1459. године, да је ”већина његових Босанаца противна католичанству и више воле Турке него католичке силе”. А када је 1463. године Босна дефинитивно потпала под турску власт, син краља Томаша, Сигисмунд пао је у турско ропство, где је потурчен и под именом Исакбег добио, доцније, на управу један санџак у Малој Азији, а његова мајка Катарина склонила се у Рим, где је живела о трошку папске курије.

Народна песма о пропасти Босне каже, да је краљ погресио што је допустио да га преваре ”господа латинска”, те је, примивши њихову веру, створио љуту верску заваду у своме народу толико, да је упропастио земљу и ”свој браћи својој омрзнуо. И голубу, на јеловој грани....”

АЛЕКСАНДАР ЂЕКЛИЋ: О ЈЕДНОМ МИТУ

МИТОЛОГИЗАЦИЈА ИСТОРИЈЕ

Наш стручњак за повезе књига, Александар Ђеклић, овом облашћу бави се од 1992. године.

Ради класичне и модерне уметничке повезе, марморирање папира, дизајн и рестаурацију књига. Његови повези налазе се у бројним збиркама књига у земљи и иностранству (Швајцарска, Јапан, Немачка, Белорусија, Русија, Енглеска, Азербејџан...), а често ради за потребе Српске и Грчке православне цркве. Он се пажљиво бавио тобожњим ”богОмилским” повезом књига, и дошао до далекосежних закључака: „Не постоји ниједан озбиљни историјски доказ о постојању богумила. Богумили су кроз историју служили за оспоравање српског карактера Босне, а у новије време као историографска основа и оправдање за стварање бошњачке нације и самосталне државе Босне и Херцеговине.”

СВЕДОЧЕЊЕ МАРИЈАН ВЕНЗЕЛ

Александар Ђеклић нас подсећа да савремена историографија не може да потврди богумилску

митологију: „Опортунизам историчара, који су креирали тај мит, најбоље предочава сведочанство британске историчарке уметности Маријан Вензел, из времена 1960-их, када је боравила у Сарајеву и радила на књизи „Украсни мотиви на стећцима“. Она наводи занимљив разговор који се водио у атељеу Миле Ђоровић и Младена Колобарића: „Ту се затекао и Џон Фајн, који је радио на сакупљању података за своје важно дјело ‘Црква босанска, нова интерпретација’ (Њујорк и Лондон, 1975). Обоје смо у то вријеме проучавали богумилску културу, надгробне споменике и Цркву босанску. ‘Реци ми’, питао је Џон Фајн, ‘да ли си нашла било шта богумилско у вези са стећцима?’ ‘Не’, рекла сам искрено. ‘Ни трага. А шта је с Црквом босанском? Јеси ли ту нашао икакву везу с богумилима?’ ‘Не’, рекао је Џон. ‘Ништа доказиво о Цркви босанској нема заједничко с богумилима. А ја ловим већ дуго времена.’ Тада и ту смо заједно закључили да ништа у босанској култури није везано за богумиле, упркос свему што нам је речено. Сљедећег дана сам посјетила свог ментора у Земаљском музеју, др Алојза Бенца, који ме је инспирисао и охрабрио за рад на књизи о стећцима и омогућио ми помоћ од чланова његовог особља: Влајка Палавестре, Наде Милетић и сада покојног Ђуре Баслера, који је увијек био одани сљедбеник теорије о богумилима. Бенац је и сам, скупа са Бихаљи Мерином из Београда, написао књигу о стећцима, чији енглески наслов гласи *The Bogomils* (Лондон 1962). ‘Др Бенац’, рекох, ‘морам Вам нешто рећи. Прошле вечери сам разговарала са Џоном Фајном, који истражује Цркву босанску. Заједно смо закључили да ни на стећцима ни у Цркви босанској нема ничег богумилског. Мислим да богумили нису направили стећке. Мислим да никад нису

ни били овдје.’ ‘Знам,’ рече он. ‘Увијек сам то знао. Али то није нешто што ја могу рећи. Ви то можете и ја ћу вам помоћи.’” (Босански стил на стећцима и металу, Сарајево, 1999).”

Дакле, у ”Цркви босанској” нема богумилства.

ПОСТОЈИ ЛИ ”БОГОМИЛСКИ ПОВЕЗ”

Александар Теклић истиче: „У склопу мог истраживања српских средњовековних повеза књига, наишао сам такође, на појам – ”богумилски повез”, о коме је писала Берта ван Регемортер, у тексту ”Повез југословенских ћирилских рукописа”. (...) Само летимичан поглед био је довољан да се утврди да је тај повез, и по декоративним и по структуралним елементима, истоветан са српским средњовековним повезима. То несумњиво потврђују орнаменти и њихова композиција, а особито орнамент двоглавог орла, који се више пута понавља. Ако имамо у виду да сваки религијски правац снагом свог духа ствара особену и препознатљиву материјалну културу, било би логично да и богумилство изнедри специфичну орнаментику. Међутим, ту никако не би могло бити места за орнамент двоглавог орла, који, као источно-православни симбол представља симфонију цара и патријарха, и, према томе, косио би се са богумилским учењем. Сем тога, тај рукопис не помиње ни Драгољуб Драгојловић, свакако највећи познавалац босанског рукописног наслеђа. Моје виђење, да то није богумилски повез, потврдио је др Иван Косић из Националне и свеучилишне књижнице у Загребу, написавши ми да је поменути рукопис ”Џетињски псалтир с тумачењима, (R 3.349), XV. ст., српске редакције”. Остало

је само нерешено питање да ли је ово случајна погрешка или се ради о смишљеном подметању ”доказа” о богомилима.”

Кривотворина је у сваком случају. А знајући србофобе, она је, по свему судећи, свесна.

БЕЧКА МУСТРА МИТОМАНИЈЕ

Ђеклић одговара на питање ко је од лажи о богомилима има користи – окупаторски Беч, наравно. Окупатор је међу локалним елитама нашао своје савезнике.

Први који је идеју богомилства применио на муслимане, био је, по Ђеклићу, Мехмед-бег Капетановић. Он је почео градњу мита својом брошуром „Шта мисле мухамеданци у Босни“ (1886), где је први пут један муслиман изрекао тврдњу о пореклу босанских муслимана од богумила. Преко листа „Бошњак“ одвијало се усађивање богумилског мита и преобликовање свести муслимана са циљем стварања босанске самосвести. Босански муслимани су најбољи пример како се лако манипулише једним народом који се одрекне своје прошлости.(...) Срљање у тражењу новог идентитета најбоље се може видети у Меморандуму који су упутили муслимански прваци Хитлеру 1942. године, у коме се тражи немачки протекторат над Босном и Херцеговином: „Фиреру наш!(...) ми, босански муслимани, нисмо Вама и немачком народу никако одани због неке тренутне политичке рачунице или интереса. Премда живимо у овој земљи где постоји већина словенског живља, ми отворено изјављујемо да по раси и крви нисмо Словени, већ да смо готског порекла. (...) Ову веру под народним именом богумила, што значи вере Богу миле,

задржали су до доласка Турака у 1463. години. Онда су сви одједном примили исламску веру, јер су ислам, као и наша богумилска вера, у длаку исти по верским начелима...” (В. Дедијер и А. Милетић, Сарајево, 1990.)”

Богомили су, дакле, чак и Хитлеру нуђени као доказ извесних специфичност простора Босне и Херцеговине.

ШТА ЈЕ ИСТИНА

Ћеклић је јасан у својим закључцима: „Свако ко се непристрасно упусти у испитивање ове историје, убрзо увиди да је сам појам богумили, као и учење о дуализаму, одбацивању икона, презирању и гажењу крста, непризнавању Јована Крститеља, одбацивању Старог завета и слично, једна конструкција која нема научно утемељење у босанским изворима. Када се све то одбаци као ненаучна хипотеза, остаје оно што јесте – босански крстјани, који су поштовали крст и иконе, Стари завет, Јована Крститеља, имали славу, надгробне цркве са олтаром према истоку, црквени календар који се поклапао са календаром Православне цркве, а једна од најчешћих заклетви владара и властеле је на 318 никејских отаца, као што је била пракса и у Рашкој. Ова заклетва много говори, и она је сама по себи довољна да се створи представа о теологији крстјана, јер се у њој огледа суштина православља, али и истицање разлике у односу на римокатолике, па и на аријане, будући да се све чешће покушава направити веза и са овом јереси. Заклињање са 318 никејских отаца значи да су они имали символ вере, по коме је Дух свети производи од Оца – ex Patre. Зато су латини, по Васу Глушцу, крстјане и називали патаренима. Овде треба имати на уму да је

појам православље новијег датума и да се у то време није употребљавао ни у Рашкој ни у Босни. У време Светог Саве и у Рашкој се такође користи појам крстјани. У Хиландарској хрисовуљи забележен је као ”крстијански”, а у једном купопродајном уговору за виноград у Кареји, који наводи Миодраг М. Петровић, Свети Сава се потписује као ”всјех правоверних крстјан моладник Сава грешни”. Појам крстјани је, у ствари, архаичан облик за појам хришћани. У Рашкој је после Светог Саве напуштен у корист појма христјани, из разлога што хришћани нису добили име по крсту, већ по Христу, што је теолошки исправније. У Босни је тај појам опстао до пада под Турке, а код фрањеваца и дуже.

Кључни доказ да у Босни није било богумила, нити да су крстјани били нека хришћанска јеретичка црква јесте чињеница да, након турског освајања, у Босни налазимо само источно-православне, римокатолике, праве Турке и оне, како каже путописац Бенедикт Курипеших, ”које младост и лакоумност наводи да се потурче”. Да је раније заиста постојала нека трећа црква, она би сигурно опстала и после пада Босне. Претпоставка да су њени припадници сви прешли на ислам због сличности у учењу је бесмислица, јер нема утемељење у здравој логици, историјским изворима, теологији, и, на крају крајева, коси се са Гаусовом расподелом вероватноћа, која се иначе користи за анализу масовних друштвених појава.”

Ђеклићеве анализе су засноване на науци и чињеницама. Паметном доста. Али империјалним силама, које освајају Балкан, никад доста. У службу своје похлепе оне не стављају само војске и голу силу, него и науку, пре свега историјску, коју претварају у идеолошке привиде за лаковерне.

ПРАВОСЛАВНОСТ БОСАНСКО - ХЕРЕГОВАЧКИХ СРБА ПО ТЕОДОРУ ПИШТЕЉИЋУ

КУЛТ ЈЕДНОГ ОД СВЕТА ТРИ ЈЕРАРХА

Тодор Пиштељић је, у својим анализама објављеним у часопису Српске патријаршије, "Теолошки погледи" 1971, показао да је православност Срба из Босне и Херцеговине у Средњем веку била неупитна. Тамо је нарочито био слављен један од Света Три Јерарха (поред Василија Великог и Јована Златоуста), Св. Григорије - Гргур Назијанзин, васељенски учитељ и светитељ, звани Богослов. Краљеви Твртко I и Твртко II и Томаш (до по католичења) ковали су новац са ликом св. Григорија. Котроманићи у својим повељама често спомињу св. Гргура. Тако је бан Стјепан II писао за себе, "аз бан Стјепан, зовом св. Гргура раб", а његов брат Владислав каже за себе "аз раб Божији и Св. Гргура". Његов син краљ Твртко I подигао је цркву и посветио је св. Григорију.

Богомилска секта је презирала култ светаца, и није славила никог од светих, а нарочито не Светог Григорија Богослова.

СВЕТКОВАЊЕ ПРАЗНИКА

Православи Срби у Босни и Херцеговини славили су исте празнике као и сви православни на свету. Из тестаментa госта Радина, угледног сарадника Стјепана Вукчића Косаче, види се да он слави Божић, Благовести, Васкрс, Ђурђевдан, Вазнесење, Петровдан, Светог Стефана, Аранђеловдан, као и Пресвету Богородицу. У тестаменту наводи да му је крсна слава Ђурђевдан.

Хрвоје Вукчић, велики војвода босански и херцег сплитски, наручио и 1404. године добио од ”крстјанина Хвала” богослужбени рукопис, дивно украшен, у коме су поменути Благовести, Васкрс, Света Тројица – Духови, Рођење Светог Јована Крститеља – Ивањдан, а Хвал је насликао је Христа окруженог анђелима, Богородицу, Светог Јована Крститеља, Свете Петра и Павла, итд.

Сандаљ Хранић је у Дубровнику чувао скупоцену икону Богородичину, а његов синовац, Стјепан Вукчић Косача, носио је уза се икону Мајке Божје и Светог Ђорђа, своје крсне славе, оставивши их завештајно свом најмлађем сину.

Богомили нису славили ни Богородицу, ни свеце, а нису имали ни крсну славу.

СВЕТЕ МОШТИ

Бан Твртко и мајка му Јелена у повељи издатој 1354. Влатку Вукосављевићу заједно са дванаест угледних босанских властелина, заклели су се на Еванђељу и моштима, а бан Твртко издао је Дубровчанима повељу 1.

јуна 1367, којом им потврђује све повластице, дате им од стрица му бана Стјепана II, и на коју се са још тројицом властелина заклео овако: „присегосмо на моћех и на светом јеванђељу кунући се”.

Прави малоазијски богомили су презирали тело као творевину злог демијурга, и никаквим се моштима нису клањали.

ЗАДУЖБИНАРСТВО

Као и сви српски владари, босански монарси су били ктитори и задужбинари православних храмова. Краљ Твртко подигао је, како рекосмо, цркву у Трстивници и посветио је св. Григорију Богослову. Велики војвода Стефан Вукчић, херцег од Св. Саве, сазидао је 1454. своју задужбину у Сопотници крај Горажда. Гост Радин, својим тестаментом, оставио је 140 златника за зидање храма, у коме ће почивати после смрти. У рукопису крстјанина Хвала налази се одломак из апостолских посланица ”кад се свети нова црква”.

Изворни богомили су храмове сматрали ђавољом заблудом, и нису их градили.

КРШТЕЊЕ

Срби у Босни и Херцеговини крштавали су се као и сви православни. То се види по следећим насловима у Хваловом рукопису: 1) Крштени и спасенија их, 2) Призивање Св. Духа на крштене. 3) О крштени и дари Св. Духа, 4) Силазак Св. Духа на оне који се крстише и вероваше.

Краљ Стефан Остоја у повељи од 15. јануара 1399. призива Свету Тројицу и каже: „Ва те бо крстих се”. Кад му се родио син године 1401, позвао је Дубровчане на крштење детета.

СВЕТО ПРИЧЕШЋЕ

Да су се православни Срби у Босни и Херцеговини причешћивали, Хвал је оставио податак у рукопису под насловом ”О причештајуштих се”, што значи, о онима који се причешћују.

ВЕНЧАЊЕ

Била је присутна и Света Тајна венчања. О том говори овај наслов у Хваловом рукопису: „О покорени жен’и сметани к’мужем и спасени духовни в образ Сарин” (”О поковавању жене која се с мужем венчала и о њеном духовном спасењу по узору на Сару”).

Прави богомили су презирали брак и породицу.

ВАСКРСЕЊЕ

У Хваловом рукопису налази се и овај наслов ”О васкрсенији всих тијел”. Због презирања тела, богомилска секта је и васкрсење сматрала обманом. Срби средњовековне Босне и Херцеговине су веровали у васкрсење мртвих по узору на Васкрсење Христово.

ПРАВОСЛАВНОСТ БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ ЈЕ НЕУПИТНА

КУЛИН БАН

Тодор Пиштељић наводи и друге доказе о православној Срба у Босни и каже: „Кулин Бан (1180—1204) издао је Дубровнику повељу 29. августа 1189. год., која почиње знаком крста речима: „У име Оца и Сина и Светога Духа” а завршава се речима ”тако ми Бог помогао и свих сто еванђеља”. На крају је написано, да је издато на дан Усјеченија главе Јована Крститеља. Тај се празник и данас светкује тога дана и то само у Православној цркви.“

МАТИЈА НИНОСЛАВ

Матија Нинослав бан (1232—1250) за време свога владања издао је Дубровнику четири повеље. У првој из године 1235. каже: „У Име Оца и Сина и Светога Духа амин. Аз раб божи Матеј са одмелом Нинослав бан босански клел се кнезу дубровачком, таком смо се клетију клел, каком се је клел Кулин бан”. У повељи из г. 1240. заклиње се ”у Господа Бога нашег Исуса Христа и у Пресвету Богородицу девицу владику Марију и у частни животворешти крст и у света божија евангелија”, итд. све у православном духу.(...)

У својим повељама Нинослав је истицао напомене: „ако Србљин тужи Влаха (Дубровчанина) има да се парнични

пред дубровачким кнезом, а ако Влах тужи Србљина има да се парници пред баном”. Из тога се види да је Нинослав своје поданике сматрао Србима, а Дубровчанина Влахом, наиме Романом. Ови подаци јасно говоре да је Нинослав био верник Цркве босанске и православне вере, као Срби, исте вере.“

СТЈЕПАН ДРУГИ КОТРОМАНИЋ

Стјепан II Котроманић (1314—1353) писао је за себе: „Аз бан Степан а зовом светога Гргура раб”. Са својим братом Владиславом издао је повељу кључком кнезу Влкославу, коју је утврдио пред дедом великим Радославом и пред гостом Радославом и пред старцима Радомиром, Жумбором и Влчком и пред свом црквом. Повеља је издата на Моиштри у кући госта Радослава. Доцније је издао и повељу кнезу Влчку, оцу Хрвоја Вукчића, великог војводе босанског, која се завршава речима: „А тко се порече, да је проклет Богом, Сином јего и Пречистом Матерју јего и частним животворештим крстом и четириими евангелисти и думанадесет апостола и четириими десет мученика”. Као што се види, повеље су издаване у православном духу.

КРАЉ ТВРТКО

Твртко I, његов наследник, на тражење кључких кнезова после смрти стрица му Степана II потврдио им је заједно са оцем Владиславом и мајком Јеленом поседе повељом која се завршава овако: „А тко ће то порећи или претворити, да је проклет Оцем и Сином и Духом Светим и Матером и четириими евангелисти”, итд. Твртко је крунисан на гробу

Св. Саве у Милешеви 26. октобра 1377. као православни владар јер да то није био, братство милешевских монаха не би то могло извршити према црквеним прописима.”

СТЕФАН ОСТОЈА

Стефан Остоја (Котроманић) владао у два маха између 1398. и 1418. Године 1399. крунисан је у Милешеви и том приликом издао је повељу у којој каже да је дошао на престо својих прародитеља, видевши земљу ”неимајућу свога пастира” и клео се у 318 никејских светих отаца.

СТЕФАН ТВРТКО ДРУГИ

Стефан Твртко II (1404—1443) такође је крунисан у Милешеви године 1421. У Трстивници је у цркви св. Григорија Богослова године 1443. дана 14. јуна издао повељу Дубровнику, у којој се и он куне у 318 никејских отаца.

ХРВОЈЕ ВУКЧИЋ

Хрвоје Вукчић, велики војвода босански, а пред крај и ”херцег сплитски” проглашен од напуљског краља, кад је био на врхунцу своје моћи, основао је град Јајце и у њему цркву са звоником. У граду Звечају на Врбасу близу Јајца, издао је 15. јануара 1404. повељу, у којој се заклиње ”поставив руци на светом евангелију и на часном крсту Христеви”, а на почетку повеље означен је крст и она почиње речима ”ва име Оца и Сина и Светога Духа”. Хвал, крстјанин, је написао свој чувени рукопис по поруџбини самога Хрвоја и Хвал је, како каже, радио ту књигу у

храму великог војводе и херцега сплитског, па се из тога може закључити да је и цркву у Сплиту војвода сазидао. Пиштељић каже: „Филолог Даничић установио је да је по сликама и садржају књига намењена Православној цркви. Рачки је у својој расправи написао да се покушавало Хрвоја превести у римску веру, али да се у том није успело.”

САНДАЉ ХРАНИЋ

Сандаљ Хранић, босански војвода, са својом браћом Вукцем и Вуком и синовцем Стјепаном у једној повељи заклињу се на овај начин: „Ротисмо се и заклесмо на часном и животворештем крсту Господњем и четири еванђелисте и у дванаест врховних светих апостол и у 318 светих отаца ”иже су ва Никеју”, итд.(...) Све његове повеље почињу знаком крста. У Дубровнику је имао на чувању међу златним и сребреним стварима и једну златну иконицу, а кад је исту повлачио, послао је по њу Дмитра, старца Цркве босанске. Његова жена Јелена, кћерка српскога кнеза Лазара, стално је подизала цркве и старе оправљала. Тестаментом моли свога синовца Стјепана Вукчића да се брине о њима и заклиње га овако: „ва Светују Тројицу јединосущтнују и неразделимују”.

СТЈЕПАН ВУКЧИЋ КОСАЧА, ХЕРЦЕГ ОД СВЕТОГ САВЕ

Синовац Сандаља Хранића, Косача се, године 1448. прогласио херцегом од св. Саве и отада се у повељама заклиње овако: „Ја Херцег од Св. Саве заклињем се у Господа Бога вседржитеља Оца и Сина и Светога Духа и у Пресвету

его Богоматер и в силу частнога и животворештега крста Господњег и в евангелисте и дванаест врховних апостола”.

Из свих аргумената Пиштељићевих види се да су владари српске Босне и Херцеговине били православни, а не богомили.

Срби су, у Средњем веку, под новим богомилима подразумевали римокатолике. Миодраг Петровић о Душановом законик у каже: „Посебну врсту одбране православља и осуде римокатоличке вере чини Душанов законик (1349. и 1354), где се у 1. члану под хришћанима подразумевају само православни, а у члановима 6–8. говори се о Латинима искључиво као јеретичима, док се у 85. члану прописује строга казна за оне који изговарају ”бадунску реч”. Та бадунска реч је само једна –filioque, као римокатолички додатак у 8. члану Символа вере.

На тај начин су засведочили своје погрешно учење о томе да Дух Свети исходи не само од Оца, како пише у Јеванђељу(Јн 15,26), него и од Сина. Ето због чега су названи духовборцима, дуалистима, бадунима, богомилима, што ће рећи –јеретичима – о чему сам подробно писао у својим књигама. Названи су и ”новим богомилима” зато што су, попут старих богомила, дуалисти, кад се ради о исхођењу Духа Светог. За разлику од таквог јеретичког учења, код православних је догматско учење да, по речима Светог Симеона Солунског (1410–1427), не може једно исто да истовремено извире (исходи) из двоје. Латини не разликују двеглаголскеименице:исхођењеи послање,због”скупености њиховог језика”, како то Свети Сава преноси у једној (51) од трију глава (49–51) Законоправила против латинске јереси. Јер, Дух Свети исходи од Оца, а шаље се преко Сина.”

ФРЕСКА НЕМАЊИНОГ САБОРА У АРИЉУ

У задужбини Светог краља Драгутина, цркви Светог Ахилија у Ариљу, налази се фреска Немањин сабор која заузима северни зид првобитне припрате, изнад композиције Успење епископа Меркурија. О њој историчар Млађан Цуњак у ”Теолошким погледима” 1981. године пише: „На фрески је у централном плану приказан Немања како седи на трону у свечаном одјејанију. Лево и десно од њега приказани су Св. Сава и Стеван Првовенчани. У другом плану, али у зони ниже, тј. са десне Немањине стране приказана је група православних епископа, благо подигнутих глава и руку. Епископи су такође приказани у свечаним одеждама, а њихове подигнуте главе и руке наглашавају одређену динамику. У истој зони, али са леве Немањине стране, приказани су епископи у сличним одеждама, нешто погнутих глава док положај руку јасно показује њихову бојазност и усплахиреност, што је строго везано за скупину целе фреске. Епископи са десне стране имају ореол око главе, за разлику од приказаних епископа на левој страни, поред којих се налази сигнирани натпис ”полуверни”.”

Цуњак нас подсећа на пуну истину ове фреске: „Многи су мислили да је Немања одржао сабор против богумила и да их је протерао из своје државе. Оваква тврдња нема никаквих основа, а шго увелико потврђује и сигнирани натпис поред осумњичених епископа ”полуверни ”. Сам натпис, као и иконографија приказаних епископа, јасно говори да се не ради о богумилима него о полувернима. Сада можемо поставити питање ко су ти ”полуверни”. На

овакво питање није тешко дата одговор, једино ако се пред собом има учење ”богумила” и њихово схватање крста као и осталих догми везаних за спасење. Под термином „полуверни“ могу се схватати верници који приказују крст и његову спаситељску моћ, за разлику од богумила, који презају од крста. Крст је за богумиле био камен спотицања, тј. основно средство ђаволске моћи. Имајући ово у виду, тешко је поверовати да епископи на чијим се одежама налази приказан крст представљају богумиле, те нам се чини много вероватније да они представљају римокатолике. У прилог овој констатацији иду и временске прилике из периода градње цркве, тј. када је Црква имала доминантну улогу у држави, и када су црквене власта строго водиле рачуна не само о месту и начину градње него и о самом живописању.”

Већ у задужбини Уроша Првог у Сопоћанима приказано је како Немања на сабору осуђује нове богомиле – латинске полуверне, који су покушавали да покатоличе Србе у Средњем веку.

ГОРАН КОМАР, ИСТРАЖИВАЧ СРЕДЊОВЕКОВНИХ НАДГРОБНИКА, ТЗВ. ”СТЕЋАКА”: СВЕДОЧЕЊЕ СПОМЕНИКА

Наш познати истраживач средњовековног споменичког наслеђа Босне, Херцеговине и Црне Горе у интервјуима датим потписнику ових редова јасно је ставио до знања шта је пуна истина о наводном богомилству ”стећака”, које је стећцима називао Мак Диздар, док су их Срби звали мраморјем:

ПРЕТХОДНИЦИ ГОРАНА КОМАРА

„Ја сам сигуран да су претходни истраживачи стећака видјели што и ја. Покојна Маријан Венцел – извјесно. Њој, као странкињи, дугујемо захвалност за отварање овог великог поглавља српске народне историје у овом дијелу Балкана. Узмите њену књигу ”Украсни мотиви на стећцима” која припада седмој деценији 20. вијека. Пажљиво листајте њезине странице са хиљадама скица ликовних представа на стећцима. Гледајте даље. Узмите готово насумично осебујне композиције, богате и детаљно рашчлањене фигуралне сцене које и не изгледају да могу имати вјерско-црквено значење. А онда се, на примјер, осврните на бројне интернетске објаве нашег пријатеља истраживача Војина Спасојевића из Бијељине. Видјећете јасне аналогije које г. Спасојевић налази у хришћанској православној ликовној традицији. Али, ни случајно, од Маријан Венцел није мања заслуга Марка Вега коме је 1980. у Сарајеву објављена књига – збирка радова ”Из историје средњовјековне Босне и Херцеговине”, чији су велики дјелови посвећени доказивању православног карактера старих гробаља те земље, а тиме и доминантног народног састава њеног.“

СРПСКО ПЛЕМСТВО И ИСЛАМ

Горан Комар кажеи ово: „Када сам походио долину Дрине у њеном горњем току, хајде да узмемо подручје Чајнича, Фоче, Горажда, имао сам прилику да се увјерим да старији муслимански житељи тих крајева представљају одличне казиваче о старини. Ја сам убјеђен да они управо

чине остатке пређашњег српског становништва које је током 15. и 16. вијека примило Ислам и које, једноставно, памти споменичко наслијеђе предака. Каткада, ове фамилије припадају ранијем српском властеоском елементу. Видите, када приђете истраживању средњовјековних споменика на пример у Дабру у источној Херцеговини, тамо ћете срести јасна казивања о српској припадности неких муслиманских родова. Постоји остатак манастира у селу Струпићи код кућа рода Бузаљка. У неким дјеловима општинске територије Калиновика, пронашао сам знатан број у науци неевидентираних старих крстова које је тамошње становништво потпуно сачувало. И тачно зна њихов положај и значај. Прилази им са поштовањем. Имате такав случај у Баорима у Гатачкој Површи гдје су Мечићи (овдје, могуће, стигли из Новог у Боки после 1687) пазили и исправљали гробни крст са натписом.

Необично је важно да још једном истакнем увјерење да су наши сусједи муслимани апсолутно, као и Срби и римокатолици, баштиници стећка. Али, Срби су после исламизације Босне и Херцеговине остали вјерно на томе наслијеђу, наставили масовно са укупима у стара гробља, продужили живот универсалном балканском писму – ћирилици и задржали вјеру светих.“

КО ЈЕ ДИЗАО ”ГРЧКА ГРОБЉА”?

Горан Комар истиче: „Уколико би ми данас створили један тим научника из свих дјелова бивше Југославије и различитих вјерских и народносних припадности (иако подразумјевамо да су научници објективни и да вјера и

националност код њих не играју никакву улогу) па им дали задатак да гробље по гробље обиђу читав простор бивше Југославије, овај тим би по завршетку задатка могао извјестити о сљедећем: убједљиво највећи дио православних гробаља обиљежених малим каменим надгробним крстовима између 17. и прве половине 20. вијека лежи у склопу средњовјековних гробаља начињених од стећака. Оваква гробља се јако често у народу означавају као ”грчка гробља”. Број православних црквишта са јасно назначеним потковичастим апсидама која представљају саставни дио оваквих комплексних, слојевитих локалитета је јако, јако велик и у читавом простору Босне и Херцеговине јасно предњачи над осталим вјерама. Ово су мјеста на којима и данас живе Срби и у којима се, ако није извршено етничко чишћење у потпуности, као у неким дјеловима западних крајина, они и сада сахрањују. Доста је било случајева обнављања оваквих црквишта на чијим су темељима током 19. вијека, па и раније, подизане православне цркве. Ово су чињенице које би биле донешене из овакве екипне истраживачке активности када би она била обављена. Е сада, вјерујте ми, ја сам овакве увиде остварио од 2004. године, крећући се скоро на седмичном нивоу по Босни и Херцеговини, а такође, великим дјеловима Црне Горе. У томе истраживању су од великог значаја биле територије Бањана, Дробњака и Пиве, али и Боке и Никшићких рудина. Такође, то ће многе изненадити, подручје Старе Црне Горе. У многим мјестима су још увијек сачувани дјелови средњовјековних гробаља и када се нађете на њима, можете помислити да сте у Невесињу. Исто тако, догађало се да понесем овакве утиске: у неким дјеловима Гламоча видео сам крсне споменике који својим обликом

неодољиво подсјећају на споменике источне Херцеговине, нарочито Билећког краја. Да ме је неко на те локалитете довео везаних очију, па ми скинуо повез и тражио да кажем гдје се налазимо, ја бих се опредјелио за Билећу, а не Гламоч. Ово сада истичем из разлога што сам са сарадницима и казивачима из мјеста у Херцеговини наставио са још детаљнијим мапирањима тог простора који је припадао русашкој господи Косачама и Павловићима. Све што тамо налазимо и последњих година потврђује ту упадљиву сличност у облику споменика, а често и главних пластичких украса и представа какве се виђају у оба краја. Овдје ћу поменути само рељефне представе сабљи и сјекира.“

Јасно је: гробови су православних.

КУЛТУРНО И ЦРКВЕНО ЈЕДИНСТВО

Комар наставља: „Све што у том историјском простору можете видјети свједочи културно и црквено јединство средишњег Балкана. А снажно је и темељно исказано мноштвом владарских архивских докумената Босне. Титулатуре су јасне и њима је истакнут историјски и генетички примаријат српског народа и српског имена као доминантне народносне ознаке старе Босне и Хума. Аренге ових аката говоре правовјерност владара, али ја сам убјеђен да је слика свагдањег живота оличена у епитафима и ликовности гробних споменика још и пуно снажнија потврда вјерског карактера земље. Црква, црквена зграда, је темељ свег тог сложеног материјалног културног наноса Босне. Босански крстијани се сахрањују у црквама.“

Јер су православни.

ТЕСТАМЕНТ ГОСТА РАДИНАПО ГОРАНУ КОМАРУ

Необично је важан тестамент госта Радина, који је био у служби Стјепана Вукчића Косаче, који је судећи по титули припадник те црквене организације. Ево што, укратко речено, можемо закључити на основу ове његове опоручне изјаве:

1. Гост Радин и његова Црква исповједа "праву вјеру апостолску" у Вишњег Бога и Свету Тројицу нераздјеливу и јединосуштну.

2. Празнује дане Рођења Христовог, Светог Благовјештење, Васкрсење, али и Светог Великомученика Георгија. Такође, Вазнесење и Светог Петра и Павла, као и Светог Архиђакона Стефана, Архистратига Михаила, Свету Неђељу, Пресвету Богородицу и Све Свете.

3. Тако Црква изражава и исповједа Никејски Символ Вјере како говоре и повеље Босне и Хума/Херцеговине.

4. Празнује петак и недјељу.

5. Црква, дакако, посједује храмове и у њима укопава своје припаднике (како у Петровићима, Влаховићима, Милима...).

6. У црквама се пале свијеће и одржавају парастоси.

7. У Цркви дјелује монаштво оба пола.

8. У Цркви постоји Крсно име.

ЧЕГА СЕ ТРЕБА ОСЛОБОДИТИ

Комар нас подсећа: „Српски народ би требао да се ослободи Босни наметнутог обрасца и увјерења да све

што је старије од његовог дједа или прадједа припада другим народима. Такав је образац наметан и онда када се уопште није могло одредити који су то конкретно народи запосједали његов етнички простор. Ужасне ефекте имао је и пренаглашен научни став о миграцијама, дакле босанско-херцеговачкој српској имиграцији током 19. вијека. Став који није сагледавао културолошки контекст. Није истовремено истакао факт српско-српског сусретања на којем ја инсистирам од 1998. године. Усељени, на пр. из Црне Горе или Дробњака, на својим новим стаништима затекли су "старинике". Осим тога, у старом крају био је стењак уобичајен. И под стењак и поред стења су се наставили укопавати тамо гдје су доселили. Код нас, велику важност у самозатирању идентитета одиграо је снажни традиционални родовско-братственички изолационизам, тежња ка затварању у сопствене атаре и фамилијарна наслијеђа. То сада има погубан утицај у Црној Гори гдје братства доживљавају цркву као њихово братственичко власништво. А наши поморски трговци у Боки још почетком и средином 18. вијека своје мисли и дарове опоручно упућују цјелини Православља. Од Хиландара до Синаја. Они, као приложници, хране идеју која је тотално интегралистичка. Да подупру васељенску Цркву. Цркву праотаца, првих патријараха. Читаву развојну линију Православља. Ту, у том универсалистичком концепту и рефлексу, лежи пут српском народу. Његова Црква је српска, а Срби њоме подупиру свеопшту црквену зграду од постања. Још и више, у равни вјере и морала, њу подупиरे прости динарски горштак који гледа како ће из циркадијалних животних ритмова оскудне крашке вртаче

извући хљеб за своју дјецу. Он је својом жртвом раван старозавјетним оцима.”

Тако сведочи Горан Комар.

ЗА КРАЈ

О ”патаренима, народу босанском”, које је угарски краљ Лајош I превео на ”праву веру”, да би их њихови ”јересијарси”(тојест, свештенство) опетвратилиу”заблуду” (за паписте православље је увек било заблуда) писао је Петар Ранзанус у својим *Epitome rerum hungaricarum*. Он, међутим, добро зна о каквим је верницима реч. Описујући борбе краља Матије Корвина са Турцима око Јајца 1463/4. године, Петар Ранзанус говори о становницима Босне да ”поштују Христа према обичају источне цркве”. Нема ту, дакле, никаквих манихејаца – Босанци су православци, а православци су папистима ”крв на очима”.

Да сведемо причу. Ђорђе Ђапин, у свом тексту ”Мит о богумилима”, објављеном 1995. године, даје јасну слику свега о чему смо већ говорили: „Од првих помена у изворима до пада под Турке крајем XV вијека (а и много касније, док исламизација није узела јачег маха), Босна је била чисто српска и православна држава. Била је толико изазивачки православна на вратима Запада, да је против ње вођено више крсташких ратова, у којима су далеки преци данашњих крволока, као угарске слуге, чинили над босанским Србима исте онакве злочине какве њихови потомци чине данас. Примање папских легата, формално признавање папе, дозвољавање ширења неких западних монашких редова и сл. било је само

дипломатско тактизирање, које није имало никаквог утицаја на унутрашњи вјерски живот земље. То потврђују управо латински извори, који су препуни најпогрднијих квалификација о становништву и владарима Босне. По њима, становници Босне су ”јеретици”, ”манихеји”, ”патарени”, а њихова земља расадник свих могућих зала и јереси, као уосталом и остале православне земље. За Римокатоличку цркву тога доба јеретик је сваки хришћанин, дакле и православни, и прије свега православни, који не признаје апсолутну власт папе, римокатоличке догме и латински обред. (До данас је тај став знатно ублажен). Сам термин ”патарени”, ”патерини”, којим се најчешће означавају становници Босне, означава оне који уче да Дух Свети исходи од Оца (ex Patre), дакле православне, за разлику од римокатолика који уче да исходи од Оца и Сина (ex Patre Filioque). Владари у својим повељама становнике своје земље изричито називају Србима, а језик српским (повеље бана Матије Нинослава Дубровнику). Већина повеља почиње знаком крста и помињањем Свете Тројице. Знак крста, који измишљени ”богумили” наводно презиру, постоји на већини гробова под стећцима. Насупрот лажи о ”богумилима” који нису имали вјерских објеката, стоје остаци мноштва средњевјековних цркава са православним олтарима окренутим истоку, исто као и у осталим српским земљама. Карактеристични надгробни споменици ”стећци” су а priori без чврстих доказа проглашени богумилским и дуго су били један од стубова којим је подупиран мит о ”богумилима”. Огромна већина гробаља под стећцима је оријентисана православно (исток-запад, са главом на западу). Картирањем малобројних некропола оријентисаних сјевер-југ у рубним подручјима, једном ће се

више сазнати о католичењу Срба и најранијим коријенима данашњих ”Хрвата” у Босни, Херцеговини и Приморју. Огромна већина стећака је смјештена поред православних цркава (укључујући рушевине и цркве које су касније преотели римокатолици). Стећци су карактеристика српског динарског простора (Лика – Скадарско језеро и Јадранска обала – Пакрац). Нема стећака ван српског етничког простора, нити стећака унутар њега за које се може доказати да не припадају Србима. Због тога су и уништавани, нарочито на Приморју. Све вијести о Босни турског периода говоре о православним Србима. Не постоји никакав доказ (а такав догађај би морао оставити трага) о масовном прелажењу великог броја људи у ислам за кратко вријеме. Из турске Босне у сусједне земље није избјегао ниједан једини јеретик ни богумил, већ увијек и једино православни Срби. Све доказе о правовјерности Срба средњевјековне Босне тешко је укратко и набројити. Насупрот њима постоје само измишљотине и конструкције које није могуће озбиљно узети у обзир, а никад не би ни настале, нити се одржале до данас, да иза њих није стајао политички интерес растакања Српства и отимања српских територија.”

Крајње је време да почнемо да учимо своју праву историју.

ГРИГОРИЈЕ БОЖОВИЋ: СРПСКА ВЕРА У БОСНИ И НА ЗМИЈАЊУ

УМЕСТО УВОДА

Многе утиске које сам стекао приликом посете Бањалуци и Крајини, са Змијањем као украсом, као да бих могао преписати из два путописа великог нашег писца и националног радника, Григорија Божовића, својевремено професора богословије у Призрену (невин убијен од стране комуниста 1944. године). Нико као Божовић није умео да осети веру Срба ма где живели, онај њихов, како би рекао Иван Иљин, ”религиозни акт”, којим се сваки српски крај на свој начин одликовао. Проф. др Драгиша Бојовић, земљак Божовићев из Ибарског Колашина, велико је добро учинио кад нас је обдарио књигом његових прича и путописа о вери српској, која се, под називом ”На хаџилуку”, појавила у два издања у београдском ”Службеном гласнику”.

Што је Божовић рекао онда, важи и данас – вера нашег човека у Крајини жива је и јака (наравно, не код свих и свакога, али код кога јесте – јесте). И њихов свештеник је као код Божовића: такве сам срео – достојанствене, озбиљне, усредсређене на народ и његове духовне потребе. Тешка су времена прегурана само због такве вере. Зато је прави час

да се подсетимо путних записа Григорија Божовића: да се зна и памти. (ВЛАДИМИР ДИМИТРИЈЕВИЋ)

БОСАНСКИ СЕЉАК И БОСАНСКИ ПОП

Босна је побожна.

Муслиманин клања по пет пута дневно где му стигне вакат, и не прашта једновернику ако то не чини, па био сељак или господин. Таквога он социјално излучује и избегава као поганог неверника. И католик је вазда под руком свога жупника, те је своју вољу васпитао да буде одан цркви и њеној дисциплини. Али је побожан и православан. Само без фанатизма и искључивости. Широко, спонтано, људски, човечно. Реч је о сељаку како сам га у овоме погледу посматрао у источној Босни.

Можда је Маћедонац побожнији од Босанца. Можда. Али само утолико уколико је био ближи православном извору, уколико је јаче и срећније сачувао непрекидност црквенога живота и оне верске културе, потребне за верско испољавање и пристојну побожност. У маћедонском селу непристојно је не бити побожан, као што је сасвим саблажњиво да је за време службе каквога домаћина празно место у цркви, ако би се дознало да је то из нехата а не из стварнога узрока. Али у побожности босанскога сељака има више присности, више спонтаног и истинскога расположења; више простодушности и срдчности, више отворенога испољавања без и трунке хипокризије и потребе да његову побожност види и цени други. Јест, његова је религија српска вера, тако је он схвата и зове и не свиђа му се за њу ниједно друго име, нити то друго име може да

му прозвучи кроз уши тако слатко, иако је пред другима хришћанин и с поносом. И тврдо држи ту своју веру. Тврдо без колебања, али и без мржње на друге. Страдао је он у њој и за њу, безбеди не би је издао, али у нагону носи осећај да и другому у том погледу не ваља учинити преваре и зулума, јер је то најнечовечији и најтежи зулум. Због тога је он у односу према другима љубазан, поздравља свакога и не може да разуме да му неко не прихвати Бога или не назове, а још мање да фратар, дакле опет хришћански поп, избегава на улици српскога свештеника и да му не завири у кућу. Јер он лако носи ту веру, служба њој није му тешка, нити га чини искључивим и фарисејски надувеним и издвојеним. Иако пости све посте, среду и петак, иако је у свести да не гради компромисе, иако је босанска вера нешто тврђа и опорија – опет је босански сељак у верском испољавању, у цркви, на молитви и пред самим собом мекан хришћанин, прави православца и, као прост и неук, необично потврдан за европски ришћанлук.

Његова српска вера огледа се у организацији његове цркве и у његову учешћу у животу те цркве. Док његова једнога брата, муслиманина, вера не стаје скупо, јер богати преци оставили вакуфе и за социјалну бригу верске заједнице и за издржавање клира; док за његова другога брата, католика, главно све подноси једна најбогатија светска установа, дотле он издржава и попа, подиже цркву и купује за њу што је од потребе, од требника до владицинога златотканог одјејања, које му нико није поклањао, као на пример другим крајевима царска Русија. И сам он плаћа по десет од сто непосредних пореза за епархијске трошкове и толико исто за Српску патријаршију. А осим тога готов је да пружи младом попи руно вуне и повесмо лана или

коноплје. Ко је боље уредио своје црквене општине од Босанаца, онако општом снагом и општом паром? Који је наш крај за последње (кратко) време, од окупације, подигао више парохијских цркава од Босне, а нарочито у њеном источном делу?

Рећи ће се да је то ”влашки инат”. Не спорим да и тога има у нагону за самоодржање, да у тој ревности има нешто динарскога поноса. Али је највише приснога, побожнога, највише из потребе да се нешто верује. На ову ме тврдњу нагони још и држање тога сељака у цркви, на општим богомољама, на оним његовим пољским молитвама, које су најлепше манифестације те босанске српске вере. И држање према попу. Посматрао сам сељаке на службама Божјима у неколиким црквама, неколиким манастирима и на више сабора, па и на оном чувеном на Игриштима више Хан Пијеска. Такав ред у цркви, такво побожно мољење и с разумевањем праћење службе и свештеникових молитава и покрета немогућно је у нас другде, осим војвођанских паланака.

Сељак прво стане и чита у себи молитву, коју на велику жалост не могах да ухватим. Али сам осетио да је то његова сељачка формулација. После се дубоко напред нагне, прекрсти руке о појасу и у тренуцима важним и наглашеним клекне на оба колена. Редовно сви у цркви клекну за време јеванђеља, великога изласка и кад се кад причешћем чита она позната молитва. А потресно је видети на пољским молитвама кад све падне у траву ничице онда над њима босански поп тврдим гласом, осорним и умилним у једно исто време, замоли за мир света, за народ, срећу

и благостање. Значи да тај сељак прати и разуме службу, схвата молитву и узима учешћа у њој.

После јутрење уђох у цркву манастира Тавне да је још једном на поласку разгледам. Кад пред олтаром сама, млада сељанка. Она је клечала на доле и дубоко метанисала, простирући се по плочи и дотичући је челом. Ја такве и толике спољне побожности нисам видео у нас на селу и код сељака. Данас жалим што у мени тога часа савлада човек новинара, те на прстима изиђох да не сметам...

Не мање ми се свидео и босански свештеник. Осим далматинскога ја сам у животу имао прилике да видим наше свештенство по свима покрајинама и да градим поређење. Да то поређење чиним поново кроз Босну, где сам срео велики број попова и посматрао их у кући, у цркви, у народу, на путу, по брдима. Мој је суд о босанском попу висок.

На првом месту, уопште узевши, он је народни поп и најближи вернима од свих наших православних попова. На средини је између опеваног, у причи сачуваног, нашега старога попа и онога идеалнога, каквога би савременост хтела и желела. Што је још важније, он је у континуитету са старим добрим предањима загазио у ново доба, те није ни простак ни парвени новајлија, но установљено поповско обличје, са једном праксом и добрим узусима, работник који се снашао на служби и који је врши ведро, предано и по утрвеном путу. Дубоко је националац пре свега, а затим тежи да школом и образовањем да прави смисао и лепши оној српској вери, коју и он прво прима као и његов сељак, као и његова опорита Босна. Рељевска и Призренска богословија, које су углавном дале Босни школовано свештен-

ство могу бити задовољне: калем народнога схватања своје вере није нигде дао боље изданке него у босанском попу, и нигде један сеоски поп у нашој земљи није могао срећније прилагодити богословију приликама и потребама службе и позива.

У Босни ћете често срести попа у цивилу. Али тај његов цивил је отмен и пристојан, као што му је пристојна брада и коса. Нити су запуштене, нити фићфирићки дотеране, но су на озбиљну човеку и господину и на селу и у вароши. У брдима ћете наићи на попа у сељачким кошуљама на жустром бујину, али под камилавком, да се зна да је поп. Па таквога попа треба да видите кад служи и како беседи, да му видите кућу и библиотеку у њој. Попови су према средини необично културни људи и господа у кући, али су им те куће отворене сељаку као какве крчме. Имао сам прилике да се дивим јунаштву и попа и попадије и њихове породице како се не збуне кад све навали преко њихова прага!... Служе у цркви побожно, али сјајно. И том службом заносе богомољце. Молитве изговарају једно, убеђено, гласно и опорно. Свака њихова јектенија као да је крик онога мојега Бошњака за снежне буре Господу на Овчјем Пољу, кад се преко њега караванисало: „Ја нареди да сване, ја, бели, последије неће имати кому!“... Осим тога они увек беседе. И вазда добро и паметно. Гласно, језгровито, босански, као што им приличи језику и његовој бошњачкој снази. Без магловитих богословских теза, но само оно што је од потребе, само оно што кроз највиша начела своја проповеда српска вера, за љубав међу људима, за земљу, за народ, за добри однос према Богу, за подизање човека и крепљење, у тешкој данашњици. А, допустите, ту ни

јеванђеље не би имало разлога за корекције... Јер сам чуо
проту Јовановића, проту Бобара и многе на селу.

У нашој земљи нигде радосније и честитије не
поздрављају српскога попа. Нигде ни овај боље и с више
права не прима то, нити лепше и спонтаније одговара
благосиљајући....

ДВА ОХРАБРЕЊА НА ЗМИЈАЊУ

Заранци су дана по Змијању опет били врло милостиви
према нама, толико искидане душе од тешких утисака.

Баш кад хтедосмо да се на Кадиној Води опростимо са
госпођом Милевом Петровићком и да пођемо даље, к нама у
њену гостинску собу прибрано и слободно униће пристојан
и ведро озбиљан сељак. Др Вујичић, као да ми је био у души
и читао мој очај, весело скочи и представи ми га ванредно
поносно и готово као победнички: „Кнез села Лусића са
змијањске врховине, наш одличан домаћин и узоран тежак,
Милутин Лазичић, који...” Бејаше то доста при његовој
скромној а отменој сељачкој појави. Пошао на пазар који
ће сутра бити у Бањој Луци. Крај куће на друму привезао
јахалицу. Избријан, у шубари, у чистом рубљу, новом гуњу,
новим сукненим чакширама које ја први пут за месец дана
видим у Крајини на Крајишнику, спушта се са сељачким
домаћинским господством на пазар у шехер, баш као какав
мој неуклети домаћин са Рогозне у Нови Пазар. Кажу ми,
”добар домаћин, не баш тако велико имање, али вредан
и паметан, отео се, створио кућу, неку децу школовао, и
даље, живи добро, у кући му је само пшеничан хлебац, већ
је јавни радник, зна га Бања Лука и тако даље”..., али ја не
слушам све то, но само га гледам и потајно у души гатам,

гатам валахи, да га не урекнем, њега и Крајину с њега. Јер видим, јер ми је јасно да човек може да се отме, и треба да се отме па да само са сваке врховине овако на јахалици силази у сваки шехер и покаже му грмен и извор. Па сам се занео од задовољства. Хвала Богу што не бејасмо у крчми, иначе бих се напио од усхићења. Замислите, целог дана пропуштамо фукару и голотињу брђанску, а сад овај Лазичић наилази као баштиник последњег бањалучког господара бана Радуловића. Помози, Господе, и нама кадгод!...

Но, беше суђено да тога дана доживим још једно изненађење.

При спуштању ка Омер-пашином пољу испод Кола, напомену ми друштво да је три километра од пута у селу Шљивну поп Јован Марчетић, редак крајишки поп, национални радник и народни миљеник, јер је сав скројен по крајишком аршину за попа и вођа народнога. Прича се развезе. Како се довијао, како је водио народ, како је подигао прво капелу, па цркву, како је робовао у Араду, како је унатоц свега тога извео децу, створио газдинство, како и данас зрачи примером код сељака, како му је за свакога отворена кућа и како је још, као прави Крајишник из песме, исправљен и пун животне радости за службовање, без лажнога става и побожњачке хипокризије. Трезвен и снажан сељачки поп, који попује и приорује а народ води по најтврђим јеванђељским заповестима као стадо из којег се и она стота овца тражи било да то и душу стаје. ”Пекеј”, велим, поп Јован Марчетић... Јован Марчетић!... И потржем своје памћење и присећам се: некад у Призренској богословији био је мој ђак неки Босанац Јован Марчетић, сух, висок, црномањаст, марљив и скроман, али ђак којег

сам нарочито остављао да пази на ред кад су биле велике забаве у школи, кад су долазили Турци и страни конзули. Сетих се ја да је тај сувоњави Бошњанин за тај посао бивао најсигурнији поред Ђура Шарца, доцнијега четника код Вука...

– Возите ме томе вашем омиљеном попу! – узвикнух друштву, пун жеље да то буде тај мој призренски ђак.

Иђасмо кроз равно карсно поље слично Коштан Пољу у Пештери испод Суводола где је Карађорђе однео своју велику старосрбијанску битку над Нуман-пашом Махмудбеговићем. Кроз њиве и ливаде где беше и жетвара и косача. Женски свет опранији, у лицу бољи, по странама беле се куће, многе које су и под клисом. Слика нешто радоснија. Осећа се нечији савет и утицај. Само поље са побрђима чини леп утисак, јер је релативно ипак плодно и травно, иако је карсно. У полукругу га опкаља венац планина, преко којег је недалеко манастир Гомјеница. Испод једнога обрешкастога кршњака понире доста јака речица. То је Шљиванска река, пуна пастрмке и срећа за села, њихове жене да се оперу и за стоку. На самом том увору, нешто налик на бољи салаш војвођански, на малоруску "усађбу". У првом ограђеном дворишту скромна двоспратница са османлуком. Замислите лозу на Змијању, а прошле му године родила као у Хочи код Призрена! У другом, одвојеном тарабом, дворишту друге зграде неопходне газдинству, штале, плевне, качаре, амбар, кош за кукуруз и друго за живеж. У трећем врт за поврће, цвеће и пчеланик. Све сређено, све по концу као да је Шваба уређивао. Око свега тога њиве потиске и наше пшенице, кукуруза ванредно напредних, ливаде и детелине.

Наслагано много пластова, а опружили се откоси чекајући да се попласте и здену. Једно сјајно неговано невелико имање у Босни, на дивном месту, али и незгодном, јер је на џади и поповско, и то десетерачки поповско...

Поп Јован Марчетић беше у пчеланику, те изиђе у двориште да нас сачека.

У црном цивилном оделу, висок и сед већ. Познадох га, па и он мене. И срдечно ме поздрави, пропраћајући успоменама, које сам ја већ заборавио био. Сећао се Призрена као да га је јуче оставио, иако смо се нас двојица растали још 1908. године. Стекао је ово иметка, радећи и дан и ноћ и утичући на своје село, на своју парохију за бољи рад, боље живљење и заједнички културни и социјални замах. Једва је својим примером свео сељака у поље да заоре, јер је све то тај конзервативац радо држао под ливадам, будући уверен да жито може бити само на побрђу. Показао им шта значи семе, шта значи озим кад се добро среди. Дао им је пример и за поврће, да саде патлиџан, више махуне, а не само купус и лук. А највише – да је боље држати и мање стоке, али да је грло пробрано и неговано. Његови коњи, краве, живина и свиње – бејаху најбоља настава.

Упитах га за принос. Просечних година налази преко 40 товара жита, преко 50 товара кукуруза и доста граха и поврћа. Музе најмање по шест добрих крава, за посек спрема најмање по осам свиња. Има сушницу, казаницу, све што му је од потребе. Питам га даље колико чега одваја за продају:

Ништа. Ни оке жита, ни масла, ни сира, ни сена, ни масти. Видиш ли на каквој сам џади у сиромашном крају, а поп сам: народ је давао, народ нека једе...

Пријатно изненађен целим утиском ја загледах у његовој сведоџби предмете које сам му предавао. Била су два и две четворке. И отимљући се чисто пођосмо ка колима. Па погледајући на његову кућу, село у страни и цркву на прибрешку, окренух му се:

Сјајно си положио испит, оче Јово. Своје четворке претварам ти у петице пред овом тврђом комисијом но што је била она у Призрену... Збогом!...

ВИКТОР ГУТИЋ, КРВОЛОК ИЗ БАЊАЛУКЕ: СВЕДОЧЕЊЕ ХРВОЈА МАГАЗИНОВИЋА

ДЕЛА И ДАНИ БАЊАЛУЧКОГ ЦЕЛАТА

Виктор Гутић, доктор права, адвокат из Бањалуке, био је повереник Анте Павелића за Босанску Крајину, који је решио да побије све Србе и од Бањалуке направи престоницу НДХ.

Већ у мају 1941, у самостану Петрићевац, одакле је био фра Сотона, рекао је: „Сваки онај Хрват, који се данас заузима за наше дојучерашње непријатеље, не само да није добар Хрват, него је противник и ометач унапријед смишљенога, добро прорачунатог плана за чишћење наше Хрватске од нежељених елемената”. Бањалучким усташким новинама је изјавио: „Сада имам да приступим грандиозном дјелу, чишћењу Хрватске Босанске Крајине од непожељних елемената, нарочито Бање Луке, јер она постаје главни град Независне Државе Хрватске”.

У Санском Мосту, опет у мају 1941, подстицао је усташку руљу: „Нема више српске војске! Нема више Србије! Нема геџа, наших крвопија, нестало је циганске династије Карађорђевића, па и код нас - ускоро - друмови ће пожељети Србаља, ал' Србаља више бити неће... Срби нека се не надају ничему и за њих је најбоље нека се иселе, нека их нестане из наших крајева”.

У јуну 1941. је говорио пред Банским дворима и српском црквом, која ће ускоро бити срушена: „Ова пркос зграда и српска богомоља, којој овдје никад није било мјесто, која нам је годинама бола очи, гарантујем Вам да више ни она нити ма која њихова врагомоља, ма гдје била у хрватској држави, неће постојати”.

Додавао је: „Пуцат ће кичма. Поручите то нашим непријатељима... Настат ће чишћење... Нема милости... Поглавник и хрватски министри једва чекају да дођу у очишћену Бању Луку... Ја ћу бити овдје гвоздена метла...”.

Организовао је покоље крајишких Срба од јула до септембра 1941, а кад је премештен у Загреб, наставио је са злочинима, па је био главни инспиратор покоља у селима Дракулићи, Мотике и Шарговац и руднику Раковац почетком фебруара 1942.

КАКО СЕ ЦЕЛАТ ПРАВДАО НА СУДУ?

После слома НДХ, побегао је у Аустрију, али је враћен у Југославију, па је саслушан и осуђен у Бањалуци, где је 1947. и обешен. Историчар Боривоје Милошевић о његовој одбрани пише: „Записници са исљеђивања Виктора Гутића настали су током испитивања оптуженог од стране официра УДБЕ у више наврата у јуну и септембру 1946. Крајем исте године Гутићев предмет спојен је са до тада одвојеним истрагама против Билогривића и Неђелског. Гутић је током испитивања настојао приказати усташки покрет као народни хрватски покрет усмјерен против великосрпске хегемоније, краљевског двора и српске буржоазије, док се његова одбрана кретала у три правца: 1. он је само

извршавао наређења виших инстанци из Загреба, 2. није се сјећао спорних догађаја и 3. са поступцима потчињених није био упознат.

Своје ратнохушкачке говоре усмјерене против Срба и објављиване у званичној штампи покушавао је оправдати новинарским незнањем и погрешном интерпретацијом властитих изјава. Вјешто и темељно испитивање Гутића је повремено доводило у непријатне ситуације и приморавало га да даје контрадикторне изјаве. За покоље над Србима почињене у лето 1941. Гутић је оптуживао све становнике Врбаске бановине, изражену националну и вјерску мржњу која је од раније постојала на овом простору и бивши југословенски режим. Врхунац лицемјерја било је његово образложење наредбе којом је Србима и Јеврејима забрањен превоз аутобусима, правданом великим гужвама у саобраћају због којих су локални Хрвати често каснили у обављању свакодневног посла. Иако је планирао да на мјесту срушеног православног храма у центру Бањалуге сагради трг са спомеником Анти Старчевићу, Гутић се пред судом бранио како није имао никакве везе са тим злочиним, већ је црква срушена према наређењу Миле Будака из Загреба.”

Гутићева порицања очевидног заснована су на истом наративу као и данашњи хрватски ревизионизам – нису знали, нису чули, нису видели, а, уосталом, за све су криви сами Срби.

Али, овај крволок се за своје недела спремао давно пре почетка Другог светског рата.

КО ЈЕ БИО ХРВОЈЕ МАГАЗИНОВИЋ?

Хрвоје Магазиновић је био Сплићанин, југословенски оријентисан Хрват, следбеник интегралистичког ”Збора” Димитрија Љотића, ожењен Српкињом, који се, у једном тренутку, због политичке ситуације у земљи, нашао у бањалучком затвору. Тамо је срео Виктора Гутића, кога је познавао одраније. Ево како га је описао у својој драгоценој мемоарској књизи ”Кроз једно мучно стољеће”.

Затворски чувар ме обавијестио да се у затвору налазе и два брата Гутићи, адвокат др Виктор и његов брат Блаж. Они су у одвојеним ћелијама, где да Виктор њима бих ли ја ја примио код себе (у ћелији су била два кревета). То ми ме радовало, али не знам да ли Сјасо (управник затвора) дозволио. ”Већ се суласио”, рече ми сиражар. Виктора Гутића сам сусретао на улици и по судским ходницима, али никад нисам имао прилику да се упознамо. Онизак човјек, дедео, подбухла лица, очи црне као јавраново перје, чело ниско, а црна коса бујна, коврчаста. При сваком сусрету промајирао ме очи у очи. Имао сам дојам да је сваки његов поглед испуњен мржњом. Али зашто? Никада му нисам сјао на жуљ, ничим му се замјерио. Знао сам да је из врло сиромашне обитељи и да има само мајку и брата. Судио је право у великој сиротињи. Његова мајка мало је могла уштедјети од мизерне зараде перући полове и рубље по њиховим кућама. Како је прала и у кућама многих српских пророваца, они су јој уз редовно плаћање још додавали по нешто да пошаље сину студенту. То сигурно није био неки велики новац, али у сваком случају је био добро дошао и довољан да би се по раду причало да Виктора шкољује ”српска чаршија”. Знао сам да је раније, као шеф крајишких усташа, био на родњи.

Сада је неуморан у пројављивању усташких идеја. Ја сам му политички противник и он мени, али зар је то разлог да се мрзимо? Недавно сам бранио сеоског младића, старејег малољетника оптуженог за убојство старца. Имао је тај момак здраву кршну девојку, вољели се и припремали за венчање. Он сиромаш, она једнако тако. Неки је старца испростио код родитеља, јесте старца, али добротом је. Угаде се тако млада за старца. Момак је путовао и једног дана, док старца није било код куће, уради је и одведе свом кућерку. Тако се испуни његова жарка жеља да буду заједно и остваре своју љубав. Послије неколико дана, радећи на својој њиви, ојазе како се путом вози старца и одводи урађену жену. Смркло се момку, па извуче противља из дрвене ограде којом удари старца по глави, те овај одмах издахне. Правно питање: „Кривично дјело убојства с предумишљајем, или ударац у афекту у намјери да поновно врати жену свога срца?” Преузео сам одбрану младића потпуно увјерен да није имао намјеру старца лишити живота. Велика судска сала била је дугом пуна свијетла из њихових и околних села. Виктор Гутић улази и сједне у први ред. То ме зачудило. Пошто је то била прва моја велика одбрана, уложио сам много новца, сакупио вриједну литературу и заложио се за ослобађајућу пресуду. Стари Хуснија Хумруџић, дујних дијелих дркова, предсједник судског вијећа, прочитао је пресуду: „Седам година затвора”. Сви смо остали зачепљени - нико није могао схватити на чему је стари Хуснија засновао тако строгу казну.

Зато сам с нестрпљењем очекивао Виктора Гутића, кога сам после изрицања пресуде видео да расправља с Хуснијом, да га питам за мишљење. Гутића сам примио срдечно. Ипак, дуго је требало да барем донекле отворим

лед шћо је из њеџа издијао. Разјоварали смо најјрије о школовању. Он је похађао фраттарску класичну имназију у Широком Бријеју. Ово мјесто је већ тада ласило као усташко. Задивео ме својим познавањем латинској језика и класика. Скандирао је њихове сјјевове на исти начин како смо ми у сјилићској реалној имназији учили. Причао сам му да сам одлучио, ако доживим пензионерске дане, посветићи се латинском језику и класицима. То ђа је одобрowało, ђа смо се почели оловљавати са "ћи". Прешао сам на случај одране младића. "Изненадио сам се, Викћоре, кад сам те видио међу публиком, шћо те довело?" "Та су села хрватска и ја сам донедавно тамо имао монопол адвокатских услуга. Али, оћкада је твој Новковић, Србин, оћворио адвокатску канцеларију, тамошњи ме сељаци све више најушћају и обраћају се вама двојици. Присутствовоа сам сућењу да бих оћкрио чиме их ћо ви привлачиће." "Добро, али реци ми шћо си ћи инћимно мислио - коју ће казну младић добити?" "Био сам сићуран да неће више од двије године, а тако су вјеровали и мноји у судници, чак је већина била сићурна у ослобађајућу пресуду. Тешка казна их је све поразила." "Како, Викћоре, објашњаваши висину казне?" "Чим је сућење завршено, обраћио сам се Хуснији и рекао му: „Алаха ћи Хуснија, шћо уради?" А он ће: „Знам да је казна пресјироја, али сам хћио казнићи оној Далмаћинца шћо је тако дуго јоворио, а мени се мокрило, ђа сам морао ћријети док он заврши. Уложић ће жалбу, ђа ће му Врховни суд умањити казну на двије године." "Знаш ли, Викћоре, како је ћо завршило?" "Не, не знам." "Ућраво сам завршавао писање жалбе кад ево ћи у нашу канцеларију суца на јовратку из Црне куће. Обавјешћава ме да ђа је мој брањеник јозвао и издикћирао му у записник изјаву да се одриче јрава на жалбу. То ме

поразило. А што је било, ствари? Неки осуђеници су мом братајнику рекли да се припрема амнестија и савјетовали га да ће се амнестија односити само на пресуде које су постале правомоћне. Ако уложи жалбу, а његова пресуда није правомоћна, амнестија га неће закачити. Ето, зато се одрекао права на жалбу. Амнестија је објављена, но несрећа је била у томе што се односила искључиво на шумске кривице“. Тако је мом братајнику, слиједећи правне савјете неистинитих криминалаца, остала на снази казна од седам година затвора. Ускоро је дошао рат и расуло Југославије. Што је било с њиме, никада нисам сазнао.

С Гутићем сам доста расправљао о језику. Тај проблем је он политично подређивао политички. По њему језик је примарно средство идентификације хрватског народа. Што је већа разлика између хрватског и српског, то је вјеродостојнија национална идентификација. По мени језик мора бити изнад подреда дневне политике, он се подреда развијати слободно - народ га обликује. Свако намењено вјештачких творевина је насиље. У прило своје тезе Гутић ми је дао на читање разликовни рјечник језика хрватског и српског. Листајући, уочио сам из прве његову политичку интенцију која, по мом мишљењу, нема ама баш никакве везе с лингвистиком. Одабрао сам десетак ријечи и питао Гутића, једну по једну, што ће ријечи значе. На питање једно питање нисам добио одговор. Он је тврдио да је хрватски народ заборавио многе своје ријечи под инвазијом српског језика, с намјером да хрватски народ изгуби свој језик, а тиме и свој национални идентитет. ”Добро, Викторе, али Југославија постоји тек двадесет и једну годину” - питао сам, ”а зар је могуће да су му Срби кроз то вријеме толико оскрбавили језик да га више ни

ићи не познајеш?" Питање је остало без одговора. Тако смо често полемизирали, остајући свако при своме гледишту. Дискусија је била врло толерантна и нико се на другога није љутио. Питао сам га: „Викторе, што су по народности били твоји преци?" "Хрвати, наравно." "Али ја имам пријатеља Гутића, члана Љотићевог Збора који је Србин." "Његови су преци били Хрвати, али су преведени на православље, па су тако остали Срби, свакако у заблуди." "Али знај мој пријатељ тврди да су твоји преци у сродству с његовима и да су били Срби, па су покартичани." "Не, не. Случај је обраћан." "А има и Муслимана Гутића", рекох. "Што су били њихови преци?" "Само Хрвати." "Имаш ли за то тезу неких доказа?" "Сивар је јасна по себи, сви су они били Хрвати, али тога нису свјесни. Једног дана ћемо поставити то питање и они ће се морати одлучити."

Гутић се много интересирао за личности Љотића и за идеологију Збора. Врло му се свидјело што је Љотић задружни сиваралац и што село узима за основу друштвеног живота и економског развоја. Причао сам му да смо у историјама Збора, док није распуштен, имали као наше симболе три поришља, израђена од професора гласбе и сликарства Јаковљева, руског издјелице. То су поришљи Сидејана Радића, Димитрија Љотића и Александра Шамболијског. Жељели смо додати и поришљ Крека, оснивача словенског задругарства, али Јаковљев га није стигао израдити. То му се много свидјело. Рекао ми је да је о томе већ имао информацију, али одбија сваку помисао на југославенство Збора, јер да је то само маска за великосрпски империјализам. Гутић се данима враћао на разговор о Љотићу и Збору. Једног јутра је устао на посао, рекао бих изузетно важан начин. Није ме поздравио док

се није умио и обријао, а и ње радње је обављао некако службено. Као да се припрема на неки важан чин. Очекивао сам с нестрпљењем што ће то бити. Кад је тоалетна била тошова, пришао ми је и изјавио: „Ноћас сам промијенио одлуку. Размишљао сам о свему што си ми говорио о Љошићу и вашим идејама. Цијеним ваш идеализам и зато сам ноћас промијенио одлуку.” ”Какву одлуку?” - питах. ”Прије твој доласка у Бањалуку, дановински секретар Збора за Врбаску дановину у Бањалуци, био је Живко Брковић. Нас двојица смо се срели у једној институцији у Мркоњић Граду, он је пројавио идеје Збора, а ја усљашке идеје. Жестоко смо се посвађали, зградио је столицу и раздио ми главу; дуго сам лежао у болници од тежких повреда. Тада сам донио одлуку да када се успостави НДХ (Независна држава Хрватска) одмах ћу под нож ставити сву омладину Збора, а тек онда бањалучке изде Србе, ја њихове и све остале Србе. Сада, кад сам преко тебе упознао ваш идеализам, одустао сам од токоља омладине Збора. Сада су први на реду српски изде. То ти званично саопштавам.” ”Викторе, зато, што се то догодило с тобом? Је ли те ноћас спојала нека мора, или си у сну упознао на луди камен? Што се то с тобом догађа?” ”Ништа се са мном не догађа; саопштио сам ти промену одлуке. То што ти кажем то ће се убрзо догодити.” ”Ти, Викторе, говориш о клању свих Срба у Бањалуци?” ”Не, не само у Бањалуци, у цијелој Врбаској дановини, ја и осталој Босни и Херцеговини. Босна ће бити чиста, без Срба; граница НДХ бити ће на Дрини.” Затим ми је пришао посве близу, лице насупрот лицу на удаљености од 10 цм, очи црне и ледене, ја ће шапћући развлачећи ријечи: „А онда ће идеја југославенства бити законана за сва времена!” (Од онда до данас безброј људи сам размишљао о тим ријечима.

Закључио сам да је клање српској народа било пошребно да се код Срба изазове што јача мржња на Хрватије као народ, како Србима више никад не би јало на њамај да с Хрватима стварају државу. Уствари, идеју Јуославије Хрват Трумдић је намећнуо Србину Пашићу.) "Све то што си ми испричао, све је то за нормални мозак неприхватљиво. Ипак вјерујем да је то нека твоја шала, или лод халуцинација. Да би ти тако нешто само и покушао, претходно би Јуославија требала пројасити." - рекох. "Тако је, слажемо се. Најприје ће Јуославија пројасити и раскомадати се. Тада ће се успоставити НДХ, ја ћу остати сва власт у Врбаској бановини и омах ошочеити окољ." "Како, Викторе, ти долазиш од пројасити Јуославије, као да се то већ догодило, или ће се преко ноћи догодити?" "Па да, за који дан Јуославија ће изазвати Немачку, а ова ће је прејазити и раскомадати. Срби су тоштални луђаци, они сматрају да морају учествовати у сваком рату, ја и у овоме. Не смеје бити рата без њих. Ја сам пријатељ с њемачким конзулом у Бањалуци. Он прима обавјештења из њемачкој посланства у Београду, али прима и она поседна стројо повјерљива из Берлина. Недавно ми је дао да их читам. У Берлину су сигурни да ће Срби увући државу у рат. А онда - рекао сам ти што ћу учинити." "Чуј ме, Викторе, хоће ли Јуославија ући у рат или не, ја то не знам. Али нека се то и догоди, нека се Јуославија раздије и ти останеш врховна усташка власт у Врбаској бановини, ја све и да почнеш с убијањем Срба, физички и временски то је немогуће у пошуности извршити." "Имаћ ћеш прилике да то видиш. Кад сам се вратио с родије из Сремске Митровице, ошитао сам тајно у Италију и сатио се с Павелићем. Изнио сам му план чиштења Босне и Херцеговине и он ја је прихватио. Дао ми је

йоййуно одријешене руке. И, ѿако ће биѿи.” За Боја милоја, Викѿоре, шѿо ѿи ѿо ѿовориш, зар цијели један народ, сѿоѿине хиљада људи да се сѿави ѿод нож? Не, не. То је ѿоѿална бесмислица.” Заѿраво не чиѿав народ. Осѿавиѿ ѿу на живиѿу само једну обиѿељ, а ѿо је обиѿељ ѿвоје Зоре, односно ѿеноѿ оца Миле Кесића.” А шѿо би и ѿу једну једину ѿоѿѿедио?” Поѿѿедио бих је јер је Миле Кесић човјек моѿ највећеѿ ѿоѿѿовања. Уѿознао сам ѿа давно, док сам још био сѿуденѿ. За вријеме изборне кампање са браѿом Блажом, оѿиѿили смо у Босанско Грахово аѿѿѿираѿи за Сѿѿиѿицу Радића, односно Хрваѿску сељачку сѿранку. У ѿосѿионици сам држао ѿовор кад уѿадоше два жандара ѿа нас обојицу одведоше у ѿодрум Исѿосѿаве Срескоѿ начелсѿва. Ујуѿро се на враѿима ѿојавио један човјек и рекао: „Госѿодо, добро вам јуѿро. Ја сам Миле Кесић, шеф Исѿосѿаве Срескоѿ начелсѿва. Јучер сам био одсуѿан из Грахова, а јуѿрос ми рекоше да су заѿворили два ѿосѿодина који су дунили народ. Молим вас, ѿосѿодо, рециѿе ми ѿко сѿе ви и о чему се ради?” ”Објаснио сам шефу шѿо се доѿодило а он ће нама: ‘Госѿодо, веома ми је жао и молим вас ѿримѿе моје извињење. Избори су слободни и свайко има ѿраво аѿѿѿираѿи за коѿа хоће. Држава се још није средила, у жандаре су и ѿримљени неуки људи који се још нису снашли. Ви сѿе, ѿосѿодо, слободни и ја вам се још једном извињавам. Рециѿе ми, молим вас, какав је ваш даљњи ѿлан?’” Објаснио сам Мили Кесићу да ми идемо у Дрвар, ѿа у Босански Пеѿровац. Он нам је ѿонудио службену кочију с кочијашем до Дрвара, али смо му се на ѿоѿе захвалили. Еѿо, ѿако сам уѿознао оца ѿвоје заручнице Зоре. Он је касније ѿремјешѿен у Бањалуку у својсѿву аѿрарноѿ референѿа. Праѿио сам ѿеѿов рад који је бесѿријекоран, у свему на закону заснован. Чесѿо се

*сусрећемо и радо ћоразговарамо. Заћо ћу њећову обидељ
ћоидејетћи, а идиди се нудим за вјенчаной кума. "Хвала ићи,
Викћоре", рекао сам осјећајући хладну језу, "али већ сам
одећао друћоме, не биди моћао ирекридћи ридеч."*

*Др Викћор Гућидћ није од мајке иримао храну, јео је
зидвореничку, обидну, али не нарочићо укусну. Мени је
Зора доносила свако јућро велику итермос боцу врућећ чаја
с румом, а касније и комидетћан ручак. То сам дијелио с
Викћором - бидо је довољно за обојицу. Дидио се Зориной
идажњи, а идидицао је да су сва Милина дјецца дидно одјојена."*

Погледајмо како се уобличидо чудовидни усташа Гућидћ:
пореклом из тешке сиротиће (док је студирао, помагали
су му имућнији Србид), потпуно фанатизован причом
да су сви Гућидћи, и православни и муслимани, а не само
римокатолици, чидти Хрвати, ћак самостана на Широком
Бријегу где се, поред савршеног латинског и старе римске
поезије, учила и србомржња, борац за кривотворени
хрватски језик којид ни сам није разумео, одлучан да покоље
све Србе у Босанској Крајиди само да Југославија као
зидједничка држава више никад не бид била могућа, Гућидћ
је, кад је чуо да је југословенство збораша и њиховог воће
искрено, решио да не побидје младе збораше у Крајиди.

Све друге кржаве намере је остварио, у мери у којој
му је то бидо могуће. На крају су немачки окупатори
од Павелића тражили да га склони, јер су Србид масовно
отидшли мећу устанике.

КАКО ЈЕ НАСТАО ВИКТОР ГУТИЋ?

Усташки покрет је себе од почетка доживљавао као нераскидиви део папистичког хришћанства Запада, својеврсну крижарску војску против "шизматика" (православних Срба), Јевреја и комуниста. У званичном "Службовнику усташке војске", тачка 6, налази се усташка заклетва: "(Ја Н.Н.) Заклињем се Богом Свемогућим и свиме што ми је свето, да ћу се држати усташких начела и прописа, безусловно извршавати све налоге Поглавника, да ћу сваку повјерену ми тајну најстрожије чувати и никада ништа никоме одати. Заклињем се да ћу се у усташким редовима борити за извојевање самосталне хрватске државе и све учинити што ми Поглавник наложи. Ако се огријешим о ову заклетву, има ме по усташким прописима стићи казна смрти. Тако ми Бог помогао. Амен". У тачки 9, пише, између осталог, следеће: „Побожност је темељ ћудоредног живота и побуђује на вјерно извршавање дужности. Треба увијек имати на уму Бога, којег смо призивали, да нам буде свједок код полагања свете усташке присеге. (...) Побожан човјек увијек настоји да изврши заповијед божју, а тим више смо ми дужни извршавати уговоре, на које смо се драговољно обвезали пред Богом, да ћемо их извршавати. Побожност нас подсећа увијек на присегу, којом се ми драговољно обвезујемо, да ћемо извршавати точно све налоге Поглавника”.

Зар нас ово не подсећа на основна правила послушности у римокатоличким монашким редовима, познатим по милитантном ширењу вере? Како би рекао Предраг Р. Драгић Кијук: „Покоран мораш бити као лешина” – најважнија је одредба борбене филозофије садржане

у Конституцији и другим списима Игњација Лојоле, шпанског војника па монаха”. Лојола је основао Језуите.

Тај дух је уобличио Виктора Гутећа.

УМЕСТО ЗАКЉУЧКА

У својој студији ”Ватикан, Европа и Рајх од Првог светског рата до Хладног рата”, француска историчарка Ани Лакроа Риз јасно указује на улогу папске столице у страдању православних Срба у хрватској ”држави Божјој”. Она каже, између осталог: „У Хрватској је ”етничко чишћење” ”ударило” по Србима колико и по Јеврејима. (...) После радова које је објавио Фалкони или Аронс и Лофтус, не поставља се више питање да ли је Курија знала шта се дешава у Павелићевој држави и улози коју је у свему томе имало свештенство, од најнижих до највиших слојева. Пије Дванаести је подржавао усташки режим све до његовог пада и његово признавање се уопште не доводи у сумњу(...) Покривао је злочине свештеника, било да се ради о личном учешћу, или о подржавању масакара (у концентрационим логорима, на другим местима, међу којима чак и унутар православних верских установа), пљачкања јеврејских и православних добара(...)”. По Ани Лакроа Риз, ”француске архиве осветљавају ”насилно покрштавање” православаца. То је, заправо, био повратак на шпанску инквизицију која их је обавезала (пошто су избегли масакр) да изаберу између преласка у католицизам и смрти”.

Ауторка подсећа и на то да Степинца неки покушавају да бране чињеницом да је он ”протестовао” код усташа

због насилног прекрштавања Срба. То је, по њој, пука ”легенда”. Степинац јесте тражио да кандидати за прелазак у римокатолицизам буду искрени, али ”теза о добровољности је била чист апсурд, алтернатива је била смрт”.

Јасно је, дакле, шта је створило чудовиште под именом Виктора Гутића – катекизам србомржње на Широком Бријегу. И он је слепо слушао све што му је мржња, заснована на лажно схваћеном хришћанству, наређивала. Српске храмове је звао ”врагомоље” – веровао је да се Срби не моле Богу, него ђаволу. И треба их, баш зато, све побити – они су, из усташке перспективе, слуге ђавола.

Ипак, Бог Правде, Кома пева српска химна, сачувао је православни народ, који се својим Новомученицима и даље моли да га спасу од пропасти и не оставе Цркву од Истока без своје молитвене заштите. Зато смо дужни да бранимо српску мученичку истину од сваког ревизионизма. Бранећи ту истину, постајемо достојни да Новомученици бањалучки, крајишки и свесрпски молитвено бране нас од оних који желе да нестанемо, јер им се, по ко зна који пут, не уклапамо у њихов Нови светски поредак.

ДУША ОД ЧОВЕКА, ВИТЕЗ ГОСПОДЊИ: ПРОТА СТЕВАН ДУШАНИЋ, ДОСТОЈНИ ПОТОМАК СВЕТОГ САВЕ

*Поводом књиге: Јован Б. Душанић: Сѣрадање у Другом
свѣйском райу ѣарохијана Сѣевана и Косѣе Душанића,
ИП "Филиј Вишњић", Београд, 2022.*

НАЈВЕЋА ЈЕ СЛУЖБА СВЕШТЕНИЧКА

Нема веће службе на земљи од свештеничке – рука коју љубимо држи Путир са Телом и Крвљу Христа, Јагњета Божјег, Који нас освештава и васкрсава за вечни живот. То је рука која благосиља и која упућује ка Сунцу Правде, Истоку истока.

Свети Јован Кронштатски каже: „Свештенослужитељи представљају Самог Христа”. У Светој Тајни свештенства икониичност човека се подиже на виши и квалитативно други степен: свештеник добија посебну благодат за вршење Светих Тајни.

Као и свуда, нису сви на висини призива и службе; али, због неумешног или ослабљеног попа Николе не треба заборавити у Христу свесилног Светог Николу. Најбоље је кад се код свештеника поклопе датост и задатост, кад он није само преносилац, него и носилац благодати.

Поред своје духовне службе, српски свештеници били су увек велики народни трудбеници и борци. Ево примера из књиге протојереја Божа Ј. Јокановића ”Крстом, пером и мачем/ Свештенство у служби свом народу” (Светигора, Цетиње, 1998).

КАКВИ СУ БИЛИ СРПСКИ СВЕШТЕНИЦИ

Наши клирици су војводовали у Првом српском устанку, као поп Лука Лазаревић, јунак боја на Мишару, на чијем гробу пише: ”Овде лежи Лазаревић Лука/ штит Поцерја, цвјет српских јунака,/ проста земљо којано га скриваш,/ својом те је искупио крвљу”. А прота Милутин Илић – Гучанин кога је, како каже Петар Јокић, ”слушала његова нахија као светог Краља Првовенчаног” и који је, на треће Тројице, у боју у селу Лопашу у Драгачеву, победио турског Орд-агу и главу му одсекао? Они су се, као поп Ђорђе Каран, један од вођа српског устанка у Босни 1875/76, одметали у хајдуке, да би бранили народ свој од зулума. Они су, као свештеник Богдан Зимоњић и као архимандрит Нићифор Дучић, узимали и пушку у руке, кад је требало бити јунак ”ђе прах гори пред очи јуначке”; или као архимандрит Милутин Церовић, много пута рањени и много пута одликовани; или као неустрашиви поп Лука Николић, са јуначког Чева, за кога кажу да је био од оних који се ”осим Бога нису бојали никога, а смрти најмање”. Они су, као поп Миле Јововић у Никшић, улетали међу Турке са крстом и јатаганом. Или су, као поп Радивоје Вучинић са бомбама у рукама, упадали међу непријатеље, што је Вучинић урадио у Окружном начелству у Прокупљу 1917. године.

Имали смо ми, Срби и попа Богдана Лалевића, војног свештеника андријевачког батаљона, који је, на Бардањолу код Скадра, 1913, кад су око њега сви пали и није имао ко да носи барјак, узео и барјак и пушку и у јуришу на Турке погинуо. Имали смо и свештеника Николу Симовића, који је свом сину, кога су Аустријанци стрељали на Цетињу, 1917. године рекао: „Сине Јакша, буди храбар и држи се јуначки! Умрети за слободу свога народа и Отаџбине дужност је сваког Србина!”

Имали смо и јунаке грађанске врлине – свештеника новосадског Павла Стаматовића, који је, на захтев своје пастве, на Велики четвртак 1848. изнео протоколе рођења писане на мађарском, и спалио их у порти цркве.

МУЧЕНИШТВО СРПСКИХ СВЕШТЕНИКА

Зато, и само зато што су носили барјак Христа и Светог Саве као барјак слободе, наши свештеници су били живи спаљивани (свештеник Илија Тинтор, парох у Српским Јасеницима, кога после тешког мучења, усташе полише бензином и сажегоше); вешани (свештеник коренички Видак Парезанин, кога Аустријанци вешају у Требињу 1914, и који пред смрт узвикује: „Са нама су Бог и правда. Победа ће бити наша. Живео краљ Петар! Живела Србија!”; свештеник сиднички Александар Јанићијевић, обешен, 1916, у Београду, пред својом женом и децом); живи черечени (свештеник Цветко Димитријевић, коме је бугарска комитацијска банда одсекла једну ногу, тражећи да се одрекне Српства, а затим и руку, да би му, пошто је узвикнуо: „Србин сам и за Српство умирем”, одсекли и главу); бацани живи у дунар (као свештеник поречки

Риста Андрејевић, старац од седамдесет година, кога су Бугари, после вишедневног мучења, 1915. бацили у бунар и камењем затрпали); сечени јатаганима (свештенику Кости Поповићу из Мијаковића Шиптари 1878. године одсекоше главу и набише је на колац на вучитрнској пијаци, да застраше рају); бацани са звоника (парох Никола Загорац из Личког Петровог Села кога су усташе бациле на тле, урличући: ”Неста крста од три прста!”); кастрирани (као свештеник Душан Поповић из села Велућа у Жупи, кога су 1944. комунисти кастрирали и убили); живи закопавани (као свештеник чачански Милан Туцовић, жив закопан на Велику Суботу 1945, пошто је неколико пута ударен будаком у главу); убијани копањем очију (као свештеник Ново Делић, кога су комунисти убили 3. априла 1942. године и бацили у бунар на Беришиној Луци код Шавника); живи тестерисани (као парох средњевски Војислав Стојиловић, кога су септембра 1941. претестерисали комунисти); живи бацани у јаме (као јереј Дамјан Штрбац, одран од усташа и бачен у јаму Јадовно, јуна 1941); стрељани (као свештеник из Бачевца, Анта, који је 1914. одбио да виче ”Живео Фрања Јосиф”, узвикнуо ”Живео краљ Петар”, због чега је, са својим сељанима, стрељан на Преображење); убијани у цркви, за време службе (као поп Павле, ликвидирани на прагу своје куће у Грачацу 1858); убијани са породицама (као свештеник из Кулен Вакуфа, Родољуб Самарџић, пред којим су усташе заклале жену му и децу, а затим дотукле њега); бацани у тамнице (свештеник Анђелко Нешић, из Косовске Митровице, кога су Аустријанци 1916. осудили на двадесет година робије у оковима, а целу породицу му интернирали у логор Нежидер). Ко зна колико их је бачено у реке: од Лаба, Ситнице и Ибра, преко Мораве и Нишаве,

до Саве, Уне и Дунава. Били су то људи који су, као Ристо Ћатић, кад су га усташе стрељале над јамом код Ливна 7. јула 1941. године, спремни да узвикну: ”Радите шта хоћете, али нећете докле хоћете: стрељајте ме у чело, јер се Србин смрти не боји!”

НАСЛЕДНИК ЧАСНИХ ПРЕДАКА

Протојереј – ставрофор Стеван Душанић (1866-1957) био је од оваквих свештеника српских. Духовни син Свете Русије и чувеног оснивача Руске Заграничне Цркве, митрополита Антонија (Храповицког), он је смело корачао путем Господњим. О њему Јован Б. Душанић пише: „Прота Стеван је био поносан што је био ученик митрополита, јер су из ”Антонијевог гнезда” изашле многе знамените личности: Свети владика Јован Шангајски (кога је он запазио још као младића у Харкову), архимандрит Кипријан (професор Светосергијевског института у Паризу), јеромонах Антоније (потоњи архиепископ Лосанђелески), браћа Бартошевичи (потоњи епископ Леонтије и архиепископ Антоније), јеромонаси Макарије, Лонгин, Андреј (потоњи епископи Српске православне цркве) и многи други.”

Понекад, да би се сагледала пуна истина о некоме, треба га упоредити са неким другим. Прича о великом српском свештенику, проти Стевану Душанићу, зато почиње причом о његовом антиподу: титоугоднику Михаилу Смиљанићу.

ПРОТА СМИЉАНИЋ, ТИТОУГОДНИК

Бити частан и некомпромитован свештеник у Тито-славији није било нимало лако. Многи су се, по слабости,

маловерју и грамзивости упрљали. Било је и непосредних доушника УДБЕ и КОС-а. Причао ми је бивши официр како је, во времја оно, тајно крстио дете у цркви у у једној вароши Западне Србије (службовао је у Скопљу). Већ сутрадан, кад се појавио у касарни, војна безбедност га је саслушавала због преступа (крштењу су, у тајности, присуствовали само официр, његова жена и свештеник; није тешко погодити ко је дојавио.)

Нарочито су скренули с пута тзв. ”удружењци”, чланови удружења православног свештенства СФРЈ, чији је вођа, прота Михаило Смиљанић из Сирогојна, био право чудо слугерањства Титу.

Он је био син проте Милана Смиљанића, који је, за време рата, био уз четнике. А онда: „Један од њих је на заклетви у Јабланици, крстом и светим Јавнђељем, заклињао младе четнике, док је по доласку комуниста постављен за министра и председника удружења православних свештеника. По проглашењу новог Устава, којим се предвиђала и *Аграрна реформа*, он је пред народом изјавио да је једнако часно служити Народном фронту као и служити Богу. Настављајући да говори под паролем да његов крст који носи ”нема опреке са црвеном звездом”, даље је изјавио: „Између тог Устава и Јеванђеља ја налазим много истих ствари. Христос је говорио: „Ако хоћеш да будеш безгрешан раздај све имање своје па ајде за мном”. Тако је и наша аграрна реформа Уставом предвиђена.”(...) Његов говор био је идеолошки и имао је за циљ да убеди српски народ да је одузимање његове имовине значајно за општи интерес државе. Комунистима је за то био потребан неко кога ће Срби да послушају и схвате, неко ко ће пасти

тако ниско да крађу имовине упореди са светим *Јеванђељем*. За ту улогу дефинитивно су нашли праву особу”. (Дејан Ђерић, Сломљена крила Златибора, Историјски архив Ужице, Ужице, 2020, с. 147-148)

СМИЉАНИЋ ГОВОРИ У СЛАВУ РЕЖИМА

Како изгледа кад свештеник Цркве Божје служи Звери из бездана? На први поглед фино, углађено. Управо онако како је звери титоизма служио прота Смиљанић из села Сирогојна. О њему је ”Недјељна Далмација” донела репортажу 23. свибња 1984. године. Да прочитамо интервју с протом који је начинио извесни М. Л.: „Увијек када прота Михајло Смиљанић узме ријеч, било у Републичкој конференцији ССРН Србије или у Савезној конференцији ССРН, у сали настаје тајац. Познат као добар говорник, који се врло често умјесто политичким истрошеним формулацијама користи народним језиком и загонеткама, прота Миша постао је један од најслушанијих делегата. И данас се памти његово излагање о национализму, испричано прошлог љета као басна о ђаволу под прагом.

Живјели муж и жена у слози и љубави. Ђаволу под прагом то није било право. Кад је једног дана муж отишао на посао ђаво поче да дрма колац за који је било привезано теле поред огњишта. Чим је осетило слободу, теле удари репом колац покрај ватре и проспе ручак. Жена скочи и онако љута, због настале штете, згради мотку и уби теле. Баш у том часу дође муж с посла, па кад виде присут ручак и мртво теле, разбјесни се и викну на жену: ”Ти си крива!” и уби је. Кад видје шта је урадио, ухвати се за главу и полетје на ђавола под прагом: ”Немој, нисам ја крив, само

сам колац раздрмао, ништа више нисам урадио”, бранио се ђаво.

Тај ђаво под прагом зове се национализам – изјавио је прота Смиљанић. – И ми њега морамо нашим моткама да истерамо. А сви они који су раздрмали колац у овој земљи, треба да се ”повуку за реп”. Свак свог ђавола треба да истјера, јер ако не истјерамо главног ђавола, онда ће се мали ђаволчићи тако намножити па тешко нама.

Протојереј Михајло Смиљанић тринаести је и последњи прота из познате златиборске породице Смиљанића. Његов отац Милан, већ помало легенда ужичког краја, такођер свећеник, учесник је револуције од првих дана. Након рата био је министар пољопривреде, па председник Комисије за вјерске послове у влади НР Србије и потпредседник Президијума републичке Народне скупштине. На сеоском гробљу, на породичном гробу исписана је порука, стих пјесника чика Јове Змаја: ”Где ја стадох ти продужи!” Преко педесет година Милан и Михајло Смиљанић успјешно су спајали комунизам и религију под геслом: ”Криж носим – звијездом се поносим!” На попу Миши послје смрт његова оца остало је да ову идеју и даље проводи у живот.

Он то и чини. Прота Михајло је учесник револуције од 1941. године. Није носио пушку, нема Споменицу, али народно-ослободилачку борбу је помагао од првих дана. Био је члан Народноослободилачког одбора у Сирогојну, а 1944. председник Народног фронта котара Титово Ужице. Данас је прота делегат у РК ССРН Србије и СК ССРН Југославије, истакнути је активист у Удружењу православних свештеника, члан је СУБНОР-а, донедавно је

био делегат у Друштвено-политичком вијећу СО Чајетина, већ тридесет година је предсједник волонтер сеоске задруге.

На Велики петак пред православни Ускрс, док је клисар Бранко вукао конопац од црквеног звона, прота Смиљанић је у празној сеоској цркви вршио службу Божју. Чекали смо да је заврши. За то вријеме клисар, који пуних двадесет година служи овој цркви, прича нам како поп Миша страшно наличи на свог оца. Чак, каже, и два прста на нози има срасла, као прота Милан. И прича, како јо поп Миша као дијете, ђак четвртог разреда кренуо у свећенике. Похађао је Гимназију у Ужицу и богословију у Призрену, па у Сремским Карловцима. Био је несташан, али одличан ђак.

Кад је завршио са службом Божјом, упитали смо попа Михајла како то да су Смиљанићи спојили криж и звијезду. А он одговара: „Ми смо се увијек дружили с напредним људима, с предратним комунистима. Заправо радили смо само оно што је народ овога краја чинио. Јер сам народ је давно измирио цркву и комунизам, на славском колачу поред крижа налази се и звијезда. Некада је то била обична шара, сада је то права петокрака.”

Идеје религије и комунизма код проте Смиљанића никад нису долазиле у сукоб. То добро знају и црквени православни поглавари, који с одобравањем гледају друштвено – политичке активности Михајла Смиљанића, делегата. Епископ жички је чак једном приликом и рекао: ”Ја разумјем прота Михајла, он је за социјализам од главе до пете и такав ће умрјети. Овакав какав је више ће придонјети цркви и друштву.”

Давно 1947. године поп Миша први пут је сreo друга Тита, који је долазио на Златибор. Протин задатак је тада био да окупи људе и да заједно с њима поздрави друга Тита. Окупио их је њих шездесетак. Док је друг Тито пролазало кроз Сирогојно, људи око проте викали су из свега гласа: „Живио Тито!” То није промакло оштром оку Јосипа Броза Тита, који је упитао свог домаћина Слободана Пенезића: „Ко је онај човјек у мантији?” Крцун је одговорио: „Син проте Милана”. На то ће Милован Ђилас: „Да га дамо на политички курс?” Кад је то чуо, друг Тито је рекао: „Добар поп више вриједи међу људима него пет лоших политичара.”

Друг Тито никада није долазио у кућу Смиљанића, али је добро знао ко су Смиљанићи. Јер прије, и током и после рата у овај дом су долазили Слободан Пенезић Крцун, Петар Стамболић, Милош Минић, Цана Бадовић, Владимир Дедијер, Иван Стамболић, Добривоје Видић. Иако се знало да је кућа Смиљанића отворена и за вјернике и за атеисте и за комунисте, ипак је било људи који су знали приупитати: ”Прото, некога лажеш, Бога или Тита?”

На то питање стари прота је одговорио: ”Е, мој Радоване, Тита волим, а Богу се молим!” Када је друг Тито умро, поп Миша је одржао посмртно слово у цркви. Био је Ђурђевдан. Прота је говорио својим вјерницима о великом човјеку, о дрвету које је он посадио 1941. у Ужицу, о братству и јединству, о томе да под тим Титовим дрветом треба сви да живимо заједно, сретно и задовољно. Као свећеник, прота Смиљанић проповиједа мир, љубав, заједништво, братство и јединство. Али њега љути то што се југославенски свећеници не држе тога, што заборављају на свој договор, тј. искоришћују прилику да љубав посију

мржњом, да заједништво минирају националистичким пребројавањима.

– Некада су православци ишли и у католичке цркве, и обрнуто. Није се правила разлика тко је Србин, тко је Хрват, тко католик, тко православцац, тко муслиман. Данас, на жалост, трагедија, православци хоће само да их заступа Србин, католици би само Хрвата, а ислам би само Муслимана. Не треба свака вјерска заједница да буде искључиво национална – каже поп Михајло Смиљанић – не смије се на тој основи супротстављати и другим вјерским заједницама, и другим народима, јер то нас води у национализам. Тко ће којој вјери приступити, ствар је сваког појединца...

Прота је прошле године добио Орден братства и јединства са златним вијенцем. Иако је умировљеник, с црквеном мировином од 4300 динара и борацким додатком од 10.000 динара, он и данас редовно и активно обавља своје црквене, али и политичке послове. Редовно долази на сједнице Социјалистичког савеза и готово увијек дискутира. У тим приликама делегатима се обраћа с ријечима „другови и другарице”. Зна тада бити и оштар. Једном је приликом рекао: „Друже, који си писао овај материјал за сједницу, питам те коме си га писао и тко ово разумије”.

У својим излагањима врло често поставља питање одговорности: ”Прије смо за украдену шљиву стријељали, а сада попуштамо. Онда када треба казнити појединце, одустајемо. Питам се када ће и тко ће одговорати за овако велике промашаје и манипулације у привреди, па и политици. У народу постоји обичај да млада када

напушта кућу пољуби праг, што значи да се више никада неће вратити. Мислим да тако треба да ураде и неки наши одговорни другови.”

Како прота Смиљанић ради најбоље се може видјети у његову селу Сирогојну. Будући да је преко тридесет година био предсједник задруге, сваки сељанин ће вам рећи да тада задруга није забиљежила ниједном губитак. А сада? Понекад. Захваљујући залагању попа Мише, село је добило струју 1959. године. Све је учињено онако по сељачки, рукама. Годину дана исти жуљевити дланови извадили су камен из Златибора и без динара накнаде попљочале Трг партизана у Ужицу. Сирогојно је данас познато по својим плетиљама, по сељанкама из шездесет кућа чије џемпере носе и најбогатији људи свијета. И у тој работи поп је имао своје прсте. Тренутно се највише ангажира на развијању сеоског туризма и стварању једног националног парка са сједиштем у Сирогојну. Прота и комунисти из овог села немају намјере да се селе у град, већ да грађане доведу у село. ”Предлагао сам младима, прије неколико година да оду у град – признаје прота. – Али, данас се трудимо сви заједно да их задржимо и вратимо натраг. Може се овдје живети, макар од пољопривреде и сточарства, да домаћу радиност и не спомињем.”

Прота Смиљанић је и своја два сина ”отјерао” у град, далеко од цркве и свећеничке одоре. ”Моје је било да се сагнем”, каже, ”да се попну на трешњу, а сад плодове могу брати и сами”. Он зна да дјеца имају право на свој животни пут. То што тренутно доста младих одлази у градске цркве, то је због њихова незадовољства животом, а не због наклоњености Богу и вјери, каже поп Миша.

Нађимо тој дјечи посао и не треба да бринемо за њихову будућност, поручује на крају нашег сусрета прота Михајло Смиљанић.” Дакле, прота Смиљанић је био сав по Титовом ”Пе – Есу” (”правилу службе”): за братство-јединство, изградњу срећније будућности, мир у СФРЈ. Помагао је народ свог краја – кроз задругарство. Био је активиста Социјалистичког савеза радног народа Југославије. И служио је службу – у празној цркви.

Певао је: „Тита волим, а Богу се молим, Крст носим, звездом се поносим.”

Али, нису сви били такви. Напротив!

ПРАВИ СРПСКИ СВЕШТЕНИК: ПРОТА СТЕВАН ДУШАНИЋ

Прота Стеван Душанић из Прибенића (код Теслића) оличење је истинског српског свештеника, који је свим својим бићем служио Богу и роду. Херој са крстом у руци, он је, кад су усташе узеле власт у бањалучком крају, показао ко је и шта је. Кад су дошли да га хапсе, сав је народ стао у његову одбрану, и могло је доћи до усташког покоља над невинима. Прота се предао у руке непријатељу, и рекао окупљенима да се разиђу да не би ”пала невина крв јер ове окупаторске слуге немају милости и обзира”. Саветујући им да у тешким временима буду сложни и узајамно се помажу, прота Стеван их је упутио на стазе човештва, без обзира на околности.

Кад су усташе дошле, одмах су бациле проту Стевана Душанића са породицом у тамницу, чак и двогодишње дете, о чему Јован Б. Душанић пише: „Неколико дана његова

породица је била затворена у згради Старог суда у Теслићу. Међу њима био је и протин двогодишњи унук Слободан (касније познати српски историчар, први професор-емеритус Београдског универзитета и редовни члан Српске академије наука и уметности) кога су родитељи после шестоаприлског бомбардовања из Београда довели у Прибинић мислећи да ће му бити безбедније код деде, угледног свештеника. Сазнавши да им је син у затвору Слободанови родитељи (Светозар и Милева) ће брзо стићи у Теслић и успети да ослободе сина и врате у Београд, а прота Стеван ће са остатком породице бити пребачен у усташки логор Цапраг код Сиска. Тих дана у исти логор ће бити пребачен и његов млађи брат Коста, прота бистрички из Бањалуке.”

Брзи апел и интервенција митрополита Јосифа (заменеивао је српског патријарха Гаврила, кога су Немци са епископом Николајем Велимировићем заробили и током Другог светског рата држали у логорима, па и у злогласном Дахау) код Концила немачких евангелистичких бискупа уродио је плодом. Свештенство Српске православне цркве, по немачком наређењу, усташке власти морале су да пребаце из логора Цапраг, како то пише прота Стеван, *Мајци Србији*. Свештеници су стигли у Аранђеловац и потом распоређени широм Србије да обављају свештеничку службу. Прота Стеван К. Душанић задржан је у Аранђеловцу, а његов брат Коста упућен је у Кикинду.

Прота Стеван је у Другом светском рату доживео и трагедију невиђених размера, јер је изгубио три сина: пуковника Светолика (1908–1944, убили га комунисти), адвоката Богољуба (1911–1943, умро од упале плућа) и

дипломираног машинског инжењера Драгољуба (1914–1941, страдао на тремеји Србије, Црне Горе и Босне, и остао без гроба). Српски комунистички крволоци стрељали су му сина Светолика. О недељу је прота Стеван записао да је, како рекосмо, учињено ”у време извршења злочина од стране Коче Поповића и његових пролетера над српским народом. Објављено је од стране градске општине (Аранђеловац) да је било мртвих 565 особа. Светолика сам сахранио на Јеловој ливади по леву страну од његова брата Богољуба.”

По завршетку Другог светског рата прота Стеван и Коста се из Србије враћају у своје парохије на којима су њихови парохијани доживели огромна страдања од усташких и нових комунистичких власти.

На парохији проте Косте (у бањалучким приградским насељима Дракулић, Шарговац и Мотике) у једном дану (7.2.1942) убијено је 2.315 Срба, од којих је 551 млађи од 15 година. Био је то најмасовнији покољ Срба на њиховом кућном прагу извршен у само једном дану. Од своје нове парохијанке (Драгице Богојевић удате Душанић) прота Стеван сазнаје да је, такође, у једном дану (7.12.1944) у доњодубичком засеоку Трњак од 611 становника (углавном стараца, жена и деце) живот изгубила 601 особа. Драгица је, са још само 9 преосталих мештана, чудом преживело покољ, а међу убијеним више од трећине (203) били су деца узраста до 8 година. Оба ова усташка злочина нису представљали одмазду за неки од поступака Срба, који за то нису дали било какав повод.

У првој половини 1945. године у Прибинић стижу партизани и формирају своју власт. Један од кључних

задатака било им је чишћење овог краја од заосталих четника ("бандита", како су их комунисти звали) који су се налазили у шуми. У свакодневним хајкама за "бандитима", страдају многи четници који су остали у шуми. У исто време убијен је и велики број мештана који су раније били у четницима и повукли се кућама пре доласка партизана. Страдају и они које нови комунистички режим окривљује да скривају и помажу четнике који се налазе у шуми. Број погинулих од нових комунистичких власти (преко 100) у првим годинама по завршетку Другог светског рата у Прибинићу десетоструко је већи од оних (укупно десет) који су страдали током рата.

Прота Стеван није хтео да се одрекне мученичког етоса Христове Цркве у Срба. Зар је могао да крене путем издаје Богочовека и Његовог пута када су му усташе, с којима се требало братимити у Титово доба, убиле школског друга са београдске богословије (и са којим је потом завршио Духовну академију у Русији, 1901), владика бањалучког Платона, а комунисти митрополита црногорско – приморског Јоаникија (прота Стеван је био сведок митрополитових последњих дана пред мученичку смрт у Аранђеловцу)?

Прота, чудесни витез Господњи, под усташама али и комунистима се држао као Атлант православља: Бошко Н. Петровић, који се бавио усорским крајем, пише (у књизи: *Браћоубилаштво и њарадокси једној њешкој времена*, Теслић, 2003) да је он био "непокоран и немилосрдан према злим и opakим, али и према онима што су мислили да су неко и нешто... своје ставове бранио је до последњег адута, а језиком угризао горе него неко

мачем. Ко је и какав је поп Стево Душанић виделе су усташе у згради Старог суда у Теслићу, али и бројни таоци и интернирци. Прота Стева није бирао речи говорећи против Хитлера и Павелића, ‘хрватских усташа удружених са немачким злочинцима, германских варвара удружених са хрватским разбојницима званим усташе’ пуним гласом вичући да се орила цела сала. Очевици су после причали да су очекивали сурову одмазду и није им јасно како је прота Стеван остао жив после таквих речи изречених у лице окупатору и његовим слугама.”

Партизанским главешинама је, кад су после рата јурили четнике, говорио: „Божиј био, велиш *демократија*! Каква је то демократија кад ти имаш све гањц ново, а онај твој гологузан на једној нози има увијач, а на другој нема, на једној има ципелу, а на другој опанак; официри ти једу месо из официрских казана, а војници пасуљ – чорбу без меса!? Ко си ми ти да будеш командант кад немаш душе, немаш обзира и не видиш те јадне војнике прљаве, подеране, голе, босе и неуредне! Да си прави пустио би сиротињу кући да љубе своје најмилије, а не да по планини убијају оне што су 1941. године морали у шуму, а сада нова власт ни ту им мира не да. Ниси ти нико и ништа”.

Због свега тога су га гонили: „Осамдесет година стар, удовац, писмен, свршио духовну академију, без иметка, непорочан”, како је писало у образложењу једне од судских пресуда нових комунистичких власти: „Православном свештенику у Прибинићу, Стевану Душанићу, дошли су 12.5.1946. године послужбеној дужности Свето Маркочевић, Хусеин Кахвић, Данило Маркочевић и Ново Маринковић. Када су исти од оптуженог Душанића затражили матичне

књиге на располагање, он се успротивио говорећи им да он то неће дозволити док не добије наређење од својих (црквених) власти. Референт му је казао да не сме да крсти дете, обави венчање или у смртном случају уведе случај у своје књиге пре него што пријавитељ донесе писмену потврду да је дотични случај уведен у државну матичну књигу, те да ће за то бити кажњен. Оптужени Душанић им је на то одговорио: ‘да то значи да поп треба да буде ваш пандур и да најпре шаље вама да ви уписујете’. Затим је отворено изјавио да се тога неће придржавати, да ће крштавати и венчавати и надаље све ко год му дође. У великом узбуђењу је даље рекао: ‘Ево вам књиге и носите их, и усташе су их носиле, а затим је, шкрипећи зубима, рекао да у његове књиге неће нико ништа уписивати нити стављати никакве печате док му то не одобри Свети Синод.’ Још је рекао: ‘да се данас иде за тим да се уништи српство и вера, пошто је на Велики Петак дошао камион пун омладине у Прибинић са црвеним барјаком и испред њега певао с тим да му пркоси из чега се види да се вера не поштује, будући да се пева на највећи дан жалости’. Истом згодом је Данилу Маркочевићу новоизабраном председнику Месног народног одбора из Прибинића казивао: ‘Ви се искрвисте ко ће да буде председник. А ја вам кажем бежите од тога, ничија није до зоре горела’, чиме је хтео рећи да је народна власт пролазна.”

ЧОВЕК – БЕК

Књига Јована Б. Душанића о проти Стевану и његовој парохији прави је пример ”живота човека на Балкану”. Преживео је аустроугарску окупацију, одолео усташама и

комунистима, унапредио своју парохију, био одан завичају и роду, уздизао славу Богу, крштавао, венчавао, исповедао и причешћивао – и увек и заувек остао истински стегоноша Господњи. Одакле је потицала његова снага?

Из служења Свете Литургије и морала заснованог на Литургији.

Света Литургија је срце Православне Цркве из кога струје благодати напајају Тело Христово. Примајући, под видом хлеба и вина, Тело и Крв Богочовека, ми постајемо усвојена чеда нашег небеског Оца и стичемо обожење и вечни живот, који не можемо стећи сопственим напорима. Свети Игњатије Богоносац назвао је причешће ”леком бесмртности”. Као што, захваљујући хлорофилу биљака, у својој свакодневној храни једемо преображену сунчеву енергију, тако се захваљујући Светој Литургији причешћујемо нествореним божанским енергијама и постајемо, како кажу Свети Оци, ”богови по благодати”.

Читаво Српство извире из Свете Литургије, и на њој опстаје. Зато су Срби били и остали мученички народ: путем Христове Голготе ишли су ка Васкрсењу и вечном животу. Прота Стеван их је тим путем водио, јер је то Пут Истине и Живота.

А Јовану Б. Душанићу, трудбенику на народном делу и завичајном памћењу, искрена благодарност на овом сведочењу, књизи златна вредној. Духовног злата којим се, како је говорио владика Мелентије Хиландарац, небо купује.

УПУТНИЦЕ

[1] Прота Стеван Душанић је био човек истинског братољубља. Али не оног кривотвореног, насилничког, србофобног титоистичког. У Прибинићу су Срби православаци, предвођени својим протом, живели са браћом мухамеданске вере (било их је око 10%) у најбољим односима. Петар М. Богуновић, учитељ у Прибинићу (где је 1922. године добио сина Угљешу, чувеног београдског архитекти – ТВ торањ на Авали), писао је (у књизи: *Из усорској краја и околине: историја, традиција, значај, њоложај*, Сарајево 1937): „Ови су се муслимани толико здближили са браћом православне вере, да се међусобно не само посећују него и куме. Жене муслиманке не крију се од хришћана комшија. У том сеоцету (Марици) имају и своју џамију, која је, по народном предању, године 1835, саградио неки Јашар-бег, који се као бивши слуга у беговској кући, оженио једном беговицом из породице Капетановића. Та је џамија обновљена прије двадесет година (пред Први светски рат), већином прилозима народа православне вере из Прибинића, на потицај православног свештеника проте Стевана К. Душанића. Заиста, једна ретка појава верске трпељивости и међусобног верског сношаја и братства.”

[2] Одмах после хапшења проте Стевана мештани су у селу формирали своје одреде, тако да у Прибинићу није могла да буде успостављена власт такозване НДХ. Месни одреди су у току рата углавном сачували локално становништво од ратних страдања и Прибинић је имао свега неколико погинулих све до званичног завршетка рата. Устаници из Прибинића повезују се са устаницима из околних места и ствара се слободна територија која је обухватала шири (када је граница била на рекама Сава, Усора, Врбања, Врбас) или ужи простор (граница на самом ободу Прибинића), зависно од тога како су ратна збивања дозвољавала. На том простору створена је јака четничка формација *Борја* коју је чинило пет батаљона: *Карађорђе*, *Мр коњић*, *Танкосић*, *Краљ Пећар* и *Кнез Арсен*. Од устаника из Прибинића формиран је четнички батаљон *Карађорђе*. Била је то локална војска која је штитила месно становништво и није се удаљавала из Прибинића. У саставу четничког батаљона *Карађорђе* су поред Срба били и месни муслимани из Прибинића, Хасан Кертић (од комунистичких власти

је касније осуђен, као четник, на вишегодишњу робију), браћа (Бећо, Хусо, Омер и Рамо) Хускић и други.

[3] Јован Б. Душанић о томе детаљно и документовано пише. У књизи (*Сйрадања у Друјом свејском рајуу йарохијана Сйевана и Костје Душанића*) су нарочито потресна сведочење тадашње две девојчице које су чудом преживеле покоље на ова два стратишта: Љубица Вучић (1929–2017), покољ од 7. фебруара 1942. године, те Драгица Богојевић (1930–2011), покољ од 7. децембра 1944. године.

[4] Прота Стеван је писао: „Не зна се ко је био гори за наше село, да ли Богдан Кевчија или Васо Каракаш. Они су заповедали јединицама које су чистиле терен од четника. Заробљене они нису слали на суд, већ су их на лицу места ликвидирали.”

[5] О проти је, у једној од књига комунистичке историографије (*Средња Босна у НОР*, Бања Лука, 1981), писали, доказујући да га не воле, али да су морали да му признају херојство: „Стево Душанић, свештеник у Прибинићу, био је загрижени великосрпски националиста, али истовремено и огорчени непријатељ Нијемаца. Из своје куће у Прибинићу, пуцао је у априлском рату на њемачки тенк, иако је знао да му не може нашкодити. У току рата био је у Србији и припадао равнаторском четничком покрету. По ослобођењу се вратио у Прибинић, али свој став није ни тада измијенио. Био је и остао непријатељ народноослободилачког покрета и нове социјалистичке Југославије и због таквог свог става долазио је у сукоб са локалним властима. Једном приликом је Ђурину Предојевићу, команданту 53. дивизије (када је овај у љето 1945. године наишао на њега у Прибинићу и стао да с њим поразговара), гледајући га без руке, коју је изгубио ратујући као партизан, заједљиво рекао: “Ти ту руку ниси изгубио за српство!”

[6] Почетком 1953. године у млину Триве Николића у Булетићу, Дане Ђурић, син Јованов, у разговору је рекао да је њихов прота Стеван К. Душанић школованији од друга Тита, па је средином исте године Дане Ђурић пресудом Среског суда у Теслићу осуђен на казну затвора од шест месеци јер је изложио порузи маршала Тита, У пресуди Окружног суда у Добоју (број 828/54 од 29.5.1954.) којом је потврђена првостепена пресуда, између осталог, пише: „Својом жалбом првооптужени побија првостепену пресуду због одлуке о кривици и казни налазећи да у његовим речима што је казао да је неко

школованији од њега нема кривичног дела, приговарајући и висини казне и предлажући да се првостепена пресуда укине или преиначи и да му се изрекче блажија казна и условно.” У жалби (број 94/53 од 23.7.1953.) коју је Окружном суду у Добоју поднео Фрањо Билић, срески јавни тужилац, између осталог, пише: „Из разлога пресуде, не види се због чега је суд овако благу казну према оптуженом изрекао, изузев што се наводи, да су му узете олакшавајуће околности непорочност и обзир према породици, док од отежавајућих није ништа. Међутим, потребно је при одлучивању о казни било размотрити колика је друштвена опасност извршеног дела и оптуженог као починиоца. Оптужени је пољопривредник и као такав не види борбу нашег вишег руководства за стварање боље будућности свима, па и њему самом. Него, иде још за тим да то руководство вређа без икаквог разлога. Како није редак случај чињења ових дела на овом срезу, то овакве казне неће постићи своје сврхе, на оптуженог, на друге учиниоце, као ни на оне који би намеравали или учинили овакво и слично кривично дело. Због тога ПРЕДЛАЖЕМ да се нападнута пресуда преиначи и оптужени осуди у дужем трајању и тиме у потпуности дође до изражаја предвиђени члан 3 нашег Кривичног закона. *Смрти фашизму – Слобода народу*”.

СПОМЕНИК ЦАРУ МУЧЕНИКУ НИКОЛАЈУ У БАЊАЛУЦИ И ПРАВОСЛАВНА ОБНОВА 2014.

ЧУДО У БАЊАЛУЦИ

Субота, 21. јун 2014, биће датум записан златним словима у историји српско – руског пријатељства. Тада је, наиме, у самом центру Бањалуке откривен споменик Цару Мученику Николају Другом Романову. Откривању споменика је присуствовао велики број званица из Русије и Републике Српске. Помоћник председника Руске Федерације, Игор Шчогољев, рекао је да је споменик цару Николају Другом у Бањалуци први који је подигнут на територији неке европске земље. ”Одајемо признање председнику Републике Српске Милораду Додику за ту иницијативу и подршку коју је дао у реализацији пројекта. То је веома симболичан гест који подвлачи дугогодишње пријатељске везе између руског и српског народа у нашем свету, који нимало није једноставан”, истакао је Шчогољев(1).

Република Српска, иако под надзором ”међународне заједнице”, има смелости за истински витешки чин – подизање споменика онеме коме сви Срби дугују

захвалност. Цар Мученик, коме су Срби на дан крунисања 1896, послали крст који је, по предању, припадао светом кнезу, по духу и врлини Цару, Лазару (2), дошао је међу своје. Дошао је у славну и мученичку Бањалуку која је страдала и у Првом светском рату, када је Беч, на тзв. ”велиздајничком процесу”, судио најугледнијим босанско – херцеговачким Србима, и која је страдала и у Другом светском рату, када су усташе, које су се сматрале изданицима ”високе културе” Запада, клале и убијале Србе Босанске Крајине и рушиле њихове храмове и олtare, и која је страдала у рату 1992-1995, када су у бањалучкој болници умирале бебе, јер је НАТО Запад увео санкције Србима, спречавајући чак и дотурање медицинског кисеоника. (3) Цар Мученик Николај међу својим мученичким Србима у Бањалуци; што би рекао Велимир Хлебњиков – ”сјајна ствар, да се памти!”

СВЕТИ СРБИ О РУСКОМ ЦАРУ

Царски Мученици су се, у свом последњем заточе- ништву, непрестано молили пред копијом најславније српске иконе, хиландарске Богородице Тројеручице. Ту икону бољшевици су оштетили и бацили кроз прозор, а један бели официр ју је нашао, па је двадесетих година XX века икона дошла у Данску, код царево мајке, Марије Фјодоровне. Погледајмо мистични лук: од крста цара Лазара до Тројеручице... Том, мистичком нити Николај Други заувек се уткивао у ткиво српске повеснице. Свети владица Николај неизмерно га је волео, и често о њему говорио. Тако је, 21. јула 1940. године, пред једном групом поклоника из Горњег Милановца, изјавио: „Пре неколико дана одржали смо парастос великом и племенитом руском

цару Николи. Он је био велики словенски, православни и племенити цар. Један од највећих пријатеља српског народа. Када је 1915. последњи српски војник напуштао отаџбину, цар Николај је био ужасно потрешен. Читао сам да тога дана велики руски цар није ништа ни јео, ни пио, већ је био у некој грозници”. Убиство цара Николаја Свети Николај Жички довео је у везу са прогонима Српске Цркве у доба конкордата. (”Жички благовесник”, август 1940) ”Србија Господара Императора Николаја Другог поштује као светог”, изјавио је српски митрополит Доситеј (касније свештеномученик, пострадао од усташа) 1936. године на отварању бриселског Спомен-храма Царске породице: „На сабору Српских Архијереја не тако давно постављено је питање о прибрајању Цара – Мученика Николаја Другог светима Српске Цркве. У два новоподигнута храма у Србији Цар Мученик Николај Други представљен је на икони као светац – својим сам очима то видео. То што Цар – Мученик још увек није прибројан Светима Српске Цркве није зато што је ово питање запостављено; у најскоријој будућности оно ће се потврдно решити”. (Међутим, ова се намера није остварила: почео је Други светски рат, након кога се Српска Православна Црква нашла у ропству безбожника.)

ЦАР МЕЂУ СРБИМА

О култу цара међу Србима сазнајемо из књиге протојереја Михаила Пољског ”Новомученици Руски” (Џорданвил 1949,1957): „30. марта 1930. у српским новинама објављен је телеграм да су се православни житељи града Лесковца у Србији обратили Синоду Православне Српске Цркве с молбом да се покрене питање прибрајања Светима

покојног господара императора Николаја Другог, који није био само човечни и чистосрдачни владар рускога народа, већ је и погинуо славном мученичком смрћу. У српској штампи се још 1925. године појавио опис виђења једне постарије Српкиње, која је у претходном рату изгубила три сина: двојица су погинула, а један је нетрагом нестао, тако да је и њега сматрала покојним. Једном је, након срдачне молитве за душе свих који су изгинули у претходном рату, сирота мати уснула и у сну угледала императора Николаја Другог који јој је рекао да јој је син жив и да се налази у Русији, где се заједно с двојицом своје погинуле браће борио за Словенство. Руски цар јој је рекао: „Нећеш умрети док не видиш свог сина”. После тог пророчког сна старица је добила вест да јој је син жив, и неколико месеци након вести она га је грлила, сва срећна, живог и здравог, јер се из Русије вратио у домовину. Овај случај чудесног јављања у сну покојног, међу Србима жарко вољеног, императора Николаја Другог рашчуо се по читавој Србији и ишао је од уста до уста. У српски Синод су са свих страна стала да пристижу сведочења о томе како српски народ, нарочито простодушан, искрено воли покојног руског императора, сматрајући га свецем.“

ФРЕСКА У СВЕТОМ НАУМУ

Дана 11. августа 1927. у београдским новинама појавио се извештај с насловом: „Икона Императора Николаја Другог у српском манастиру Светог Наума на охридском језеру”. Извештај је гласио: „Руски академски уметник и живописац С. Ф. Колесников био је позван да ослика храм у древном српском манастиру Светог Наума, при чему му

је остварена потпуна слобода стваралачког чина приликом украшавања унутрашњости куполе и зидова. Радећи на томе, уметник је замислио да на зидовима храма уради ликове петнаест светаца, размештене у петнаест овала. Четрнаест ликова урадио је одмах, а место за петнаести дуго је остало празно, као да је неки необјашњив осећај заустављао Колесникова у довршењу посла. Једном, у сумрак, Колесников је ушао у храм. Свуда је било тамно и само је купола била прошарана зрацима залазећег сунца. Како је након тога причао сам Колесников, у том часу у храму је очаравајућа игра светлости и сенки, све унаоколо изгледало је неземаљски и необично. Тада је уметник приметио да је чисти овал, који он још није осликао, оживео и из њега је, као из оквира, посматрао брижни лик императора Николаја Другог. Поражен чудесним јављањем мученички убијеног руског господара, уметник је неко време стајао као укопан (...). Затим је, како каже сам Колесников, вођен молитвеним поривом, према овалу поставио лестве, и, не наносећи угљеном контуре овог необичног лика, само четкицама почео да га слика.(...)

Ускоро је у манастир дошао командант Битољске војне области ђенерал Ристић. Посетивши храм, он је дуго гледао на икону покојног господара коју је насликао Колесников, и низ образе текле су му сузе. Затим је, обраћајући се уметнику, тихо рекао: „За нас Србе он ће бити највећи, најпоштованији међу Светима”. Овај случај, као и виђење српске старице, нам објашњава зашто су житељи Лесковца у својој молби Синоду истакли да они покојног господара Русије стављају у исти ред са српским народним свецима – Симеоном, Савом, Лазарем, Стефаном.

Осим наведених случајева јављања покојног господара појединим лицима у Србији, у српској армији постојала је прича о томе како се сваку ноћ уочи датума убиства господара и његове породице, руски император појављује у Саборној цркви у Београду, где се пред иконом Светога Саве моли за српски народ. Затим он, према том предању, пешице одлази у Главни штаб и тамо проверава стање српске армије.”

У храму Св. Александра Невског у Београду, задужбини краља Александра, још пре Другог светског рата подигнута је спомен-плоча ”Николи II, цару – мученику”; у том истом храму култ Светог Николаја Романова негован је од почетка деведесетих година XX века. Године 1993, тамо је одржан скуп посвећен цару, поводом 125 година од његовог рођења и 75 година мученичке кончине. Први храм Светим Царским Мученицима подигнут је у црногорско-приморској митрополији, и освештан у јулу 2006. године. Храм припада манастиру Рустово.

Срби неће заборавити свог дивног заштитника, који се, скупа са Св. косовским мучеником Лазаром, моли за нас Богу. Бањалука нас је, својом слободом и љубављу према Николају Другом, надахнула за даље подвиге у борби за српско – руско братство у Христу. Јер, реч је управо томе, и ни о чему другом: ми смо браћа у Христу, једна вера, једна крв, једна љубав. И зато смо, заједно, и у мучеништву, које је сведочење Распетог и Васкрслог Богочовека у свету. И зато је са нама Бог. А Он, како рече Свети Александар Невски, није у сили, него у истини и правди.

УПУТНИЦЕ:

1. http://www.vostok.rs/index.php?option=btg_novosti&catnovosti=0&idnovost=61261&novost=vostok/arhiva/Otkriven-spomenik-ruskom-caru-Nikolaju-Drugom-u-Banjaluci#.U6XwPG1b32s

2. Ксенија Кончаревић: Косовски крст Цара Мученика, у зборнику ”Небеска Србија”, Манастир Сланци, Београд, 2002, стр.156-1643.

3. www.novosti.rs/.../планета.480.html:384914-Страдање-беба-белег-на-...

http://www.novosti.rs/vesti/naslovna/republika_srpska/aktuelno.655.html:497328-Putinov-pomocnik-u-Banjaluci-Srpskom-narodu-garant-slobode

МЕДНА И МИТИЛИНА: КАКО БОГ ПРОСЛАВЉА СВОЈЕ СВЕТЕ

НА ПУТУ КА МЕДНОЈ

У четвртак, 20. јула 2023, на Свету мученицу Недељу, на путу ка Кочићевом Змијању, а по сусрету са предивним новим храмом у Мркоњић Граду, упутисмо се ка манастиру Медни, кроз крај као из бајке, у зеленилу лета које је било кишно, и које наше дрвеће и биље спасило од болесног жутила и спарушености, што ових година убија хлорофил много пре јесени. Бујају крошње по шумама, радују се стабаоца кукуруза, ливаде миришу.

Пут је ишао у висине, у крајеве медљанске кроз које су, и у антици, водили путеви соли, и где беше наших средњовековних тврђава. Зеленило и ветрић, иако велике врућине, давали су до знања да, како рече Рајко Петров Ного, ”није све пропало кад пропало све је”. А и како би пропало, кад нам Бог, у наше дане, открива Своје свете, који су страдали за крст часни и слободу златну, и својом крвљу посведочили Истину (а ми, како рече Паскал, верујемо само оним сведоцима који су дали да им се пререже грло за оно што сведоче)? Пошли смо, Стојан, Жељко, Небојша, Раде, Анка, Андријана и ја, уз једног доброг старца – подвижника,

у манастир Медну, да целивамо мошти Светих мученика Медњанских, и тако, макар и најскромније, исповедимо веру у васкрсење као коначни смисао човека и света.

ШТА СУ СВЕТЕ МОШТИ?

”Гроб Твој – извор васкрсења нашега, Христос, показа се као живописан, као лепши од раја, ваистину светлији од сваке царске одаје”, пева Света Црква у току Светле седмице, у дане после Васкрсења. Јер, од када је Христос устао из мртвих, гробови Његових чеда, хришћана, више нису понори и безданице очајања, него колевке и источници радости. О томе говоре и светачке мошти.

Моштима се називају нетрулежни остаци светих – кости, глава, коса, ноге, руке и цела тела, кроз које се Господ прославља чудима у својој Цркви. Мошти на црквенословском значи ”моћи” – то су енергије Божје дате телесним остацима светих да се преко њих људи исцељују, освештавају и обожују. У Христу Васкрсломе сасвим је могућа појава нетрулежних тела, иако је Бог рекао првом човеку: „Јер си прах, и у прах ћеш се вратити” (I Мојс.3,19) После стварања света Бог није узрок ни смрти ни трулежности (Прем.Сол.2,23-34), него је смрт и трулежност у свет ушла посредством греха. Зато, по посебној Божјој вољи, извесна тела праведника, мада се по закону пале природе несумњиво предају трулежности, ипак не труле. Код њих, може, на пример, да сатрули, део стопала, руке; могу да се одвоје удови од трупа, али свето тело скоро цело се чува у нетрулежности. Још у Старом

завету било је моштију. Такве су биле кости пророка Јелисеја (Сир.48,14). У Новом завету је речено: у часу Христове смрти ”и гробови се отворише, и устадоше многа тијела светих који су помрли” (Мт.27,52).

По речима апостола, сви људи сеју ”у распаљивости” (I Кор. 15,42), И све се по природној закономерности претвара у прах (I Мојс.3,19). Тај прах ће тек на последњем суду Господњем да се обуче у нетрулежност (I Кор. 15,53). Али, ипак је важно да апостол Матеј у Светом Еванђељу, пре општег васкрсења, говори о васкрсењу тела светих за време страдања Христовог на Голготи.

Саме по себи, мошти светих немају силу. Али, Бог им даје Своју силу, да посведочи будуће свеопште васкрсење. Божјим свемогућством, из моштију угодника Божјих, могу да се пројављују чуда и исцељења, као од тела већ поменутог, Јелисејевог (II Цар.13, 20-21). У Новом завету та се истина пројављује јасно. Из књиге Дела апостолских познато је, да су чак и Павлови убруси имали чудесну силу: када су их полагали на болеснике, ”они се исцељиваху од болести, и зли духови излажаху на њих” (Дел.ап.19,12). У Старом завету на моштима су се градиле гробнице и споменици због њиховог прослављења (II Цар.23, 17-18). Господ Исус Христос, говорећи о томе, није осудио градитеље (Мт.23,29-31). На сличан начин, без осуде, и Православна Црква прославља и слави мошти светих, прослављајући тиме спомен Божјих пријатеља (Јн. 15,14; 14,22).

У старини хришћани су побожно сакупљали остатке светитеља, као на пример, Св. Игњатија Богоносца и

свештеномученика Поликарпа; у другом веку по Христовом Рођењу над моштима су градили олtare и храмове. Осим тога, на пример, Св. Кирило Јерусалимски у 18. катихези је писао: „Не само да су душе светих достојне уважавања, већ је и у њиховим телима упокојеним некаква сила и снага: мртац, који је лежао у Јелисејевом гробу, дотакавши се мртвог пророчног тела, оживео је.” На сличан начин Св. Јефрем Сирин говори: „Светим моштима увек припада чудесна благодат Духа Светога”. Управо зато и Гангрски сабор у свом 19. правилу строго осуђује оне јеретике, који су се гнушали места где су лежале мошти светих мученика. Та се осуда простире и на све данашње секташе, који хуле на свете мошти и на оне који их поштују.

ПРЕПОДОБНОМУЧЕНИЦИ ИЗ МЕДНЕ

НАЈАВА ОБРЕТЕЊА

Једно од великих чуда Господњих јављених у наше доба било је обретење моштију светих српских калуђера из 15. века у селу Медна код Мркоњић Града у Епархији бихаћко – петровачкој.

Летопис помиње да је обретење моштију било одавно најављено: „У овој парохији збио се један врло занимљив догађај. За вријеме служења Свете Литургије у току Великог поста Свети Антиминс се склопио и расклопио три пута.

Свету Литургију је служио отац Бране Клинцов. То се десило у току Часног поста 1981. године. Поводом тог догађаја парохију и пароха посјетили су епископи бањалучки Јефрем и рашко-призренски Павле, који је у вези са тим догађајем с надлежним парохом разговарао дуже вријеме. ”По извјештају и реферату Епископа рашко-призренског Павла (потоњег Патријарха српског), Свети архијерејски сабор донио је следећу одлуку: „Извјештај о чудесном савијању и развијању Св. Антиминса на Литургији у храму Рождества Пресвете Богородице у селу Медни, код Мркоњић Града, Четврте недјеље Часнога поста 1981. узети на знање и умолити Преосвећену епархијске архијереје да о томе обавјесте своје свештенство које ће у проповједима и разговорима указати вернима да је Господ у Цркви својој ”у све дане до свршетка века” (Мт 28, 20). А то обавезује све нас да свакодневно најозбиљније саображавамо свој живот према вољи Божијој, како би милост и помоћ Његова била са нама као што је била са прецима нашим”.

ЈАВЉАЊА ПЕТРИ ТЕЛГЕТИЈИ

Посмртни остаци откривени су на необичан начин. Док је још као дете чувала стоку на оближњем пропланку, Петри Телгетији су се јавила тројица монаха, саопштили јој своја имена и показали где су убијени и закопани. Деценије су пролазиле, а виђења и јављања монаха Серафима, Авакума и Мардарија нису престајала. Али оно што је Петра причала нико није узимао за озбиљно. Епископа Хризостома о својим визијама и порукама први пут је обавестила у лето 2003. године. Владика бихаћко-петровачки је био уздржан, свестан да постоје многи лажни

видовњаци. ”Мени су рекли да вама кажем да их извадите из земље”, поручила је тада Петра епископу Хризостому. По речима оца Василија из манастира Клисине, ”она је причала тадашњем владици Епархије бихаћко-петровачке Хризостому о монасима који су пострадали прије четири вијека. Казала је да су пребјегли са Косова у Херцеговину, те да су из Петропавловог манастира код Требиња дошли у Медну.”

ОПРЕЗ ВЛАДИКЕ ХРИЗОСТОМА

Када је 2006. на први дан Духова, идући ка Гламочу, владика Хризостом пролазио поред локалитета ”Црквиште” рекао је више за себе: „Па, ако су ту доле, зашто се мени нису јавили већ Петри?”

Од тада сваку ноћ прича о свештеномученицима медњанским почела је да га опседа пре него што утоне у сан. Ноћу уочи Мале Госпојине (21. септембар), храмовне славе цркве у Медној, владици Хризостому су се јавили Серафим, Авакум и Мардарије и затражили да их извади из земље.

Пренувши се из сна владика Хризостом је одлучио да истог дана сврати у Медну и затражи од тамошњег свештеника протојереја Николе Пене да организује копање на месту за које је Петра тврдила да су закопани убијени монаси. ”Ако неко буде питао: шта то радите, кажите да проширујете терен где се врше житне молитве за Светог Николаја (22. маја)”, поручио је владика оцу Николи Пени, не желећи публицитет док се не потврде Петрина виђења.

Владику Хризостома не смео оптужити за сувишни скептицизам, јер су православни увек и свагда трезвени. Снови преко којих су Свети мученици из Медне дошли у додир са православним човечанством дар су благодати Божје, и дају се ретко, по нарочитом Промислу Свете Тројице. По учењу Цркве, снова има три врсте: обичних, какви су најчешће, оних од ђавола и оних од Бога. Обични су нека врста обраде дневних утисака. Они од ђавола су лажна виђења која човека смућују и одводе од праве вере. Они од Вишњег су ретки и, као што рекосмо, дају се по особеном благослову Његовом. Основни став Православне Цркве по питању снова изречен је Исусом, сином Сираховим: „Гатање, чини и снови ствари су испразне. Ако ти снови нису послани од Вишњег, не поклањај им срце своје. Јер, СНОВИ МНОГЕ ПРЕВАРИШЕ И ОНИ КОЈИ СЕ НА ЊИХ НАДАЈУ ОД БОГА ОТПАДОШЕ” (Стр. 34, 2 – 27). У древним отачницима описан је случај изврсног подвижника који је, на несрећу, веровао својим сновима. Једном га демони обмануше, показујући му како сви хришћани иду у пакао, а сви јудаисти у рај. Он напусти монаштво, обреза се по јеврејском обичају и ратова против Христа. После смрти, отишао је у вечну муку. Зато свако сновиђење мора бити проверено код искусног православног духовника.

Владика је поверовао кад га је Господ уверио.

КАКО СУ МОШТИ ОБРЕТЕНЕ?

Првих сат-два копања на локалитету ”Црквиште” 11. октобра 2006. године нису дали резултате. И док су протојереј Никола и отац Василије, игуман манастира

Клисине, полако постајали забринути да неће ништа пронаћи, Петра их је бодрила: „Само ви копајте, они су ту”.

Отац Никола сведочи: „Када смо почели ископавати простор гдје су се Петри указивали монаси, владика Хризостом је позвао и њу да дође из Војводине, гдје сада живи. Пошто смо откопали дио терена и ништа нисмо пронашли, Петра нас је упутила да откопамо дио терена и земљишта код једног буковог дрвета, јер су се њој, наводно, ту приказивали монаси. И након скидања неколико слојева земљишта, нашли смо кости монаха. Биле су у добром стању, с обзиром на дужину периода које су биле у земљи.”

Док је из земље вадио кости Серафима, Авакума и Мардарија, како сам каже игуман Василије, осетио је топлоту људског тела. Уз певање васкршњег тропара, мошти новојављених мученика су пренете у оближњу цркву Рођења Пресвете Богородице, где су опране у вину. Епископ бихаћко-петровачки у међувремену је одлучио да се на локалитету где су пронађене мошти подигне манастир посвећен светим преподобномученицима медљанским Серафиму, Авакуму и Мардарију. Од тада Медну је посетило на хиљаде поклоника који су дошли да од новооткривених мученика затраже молитвено заступништво и помоћ.

Експертиза је показала да су су монаси који су убијени током турског освајања ових простора у другој половини 15. века били стари између 40 и 60 година. На скелетима нису пронађени никакви трагови обољења. ”Палеопатолошким прегледом само на једном скелету смо утврдили тачан узрок смрти. На чеоном делу лобање нашли смо повреду од удarca неким чврстим предметом,

највероватније неком мотком или полугом”, објаснио је палеоантрополог, академик Србољуб Живановић. Мошти су сијале као дукати, оном бојом која потврђује светост покојника. Остали скелетни остаци пронађени недалеко од овог локалитета на гробљу, који су бели или потамнели, потицали су из 18. века. Наиме, током ископавања пронађен је један камени крст као надгробни споменик на којем је уписана 1711. година.

СВЕТИЊА ДАНАС

Мошти су прво почивале у сеоској цркви, да би сада биле у манастиру у коме се подвизавају игуманија Стефанија и монахиња Мардарија. Дочекани смо благородно и достојанствено, онако како само наше женско монаштво, те племкиње Господње, уме.

Народ долази, чуда се дешавају. Отац Василије каже: „Свети мученици дају велики благослов и могу да кажем да су чудотворци. Два брачна пара, из Бањалуке и Градишке, долазила су и кроз молитве тражила помоћ, а потом добила потомство.” Чули смо и причу о малој Теодори, четворогодишњи девојчици која са родитељима живи у иностранству, и која је видела Свете Мученике Медњанске као ”дечаке” одевене у зелено (богослужбене одежде) како јој на растанку машу и зову је да поново дође. Када су њени родитељи касније посетили манастир (а она није ишла с њима), чим су се вратили, а још ништа нису причали, рекла им је: „Ви сте били код оних дечака, а мени ништа не кажете”.

Знајући све ово, Светима из Медне певамо тропар гласа осмог: „Препрослављен јеси Христе Боже наш, Који

си мученике Твоје као свјетила пројавио, откривајући нам свештене мошти њихове, које се у последња времена чудотворно јавише, и све који им притичу Божанском љубављу озарише, њих ради Христe Боже, сачувај свијет твој, Цркву твоју непоколебљиво, и нама који им са вјером и љубављу ходимо, даруј мир једини Човјекољупче.” И додајемо му, с радошћу, кондак гласа трећег: „Свијетли се, данас света обитељ Медњанска; у коју долазе свештене мошти тројице монаха и тројице мученика; Светој Тројици, они у свему угодише; молите се о Мученици славни, за нас, за обитељ свету и насљедство своје, који вјером притичемо кивоту моштију ваших, и кличемо вам: Радујте се угодници Божји, дивни, и божански Серафиме, Авакуме и Мардарије.”

СВЕТИ МУЧЕНИЦИ СА МИТИЛИНЕ

ПРВА СВЕДОЧЕЊА

Област Ораховог брежуљка налази се у близини места Терми на острву Митилини (Лезвосу). Некада је припадала Турчину Хасан-ефендији. Тај предео Термљани су звали ”Калуђерско” (”Kalogeros” – ”Калуђер”), јер су многи, нарочито пастири, веома често виђали монаха како хода унаоколо, слушали црквена звона и појање.

Исти монах виђан је у турској кући која је припадала рођаку Хасан-ефендије, Ариф-ефендији. Кућа је била украшена мермером који је некад припадао манастирској цркви на Ораховом брежуљку. Ариф-ефендија је напустио

кућу јер је веома често виђао монаха, и плашио га се. У напуштenu кућу настанио се један од његових служитеља, Игњатије Караконстантис, са женом и децом. Његова супруга је често, у будном стању, виђала свештеника који кади. Уплашена, захтевала је да оду. Ноћ пошто су отишли, јавила јој се Мајка Божја и саопштила да су без куће остали због њеног маловерја, јер је онај кога је Игњатијева супруга виђала био светитељ, па га се није требало бојати. Године 1922. у Терми су, из Мале Азије, стигле многобројне избеглице, од којих су се неке настаниле у кући Ариф-ефендије. Са мајком и ујаком Константином Марангосом, ту је десет година живела Василики Ралис. Њени су често виђали свеца како кади кућу, али се нимало нису плашили.

Када се кућа, нагризена зубом времена, срушила, Константин Сјахос је узео део камења за изградњу свог дома. Између осталог, искористио је и нешто мермера од древне цркве, и уградио га. Пре но што је то учинио, његова сусетка Гарифалиа Мурлу видела је у сну неког званичника који јој је рекао: „Кажи Сјахосу да не узима мермер од оне куће, јер су га Турци узели од цркве коју су уништили”. Али је она, због стидљивости, избегла да то саопшти Сјахосу. Константин Марангос је пред Господом обећао да ће на Ораховом брежуљку подићи капелицу, јер се на том месту налазио велики комад мермера, који је служио као Свети Престо на сваки Светли Уторак, када су се Термљани сабирали на Литургије, по древном обичају чије је порекло нестало у маглама прошлости. Он своје обећање до смрти није испунио, па је Василики решила да то учини она, у име свог ујака.

ДУКА ЦОЛАКИС

У јуну 1959. године, њен супруг Ангелос, она, њена мати и ујна јој Марија Марангос, почеше да зидају капелу. Одређено је где треба да буде храм. Дука Цолакис требало је да копа за темељ. Дука је 3. јула откопао један гроб и у њему нашао очуван скелет непознатог човека. Глава је 30 центиметара била удаљена од тела. Дука је поред тела нашао и опеку у коју су ножем, или неким оштрим предметом, била урезана три крста, што је значило да је гроб хришћански. Цолакис је кости уклонио да би наставио са копањем. Веће од њих је ставио у врећу, и положио их под маслину, где су стајале пет дана. Један дечак је пролазио туда са бабом, узео камен и погодио лобању. Цолакис је онда кости сместио у празан џак од цемента и ставио их под друго дрво. Следећег дана, радећи, саплео се о врећу и, љутит, заурлао: „Торњај ми се с пута!”, бацајући је подаље од себе. Те вечери, кад је завршио са радом, негде око деветнаест часова, решио је да џак премести под суседно дрво. Кад га је узео, осетио је дрхтавицу у рукама, као од струјног удара. То се поновило три пута, а врећу није могао да помери са места. Уплашен, Цолакис се прекрстио, што, као безбожник, није чинио претходних ДВАДЕСЕТ СЕДАМ година! Тада је успео да подигне врећу и стави је на дрво.

Три недеље, док је капелица грађена, врећа је стајала тамо. Три-четири дана пошто ју је сместио, Дука је у капелици чуо топот коњских копита. За неколико минута, звук се три пута поновио, мада он никога није могао да види. Уплашен, отрчао је у село, решивши да тамо никада више не остаје у ноћним часовима, поготову не сам.

Сутрадан, Цолакис је радио са још неколико људи, и размишљао: „Ако је овде била црква, зашто онда нема ниједног камена са крстом?” Чим је то помислио, радници су почели да откопавају комаде мермера са крстовима и разним орнаментима. Нашли су и део зида, украшеног фрескама. Не знајући му вредност, срушили су га. Касније су вредни остаци предани археолошком музеју Митилине.

МАРИЈА ЦОЛАКИС

Дука је о налазима обавестио своју жену Марију, пославши је да их види, а он је прилегао да се одмори. Марија Цолакис је отишла на Орахов брежуљак да запали свеће на мермеру који је коришћен као Свети Престо. Попевши се на брдо, поред себе је угледала нечију сенку. Окренула се и видела високог свештеника одевеног у црну мантију, али без главе. Крикнувши: „Мајко Божја!”, Марија је отрчала кући и саопштила мужу о свему, сматрајући да је место ”уклето”. Дука јој се наругао и, испричавши све радницима, смејао се својој супрузи као ”празноверној”.

Те ноћи, Марија Цолакис је уснила Госпођу одевену у црнину. Она јој је рекла: „У тренутку кад си видела свештеника није требало да се уплашиш и побегнеш. Он је био монах који је ту водио подвижнички живот. Једног дана он ће рећи своје име и одакле потиче, и испричаће читаву повест о своме мучеништву. На том месту је постојао манастир са много монаха, али су га Турци уништили, запаливши га. Има драгоцених црквених предмета на Ораховом брежуљку, а у погодно време и они ће бити откривени. Доноси и пали не само свеће, него и свето кандило, и нека тамо непрестано гори”.

После неколико дана опет је видела исту Госпођу – саму Богородицу! – која јој је рекла: „Кажи Ангелу Ралису да отпусти све раднике, укључујући и твога мужа, зато што од јутра до мрака богохуле, и нека најми друге”. Заиста, они су били неверници, и стално су псовали светиње. Марија Цолакис је све рекла Ралису, али он није желео да верује сну једне жене.

Марију Цолакис је чуо Евстратије Литрас из села Памфиле, између Термија и Митилине. Препоручио је Ангелу Ралису да пости три дана, и да приступе ископавању црквених драгоцености, о којима је Марији причала Богородица. Марија се уплашила јер Дјева није дала благослов за такву делатност. Ралис је ипак послушао. Он и његов друг Теодор попели су се на Орахов брежуљак и почели да копају. Трудили су се, али ништа нису нашли.

Сутрадан, Марија Цолакис је дошла Ралису и испричала о сну који је имала претходне ноћи. Видела је сву тројицу копача и свештеника у позлаћеном одјејанију, који им гневно виче: „С којим сте правом дошли да копате овде, кад није стигло ни право време ни права особа? Ако још једном пробате да урадите то што сте радили ноћас, зло ћете проћи”. Ралисова супруга Василики рекла је Марији: „Мора да си под демонским упливом кад си сањала такав сан”. Ангелос је ћутао, запањен, схвативши овај сан као истиниту Божју опомену.

Марија је такође сањала свештенмонаха како јој, у рушевинама на Ораховом брежуљку, пружа трнову круну што је био знак да је то место – место мучеништва.

ОСВЕШТАЊЕ КАПЕЛЕ

А 6. септембра 1959. изградња капеле је завршена, и 8. септембра је било освештање са празничним богослужењем. Дука Цолакис, који је присуствовао богослужењу, све време се у себи подсмевао новооткривеним моштима, смештеним у ћивотић, називајући их ”двопецима”. Када се служба окончала, на Орахов брежуљак попео се оркестар и почео да свира. Дука је кренуо да игра, и одједном осетио како је глув. Поред себе је угледао сенку мушкарца. Престао је да игра и појурио према оближњој чесми. Одједном, зачуо је глас како га зове ка суседној маслини. Дука је обратио пажњу на глас и осетио како га је неко снажно гурнуо: „Ко ме то гурну?“, закукао је, павши на тле. Покушао је да устане, али је био парализован. Подигао је поглед и видео високог свештеника који му је рекао: „Безбожнице један! Два месеца непрекидно овде радиш и исмеваш веру, а данас си се подсмевао мојим костима”.

Више ништа није видео, али је осетио страховите болове, као да га свештеник боду копљем. У очају, Дука Цолакис је завапио: „Пресвета Дјево, спаси ме! Смилуј се на моју децу, ако нећеш на мене грешника!”

Нашли су га како лежи парализован. Лекар Евангелос Кунелис из Термија установио је да Дука није ни отрован, нити се шлогирао. Унели су га у црквицу, где је лежао затворених очију. Плакао је, певао црквене песме и преклињао Богородицу да му опрости неверје. Рекао је да су, док га је свештеник тукао, дошле две жене, једна одевена у црну, друга у плаву одежду. Прва је рекла свештенику: „Доста је!”, и он је престао да га туче. То су биле Пресвета Богородица и Света Петка.

Мајка Божја је рекла Цолакису да мора да поверује у Господа, да пости три дана и причести се. Биће три дана парализован и исцелиће се после свеноћног бденија. Тако је и било – Дука је три дана патио и мучио се, а после Причешћа се опоравио. Потпуно се повратио након десет-петнаест дана.

У исто време, чудесно излечење доживела је и старица Параскева Дургуна, која је у коми имала виђење монаха што јој је рекао: „Дођи и поклони се мојим моштима које су на Ораховом брежуљку и поново ћеш оздравити. Ја сам светитељ. Турци су ме заклали. Кости које су открили припадају мени.” Кад је отворила очи, Параскева је својим двома кћерима испричала оно што је видела. Уз помоћ њихову и сусетке Марије Сарантинис, Параскева се попела до капелице, целивала мошти и – оздравила.

НЕ ПЛАЧИ ШТО ТИ СЕ РУГАЈУ

Василики Ралис је месецима патила од киселине у желуцу, и узимала је лекове без икаквог побољшања. Једног дана, пошто се вратила са Ораховог брежуљка, уснила је светитеља који ју је три пута закрстио и рекао: „Не плачи што ти се ругају јер се пењеш на Орахов брежуљак због мене. Ја сам претрпео мучеништво Христа ради. Једног дана ћу им доказати да нису у праву. Светитељ сам. Мошти нађене на Ораховом брежуљку су моје. Настави, чедо моје, да чиниш то што чиниш, и ја ћу те заступати пред Господом”. Овај сан – виђење Василики је имала крајем септембра 1959. Од тада су проблеми са желуцем ишчезли као да их никада није ни било.

Светитељ који се јавио Параскеви и Василики своје име никоме није откривао све док није освештана капела на брду. Први човек коме је открио име био је Константин Цаликис из Термија. Једанпут, у сну, чуо је глас: „Константине, ја се зовем Рафаило!” Никоме ништа није рекао, осим свом пријатељу Василију Хациантонију, јер се плашио да га безбожници не исмеју. Није ни знао како то да протумачи. Мислио је да му се јавио Свети архангел Рафаило, пошто је у суседном граду Ментамадосу посећивао храм Светих Архангела и приложио му једну икону.

Тада је Светац јавио име Василики Ралис и Марији Цолакис. Првој је казао како се зове и да је мученик Христов, пострадао од Турака, и да је мучен слично Спаситељу за Кога је пострадао; другој је дошла Пресвета Богородица и саопштила: „На Ораховом брежуљку, близу цркве, налази се икона која ме изображава. Ту ју је својим рукама сместио отац Рафаило, монах заклан од Турака”.

ЈАВЉАЊА СВЕТОГ РАФАИЛА

Затим се угодник Божји јавио јеромонаху Пахомију, парохијском свештенику у селу Пиргои Термис. Рекао је да се зове Рафаило и да је родом са Итаке. Тражио је, такође, да му буде састављена служба и да се уради икона која га изображава. Пахомије, средовечни монах са Свете Горе, који је на Митилину дошао по молби митрополита Јакова, био је слабо школован, и црквене песме никад није састављао. Па ипак, по благослову Вишњег, касније је сачинио предивну службу.

Свети Рафаило је тражио да му икону наслика други, жењени свештеник, отац Василије Бамиас из оближњег села

Морије. Он никад није учио иконопис, али је, из љубави, заиста понекад сликао иконе. Једног дана, дошла му је Мирсина Дургуна и саопштила да је у сну видела Светог Рафаила, који јој је казао да оде оцу Василију и поручи му да изради икону Светих Рафаила и Николаја, јерођакона Рафаиловог. Мирсина тада није ни знала да неко у Морији слика иконе. Свештеник је прихватио послушање и учинио оно што је требало, по опису госпође Дургуне. Кад је окончао свето дело јавио му се угодник Божји у сну – заједно су служили Литургију. Такође, дошла му је и Василики Ралис, опет по благослову новојављеног свеца, и затражила од оца Василија да напише чланак о чудесним јављањима његовим. И то је свештеник из Морије учинио. Чланак је штампан у једном часопису, ”Светогорска библиотека”.

СВЕДОЧЕЊЕ ФОТИЈА КОНДОГЛУА

Касније је иконе радио чувени грчки уметник и публициста, побожни обновитељ византијских предања у живопису и појању, Фотије Кондоглу, становник Атине. Прво је 1960. живописао Свете Рафаила и Николаја, а касније им је, на следећој икони, додао и Свету Ирину, о којој ћемо рећи коју реч касније. 1962. године објавио је књигу о ономе што се збило под насловом ”Велико знамење”. Књига је брзо постала омиљено штиво православних Грка. И њему се у сну десило јављање свеца Господњег, које Фотије овако описује: „У току поћи између 5. и 6. новембра 1962, у сну сам видео Светог великомученика Рафаила. Био је висок, носио је панакамилавку, лице му је блистало и очи светлцуале; брада му је била црна са седим прогрушцима. Одједном сам схватио да је то Свети Рафаило, и пожurio

сам да му целивам руку, што је учинио и мој драги у Христу брат, Александар Пападимитрију, који је такође био присутан. Видео сам да светац седи на столици и покретом ме позива да седнем на столицу са његове десне стране. У том тренутку сам се пробудио. Било је пола четири после поноћи”.

ОБРЕТЕЊЕ СВЕТОГ НИКОЛАЈА

У априлу 1960. године Свети Рафаило је открио гроб јерођаконa, Светог Николаја, умученог са њим. У сну су га видели Марија Цолакис, Василики Ралис, Марија и Мирсина Дургуна, Виргинија Адам: свима је показао гробно место. Оне су се плашиле да јаве митрополиту митилинском Јакову и да га моле за дозволу да копају. Чинило им се да ће се, ако мошти не буду нађене, неверници подсмевати вернима. Па ипак, осмелиле су се. Владика је благословио. Дука Цолакис је почео да копа. Пошто је наишао на стену, престао је да ради, мислећи да ту гроба не може бити. Те ноћи видео је омањег монаха који му је рекао: „Ја сам Николај. Зашто сумњаш да је мој гроб ту? Зар си заборавио шта ти је учинио Свети Рафаило? Ја ћу те још строжије казнити!”

Сутрадан, 13. јуна, Дука је свој сан испричао људима који су радили на налажењу моштију. Придружио му се још један копач, Никос Подарас, и мошти су откривене истогa дана. Радост верујућих била је неизмерна.

Одмах после тога, Свети Николај је почео да чини чуда. Ево неких, нама на утеху.

Василики Имвриоту, старица из града Митилине, била је тешко болесна – једна страна тела била јој је парализована. Пошто се помолила новојављеном свецу, целивајући његове мошти, Василики је оздравила, и рука и нога су се вратиле ”у нормалу”.

Једна млада жена, на ивици смрти због инфекције, сасвим се опоравила благодаћу Божјом датом Светом Николају.

Човек који је боловао од туберкулозе, и имао велике каверне у плућима, посетио је Орахов брежуљак, помолио се Светом Николају и оздравио. Доктори су га послали, будући да је био тежак случај, у санаторијум поред места Ајасос, на Митилини. После чудесног излечења, рендгенски снимак је показао савршено здрава плућа.

Истог дана када су обретење мошти Светог Николаја, откривен је и патријарашки повељни печат из XIV века, начињен од олова и сребра. С једне стране био је лик Дјеве Марије; с друге – Светог Архангела Михаила. Тиме је потврђена чињеница јављена Марији Цолакис у сновиђењу да се у тој области у земљи налази и икона Богородичина.

ЈАВЉАЊЕ СВЕТЕ ИРИНЕ

Затим је почела да се јавља и једна девојчица од дванаест година. Имала је дугу плаву косу и сведочила да је и она претрпела мучеништво. Марија Дургуна ју је угледала са граном уцвалог бадема у руци. Ангеликула Ралис, осмогодишња кћи Ангела и Василики, такође ју је видела. Људи су у почетку мислили да им се јавља Света Петка у виду девојчице. Богородица је Василики Ралис

рекла да то није Света Петка, него девица – мученица Ирина, кћи сеоског кмета места Терми. На питање, откуд она међу мученицима, Богомати је одговорила: „Турци нису спалили манастир чим су освојили Митилину (1462). Прошло је извесно време. Грци у тој области су се побунили, и многи су одбегли у планине. Тада су Турци почели да хапсе водеће људе у Термију. Сеоски кмет и његова породица отишли су да се сакрију у манастиру. Мислећи да су монаси побуњеницима дали склониште, Турци су дошли у манастир и ухватили монахе и сеоског старешину, и мучили их да би их натерали да кажу шта знају о побуну. Мучили су кћи сеоског старешине пред њим самим. Али она није издала Грке”.

Елевтерија Кавура из Термија уснила је, након тога, да се попела на Орахов брежуљак, али да место није онакво какво је данас. На њему се налазио древни храм, као и монашке келије. Тле је било прекривено драгуљима. Она се сагла да узме неки од драгих каменова, али ју је зауставио глас из једне од келија. Угледала је старог монаха који јој рече: „Ништа не дирај овде, јер је ово место свето. Натопљено је крвљу мученика”. Елевтерија је питала: „Ко су ти мученици?” Монах ће на то: „Гледај!” Показиваше јој некакав, као стаклом ограђен, простор, у коме су се налазила два монаха, два световњака и једна девојчица. На раменима ношаху крстове, а један страхотан Турчин их је убадао копљем. Стари калуђер настави: „То су монаси, старешина села и сеоски учитељ. Сви су претрпели мучеништво”. Елевтерија је, уплашена, покушала да се склони у неку од монашких келија, а старац је понављао: „Ово је место освештано, ово је место свето”.

Виргинија Адам је у сну имала виђење неколико нагорелих костију на једном месту Ораховог брежуљка. Саопштила је то свештенику из Термија Јевитимију Цолосу. После неколико дана, људи су копали на месту које им је показала Виргинија и, на дну неке врсте каце од земље, обрели неколико огорелих дечјих костију. Те ноћи, Свети Рафаило се јавио Марији Цолакис и рекао јој да нађене кости припадају кћери сеоског кнеза, коју су Турци на том месту живу спалили. Била је то Света Ирина.

СЕОСКИ УЧИТЕЉ

А 31. децембра 1960. Константина Дургунис из Термија сањала је да ће још један гроб бити откривен на брду. Рекла је некима о томе, али они нису обраћали пажњу. После петнаест дана, током ископавања, нашли су гроб поред гроба Светог Николаја. Унутра је био скелет човека искасапљеног, умученог. Глава му је одсечена и стављена између ногу. Нашли су знак да је гроб хришћански – комадић црепа са три урезана крстића. Копачи су мислили да је реч о трећем монаху – мученику из тог манастира.

Јануара 1961. године, четрнаестогодишњем Кости Псирукису из Термија у сновиђењу је откривено о коме је реч. Он је сањао како се са једним другом пење према капели на Ораховом брежуљку. Приближивши се, угледаше човека како улази у капелу. Затим се тај исти човек молио и палио кандила. Рекао им је: „Оставили су ме тамо и бацили нешто земље на мене, не знајући ко сам. Ја сам сеоски учитељ. Пошто су Турци одсекли главу Светом Рафаилу, заклали су и мене. Кад су то урадили, ставили су

ми главу међу ноге. Хришћани ме погребеше поред Светог Николаја”. У ноћном виђењу, 20 јануара учитељ је Кости рекао да се зове Теодор.

ЈОШ ПОСТРАДАЛИХ

А 8. септембра 1959, Асименија Вурновалис из Термија уснила је како капелица на Ораховом брежуљку треба да буде срушена да би се обреле и остале мошти. Исто су сањали и Апостол Хаџиантонију, Панајота Пломариту, Мирсина Дургуна и госпођа Ралис. Ангело и Василики Ралис су се тешка срца одлучили да ураде тако нешто јер им је капелица била веома драга. Па ипак, заповест Свише била је важнија, и храмић је срушен маја 1961. Онда је 12. маја нађено тело сеоског старешине Василија, а затим, у гробу поред његовог, остатак моштију Свете Ирине. Према виђењу датом Марији Балабанис, 13. јуна 1961, откопан је, на дубини од шест метара, извор свете воде (агијазма) из доба у коме су се подвизавали Свети Рафаило и Николај.

Коста Канелос из Термија видео је, 3. јула 1961, Светог Рафаила који му је казао: „Реци народу да је много крви овде проливано. Претрпели смо мучеништва за Веру своју и за своје Отачаство”. Света Ирина му је тада показала место на коме се налазила рељефна икона – енколпион са ликом Христа Сведржитеља. Касније је та светиња смештена у манастир Светих Рафаила, Николаја и Ирине, где се и данас налази, управо на Ораховом брежуљку. Потоња ископавања донела су још многа открића – златнике са ликовима Светих Константина и Јелене, Свете царице Теодоре, заштитнице иконопоштовања, са двоглавим ромејским орлом, итд.

ЧУДА НЕ ПРЕСТАЈУ

Чуда су се наставила, све обилатија и дивнија, јер, како пева Црква ”ко је тако велики као Бог наш? Ти јеси Бог који чиниш чудеса”. Таква чудеса је, на пример, доживела Катарина П. Литрас из места Памфила на Митилини. Њен супруг Панајотис био је исцељен Светим Рафаилом од болести стомака која га је годинама мучила. Тада је Светац стао да се јавља и Катарини, прилично лакомисленој особи, склоној луксузу и модирању. Свети Рафаило јој је заповедио да измени начин живота: да скупочену одећу раздели сиротињи и почне да се облачи једноставно, скоро монашки строго; да пости дванаест дана не узимајући храну и да се затим три пута причести; да са својим супругом почне да живи као сестра са братом, без телесних веза; да стекне што дубље смирење и што већу љубав према ближњима; и, на крају, да она, њен супруг и син, који је живео у Јужној Африци, буду први приложници за изградњу манастира на Ораховом брежуљку. У потпуној послушности Свецу, Катарина је променила свој начин живота, постајући и споља и изнутра сасвим друга особа. Светац је и другима говорио како да живе хришћански, али је Катарини рекао и нешто ново – своју жељу да на брду изнад Термија, које је назвао ”другом Голготом”, буде манастир, у коме ће многи људи, са свих страна света, стећи исцељење.

Панајотис и Катарина Литрас почели су да сабирају прилоге за зидање манастира. Темељи за цркву будуће обитељи постављени су 16. септембра 1962. године.

Децембра 1961. године, Свети Рафаило је у сну показао Марији Цолакис госпођу Мелпомену, која је 1433. манастир обновила на рушевинама старе обитељи. То је она учинила

у знак благодарности Мајци Божјој која је на том месту исцелила њеног сина Акиндина. Свети Рафаило је рекао Марији да су Акиндин, који је касније постао надгледник манастира, и монах Ставрос, сахранили њега и другаре његове, саборце у мученичком војевању. То су учинили пошто су Турци запалили манастир и отишли.

ИГУМАНИЈА ОЛИМПИЈАДА

Фебруара 1962. седамнаестогодишњи младић из Термија, Захарија Пафилиотис, имао је виђење манастира на Ораховом брежуљку који је у XIII веку био уништен од стране пирата. Свети Рафаило је у сну одвео Захарију до старог манастира и, после молитве у манастирском храму, упознао га са игуманијом Олимпијадом, настојатељицом светиње. 16. фебруара она му је у сну рекла следеће: „Дете моје, дошао је тренутак да научиш моју повест. Ја сам монахиња Олимпијада. Родом сам са Пелопонеза. Кад сам имала десет година, остала сам без родитеља и дошла у манастир на Ораховом брежуљку који је у то време био женски, а игуманија му је била моја тетка Доротеја. У деветнаестој години примила сам схиму. Кад сам напунила двадесет пету, постала сам игуманија обитељи. 11. маја 1235. у манастир су стигли злочинци – пирати. У обитељи је било тридесет монахиња, и пирати су неке од њих обешчастили, док су остале побегле у планине. Али ја и сестра Ефросинија биле смо подвргнуте многим мучењима. Она је била обешена на дрво и паљена до смрти. И моје тело су, такође, жегли великим бакљама. Тада су ми (у главу) зарили гвоздену шипку и њоме ме пробали кроз

уши. Нисам могла издржати остала истјазања, и предала сам, тог дана, дух свој Господу”.

ИЗГРАДЊА МАНАСТИРА

Митрополит Јаков је у сну видео Светог Рафаила који је говорио о значају светих моштију и о њиховој, Богом дарованој, сили. Онда се 22. јануара 1966. г. Светац опет јавио митрополиту у блиставим епископским одежама, разговарали су о изградњи манастира на Ораховом брежуљку. Владика Јаков се жалио на недостатак средстава, али му је Светац казао да не брине, јер ће ускоро стићи довољно новца, и манастир ће брзо бити сазидан. На крају разговора, Митрополит је свом светом саговорнику целивао десницу. И заиста – ускоро је стигло довољно средстава, па је манастир освештан већ 6. јула 1969. године.

Митрополит је благословио да манастир буде женски. Са острва Хијоса стигла је, скупа са неколико сестара – монахиња, мати Евгенија (Клеидара), око које се касније окупило веће сестринство.

Онда је у Атини штампана ”Служба и молебни канон Светим и славним новојављеним мученицима Рафаилу и Николају и Светој девици – мученици Ирини из Термија на Минтилини”. Службу и канон је саставио монах Герасим (Микрагијанатис) са Свете Горе. Касније је написано још неколико служби овим угодницима Божјим.

Од тада, па до дана данашњег, скоро сваке године појављују се књиге са новим чудима Светих Рафаила, Николаја и Ирине. Пишу их монаси, свештеници, мирјани, осењени благодаћу Божјом датом светитељима, људи

који су се уверили у чудесну силу исцелења и утехе коју мученици Христови поседују.

МНОГОБРОЈНА ИСЦЕЛЕЊА

Игуманија Евгенија је дела Светих описала у многим књигама. Нови бесплатни лекари Спасови, по сведочанству самих излечених, исцељују од: амедног хепатитиса, астме, бронхијалне астме, тумора на мозгу, рака дојке, рака јетре, рака желуца, рака материце, бронхитиса, колитиса, шећера, чира на желуцу и дванаестопалачном цреву, ехинококуса, водене болести, екцема, запаљења мозга, фистула, гангрене ногу, срчаних болести, хемиплегије, хеморагије, жутице, киле, високог крвног притиска, инфекција, излива жучи, оспи, депресије, миокардитиса, нервног слома, шока, неуралгије, неурастеније, остеомијелитиса, парализе, запалења плућне марамице, психозе, реуме, ишијаса, кожных болести, богиња, камења у бубрегу, шлога, тетануса, тромбозе, болести штитњаче, тонзилитиса, туберкулозе – ко ће све набројати! Људи долазе свакодневно да се поклоне њиховим моштима које се налазе у манастиру Светих Рафаила, Николаја и Ирине на Ораховом брежуљку, тој ”другој Голготи”.

Омиљеност новојављених Светаца у Грчкој огромна је. Поред Ораховог брежуљка, цркве посвећене њима налазе се широм Грчке и света. Служба им се служи на вечерњи Светлог Понедељка и Јутрењи Светлог Уторка, када су и пострадали за Христа.

Њиховим светим молитвама, Господе Исусе Христе, Боже наш, помилуј нас! Амин.

ЧЕМУ НАС УЧЕ МУЧЕНИЦИ МЕДЉАНСКИ И МИТИЛИНСКИ?

ПОСТАЛИ СМО МАЛОВЕРНИ

У наше јадно, безверно време, многи су престали да верују у истинитост речи Божјих и речи Његових угодника; многи су престали да верују у животворна Житија Светих, то продужено Еванђеље Христово, сматрајући их, малтене, морално – поучним бајкама. МалOVERје које је завладало у душама и умовима не само обезбоженим и посветовњачених људи краја XX века, него и православних хришћана. Неки као да желе свођење Богом откривене Истине и Живота на формуле разумске теологије, која није ништа друго до жонглирање светоотачким цитатима у филозофском, топлине и љубави лишеном, кључу. Поред рационалистичке оуглалости, која не може да верује да је Адам живео преко девет стотина година, или да је Свети Симеон Богопримац имао преко триста лета кад је Христа на руке примио о Сретењу, да је Исус Навин зауставио сунце, и да је пророка Јону три дана у утроби држала морска неман (ко би сва чуда Божја набројао, и које сумњало не би желело да их објасни друкчије, ”научније”), опасна је, и још опаснија, конформистичка оуглалост, некакво хедонистичко, антиподвижничко ”православље”, чија је логика: „Ако ја не могу и нећу да чиним тај и тај подвиг, ни

Свечи нису могли да га творе! Ако ја не бих могао оно што пише у житију Светог Јакова Персијанца, онда ни он то није могао!” Ово безумно мудровање, ослепело од сопствене надувености, маскира се ”научношћу, ”евхаристијском еклисиологијом”, ”изучавањем изворника”, итд. И тако се рађа низ ”богослова са цигаретом” (о. Серафим Роуз), који о тајнама Свете Тројице и Њених угодника расправљају без страха Божјег и савести отачке. Уместо да светоотачким текстовима и Житијима приступају као светим моштима и иконама као што се приступа, они их ”анализирају”, подвргавају ”критичкој провери”, са једним простим циљем – да православље прилагоде себи, а не себе православљу, које јесте Црква Божја, спасење Христом даровано човечанству!

У ШТА ВЕРУЈЕМО – У СВЕЦЕ ИЛИ ”ВАНЗЕМАЉЦЕ”?

Зато су сведочанства попут сведочанстава Светих Серафима, Авакума и Мардарија, као и Рафаила, Николаја и Ирине бескрајно важна. Она сваком ко има очи да види и уши да чује потврђују истине Светог Предања на најживљији могући начин, и то у ”доба најмртвије” (Блок), у крвавом и мрачном, од рационализма полуделом, нашем веку, који верује свим могућим баснама, попут пентагонске будалаштине о ванземаљцима, а са безбожничком мржњом устаје против Еванђеља Спасовог. Потписнику ових редова, од како је чуо за свете из Медне и са Митилине, на срцу је велика радост, радост због милосрђа Премудрога Бога Који све маловернике и полувернике и невернике уразумљује, показујући им да је Он, Диван у Свечима Својим, заиста Бог живих, а не Бог мртвих (Мт. 22,32). Из

житија Мученика медљанских и митилинских видимо, ако желимо да видимо, и чујемо, ако желимо да чујемо.

ИСТИНЕ О ДУШИ И ТЕЛУ

Чуда у Медни и на Митилини доказују:

Да душа човекова постоји независно од тела, и да се њен живот после смрти појачава и просветљује у Царству Небеском, чекајући васкрсење, када ће се душа поново сјединити са својим телом.

Да тело човеково, и после смрти, задржава везу са душом, а да тела светитељска, њихове мошти (= моћи, исцелитељске силе Богом им дароване због подвига и љубави према Христу) благословом Господњим постају извор здравља за све којим им са вером прибегавају.

Да свеци Божји, најживљи од живих у Живоме Богу, својим дејством преображавају људе из грешних у праведне, из тамних у светле, из звероликих у боголике. Панајотис Бакас, човек који је учествовао у ископавању моштију Светих, за себе каже (у писму упућеном Фотију Кондоглоу): „Постао сам други човек. Није ми важно хоћу ли живети још пет дана или још сто година. Кажем то зато што сам сигуран да се после смрти наш живот наставља”. Бакас то каже пошто је и у сну и на јави видео Светог Рафаила, и тако схватио Истину, а она га је ослободила окова приземног, лажног мудровања, чија је логика: „Узми све што ти живот пружа”, јер ”нема другог живота осим овог”. Топлина живог људског тела коју је, током ископавања у Медни, од моштију новојављених светих осетио отац

Василије, такође је живи доказ преображавајуће Божје силе која дејствује кроз Његове угоднике.

ПОСТОЈИ ЖИВОТ ПОСЛЕ СМРТИ

Игуманија Евгенија (Клеидара), настојатељица свете обитељи на Ораховом брежуљку, у својој књизи ”Имате бесмртну душу”, тим поводом вели: „Самилост Божја нам је догађајима доказала јасно да постоји живот после смрти. Појаве новојављених Светаца Рафаила, Николаја и Ирине у наше дане објављују бесмртност душе. Пет стотина година њихова су тела била у гробовима, а данас су духови њихови међу нама. Тако наши светитељи одговарају (на питање о бесмртности душе, нап. прев.). Великодушност Божја послала је данашњем растројеном човечанству такву дивовску духовну фигуру какав је Свети Рафаило, да јасно објави својим присуством како имамо бесмртну душу... Безбројне личности из разних земаља казују о јављањима Новојављених Мученика Рафаила, Николаја и Ирине. Чак ни не знајући Мученике, они од њих самих сазнају ко су ти Мученици, што их исцељују и позивају у манастир у Термију, на Митилини...

Ниједан други аргумент и сведочанство за бесмртност душе нису тако силни као присуство новојављених Светаца. Не може бити аргумента који је већи и силнији за данашњег човека да би поверовао у бесмртност душе”.

А шта да кажамо за Медњанске мученике који машу малој Теодори, и позивају је да поново дође?

ИЗ СИЛЕ У СИЛУ ИЛИ О ЧУДУ СА АНТИМИНСОМ

Да је живот после живота узрастање из силе у силу, и да усавршавање у наручју Божјем има један ”крај” – а то је бескрај. Свети Симеон Нови Богослов, према Предању Отаца, сведочи: „Путем јасног откривења Свише, свеци заиста знају да ће њихово усавршавање бити бесконачно, да ће њихово напредовање у слави бити вечно, да ће у њима бити непрекидно узрастање Божанског обасјања, и да никаквог краја неће бити напредовању њиховоме”.

То јасно показује Свети Рафаило, који се после пет векова ”враћа” међу своје сународнике, пун силе и благодати, кажњавајући безбожне, позивајући грешнике на покајање, учећи људе да творе добро, лечећи и тешећи безбројне невољнике.

То су јасно показали и Медљански мученици, преко чуда са антиминсом које се десило 1981. године, и које је посведочено од страна СА Синода Српске Цркве. А чудо са антиминсом није случајно, јер је он увек повезан са мученичким моштима.

Антиминс је литургијско платно на којем су представљена страдања Христова и полагање у гроб, које се меће на часну трапезу, у олтару храма. На њему се врши Света Литургија. Антиминс има део моштију светитеља или мученика и носи потпис месног епископа. По традицији, очуваној из првих векова, антиминс представља својеврсну замену за Часну Трпезу, будући обавезан за Литургију. Канон 31. Четвртог васељенског сабора забрањује Литургију у обичним кућама или местима. Такође, седми канон Седмог васељенског сабора забрањује освештање храма без моштију мученика.

Уопште, мошти мученика, било да су метнуте под олтарски престо, било да су зашивене у антиминсу, представљају небеску Цркву на којој почива земаљска Црква.

Свештеник прима антиминс од свога епископа, чији потпис гарантује не само постојање евхаристијске месне заједнице, него и заједништва које постоји између њега и свештеника. Освештани антиминс апсолутно је потребан за вршење Тајне Евхаристије, мада Свето Предање помиње ванредни случај мученика Лукијана, антиохијског свештеника, који, будући у тамници, служи Литургију на својим грудима.

КАКО ЈЕ МУЧЕНИШТВО МОГУЋЕ?

Јасно је да су мошти светаца, по речима Николе Кавасиле, "истински храм Божји и олтар" и да је Бог "толико сједињен са њиховим душама да је на неки начин присутан и у њиховим земним остацима". Зашто? На питање како су се мученици тако смело одрицали живота и умирали у највећим патњама за Христа, Свети Максим Исповедник је одговорио (препричавамо његову мисао) да су мученици Духом Светим за Богочовека били везани више него што је њихова глава била повезана са њиховим телом, и да им је зато било лакше да се одрекну своје главе и удова него Господа Кога су служили. Зато је и Свети Јаков Персијанац могао да трпи муке одсецања прстију као у туђем телу; зато је Свети Рафаило издржао мучење од Великог Четвртка до Светлог Уторка, не колебајући се у исповедању љубљеног Имена ни у најмањој мери. Зато су Мученици из Медне

примили смрт за Христа са радошћу непојамном овом свету.

ИКОНЕ И ЧАСНИ КРСТ

Знамо да су свете иконе, упркос безбожном схватању секташа који иконољубље називају „идолопоклонством”, од Бога благословено средство општења са Царством Небеским. Свечи са Ораховог брежуљка су људима заповедили да ископају иконе из њиховог доба, и да буду насликане иконе њих самих, ради побожног поштовања и молитве. Тако су насликане и иконе Мученика медљанских, који су сами открили своје ликове.

Часни и Животворни Крст, то оруђе нашег спасења, нешто је без чега православни хришћанин не може: Светог Рафаила су многи виђали како носи напрсни крст, како се, као и остали Мученици, крсти док се моли и закрштава болеснике кад их лечи. Јер Крстом је, како пева Црква, дошла радост свему свету – радост Васкрсења и вечног живота. Крст Христов су наследили као највећи дар и свечи из Медне, и крст их је, вековима после страдања, прославио.

ПРАВОСЛАВНИ ХРАМОВИ

Сазнајемо и да је Црква Божја, храм Божји, светиња, чак и кад је срушен. Вековима су Свети Рафаило и Николај кадили камење уграђено у кућу Ариф – ефендије, јер је некад припадало манастиру. Руски писац Успенски је рекао: „Позитивизам уверава себе да је камен – камен, и

ништа више; али било која проста жена или дете савршено знају да су камен из зида цркве и камен који је био уграђен у затвор – сасвим другачије ствари”. Господ је рекао да храм освештава приложено злато (Мт. 23,17), јер је храм дом Божји (Лк. 6,4), који освештава твари у њега уграђене. Свети Симеон Солунски тим поводом каже: „Мада је начињена од камена и дрвене грађе, као и других материјала, црква поседује надсветску благодат. Она је освештана од стране епископа тајинственим молитвама и помазана светим миром, и цела је учињена стаништем Божијим”.

Тако је било и у Медни. Ту је некад био свети манастир, који је турски злотвор разрушио, али се народ медљанског краја на Младог Николју окупљао на том месту, да се читају ”житне молитве”, за плод и род, и чувао у свом памћењу место на коме је била светиња Господња. А онда је дошло доба да се светиња поново сагради, и да манастир у Медни пропоје славу Божју.

МОНАШТВО, МУЧЕНИШТВО И ЗАПОВЕСТИ БОЖЈЕ

За нас је мучеништво – врхунски подвиг, крштење крвљу, којом Црква, невеста Христова, узвраћа љубав свом Женику, што је први пролио своју Пречисту Крв за њу, висећи па голготском Крсту. Поштујући Мученике Христове, молећи им се да се моле Спасу за нас, ми, како каже Свети Василије Велики, постајемо ”мученици по избору”, и призивамо благодат Царства у своја срца и душе.

Знамо и да је монаштво, то ”добровољно мучеништво”, како га називају Свети Оци, најузвишенији начин хришћанског живота, јер, по Предању, Бог је светлост ангелима, ангели су светлост монасима, а монаси су

светлост људима који живе у свету. Свети Рафаило и Николај су били монаси, а Свети Рафаило је изричито захтевао да се на месту њиховог страдања поново установи манастир. И Свети Серафим, Мардарије и Авакум били су српски калуђери, који су, водећи свој народ ка Христу, вековима били први на коцу и конопцу, и тако стицали непролазну славу на небесима.

Јасно је да хришћани, у складу са саветима Светог Рафаила, морају живети еванђељски – имати чврсту веру, послушност Божјим заповестима, смирење, трпљење, духовну љубав и праштање ближњима, да треба да се кају и исповедају, држе постове, моле Богу, читају побожне књиге и редовно причешћују.

БОГ ПРОСЛАВЉА СВЕЦЕ, А ЉУДИ ИХ ПОШТУЈУ

Знамо и да више вреди једно житије Светих него томови филозофско–теолошких пустословља, заснованих на људском мудровању, а не на живом опиту Живог Бога, на коме се заснива свако право богословље.

Знамо да је Бог тај Који прославља свеце, а да их људи као свеце Божје признају. Ушли смо у ”постмодернистичко” доба, када се у Цркви сваки час врше канонизације на основу недовољно јасних критеријума, уместо да се Богу „дозволи” да Он сам каже ко је ко. Јер, векови су прошли од страдања мученика у Медни и мученика на Митилини, за које су сви заборавили. И онда их је Бог јавио да каже народу – они су свети у Мени, Свецу Израилевом.

Није свако ко је уснуо честитим животом у Христу свети чудотворац. Чак и ако је страдао од непријатеља

Христових. Тако су у време устанка на Митилини многи побијени од Турака, али Бог је као света чудотворна бића пројавио само калуђере Рафаила и Николаја и девојчицу Ирину, ћерку сеоског кнеза. Остали који су с њима страдали су спасени, али нису од Бога показани као чудотворци. Ко зна колико је још Срба страдало уз Мученике медљанске, али су њих тројица Богом јављени чудотворци (иако не сумњамо да су они који су крв пролили зато што су били правоверни од Бога у рај уведени).

УМЕСТО ЗАКЉУЧКА

Дан Свете Недеље 2023, када сам био у Медни, остаће ми у дивној успомени, јер сам, по ко зна који пут упркос свом маловерју, видео да је вера наша истинска победа над духом овога света.

О значају ове врлине, Свети владика Николај каже: „Вера твоја брани те од сваког зла, Србине брате. Кадгод те снађе невоља, вера ти твоја помаже.

Када ти се овај свет учини као тамница, без капије и вратница, вера ти твоја говори: Не бој се! Створитељ твој држи све у својој власти. Он тебе назива сином, и воли да ти Њега зовеш оцем. Када те оставе и презру суседи твоји, вера те твоја брани и сведочи ти: Отац твој небесни није те оставио и није те презрео. Када згрешиш, па људи виде твој грех и осуде, и одбаце те као сувишну дроњу у овом свету, вера твоја брани цену твоју и говори ти: Христос за грешнике умре на крсту. Он је платио твој грех пред Богом, и ти си Богу врло скупocen и драгоцен. Када ти се догоде губици и штете, и нема никога на кога би наслонио своју брижну главу, вера те твоја брани од мрачних мисли и

брига и казује ти, како све оно што је испало из твоје руке, пало је у руку Оца твог, чија су сва богатства и сва имања и сва блага свих светова.

Вера те твоја брани у болести и од болести, у муци и од муке, у тами и од таме, у очајању и од очајања, у самоћи и од самоће, у смрти и од смрти. И од смрти брани те и одбраниће те вера твоја. Ваистину, чак и од смрти, од које безверци чак и не знају да има одбране. Од безверства брани те вера твоја, од губе над сваком губом, од тога мрака гушћег од сваког мрака и хладнијег од сваког мраза.” Тако је говорио Владика Николај. Буди веран до саме смрти и даћу ти венац живота, каже Господ наш Исус Христос (Откр. 2,10), а Свети мученици медњански и митилински, који се за нас моле Христу, то показују и доказују.

НА ГРОБУ ДАВИДА ШТРПЦА

*О, ви Срди, свуг ли срїстївујейте,
дужностї чојсїва їправу исїуњаїте!*

Његош

ВЕСТ О ДАВИДУ

Били смо у гостима код Стојана Бањца из Папажана код Бањалуке, у кући на ивици шуме (у којој је, као у стара добра времена, Столетов Жућо недавно јурио јазавца). Ноћ лагано пада, братске речи се нижу, и тада ми Жељко Савић са Змијања, тек дошавшем из чамотног Чачка (у коме ме је мука ухватила од србијанске кловнократије и сопственог буљења у вести по Интернету – да бих, тобож аналитички, схватио шта се збива у рату НАТО пакта против Русије на Украјини), каза не само да је Давид Штрбац постојао, него да има и живе потомке, и да ће ме упознати с његовим чукунуком, и да ћу видети Давидов гроб. У ноћи, док је пламсала роштиљска ватрица, сва моја учмалост нестаде и, мамуран од млаке Мораве, одмах се пренух, као да са Врбаса дуну благодет новог почетка.

А присутни Крајишници, укључујући и једног часног проту, родом од јуначке Мотајице, кажу: „Зар ти, као професор књижевности, ниси знао за ово? Сви су Кочићеви ликови постојали – не само Давид, него и Симеун Пејић Рудар, и Мргуда, и Мрачајски прото, и Лујо са својим биком, и Мијо Слатка Душа. И гробови им се знају, и потомака имају, бар неки од њих...”

Наравно да је требало да знам, бар кад је Давид Штрбац у питању. Већ двадесет девет година сам професор у Гимназији у Чачку, па сам могао да прочитам, у књизи Милана Карановића ”Помрле личности Кочићевих приповедака”, да је јунак ”Јазавца пред судом” заиста живео у селу Мелина на Змијању: „Показаше ми и гроб Давидов на гробљу и ону долину гдје је у својој крчевини ухватио јазавца и однео у Бања Луку. Хвалио се пред људима како му је један велики господин отворио врата, тј. судач кад га је истерао из суднице. За ту његову хвалу сазнао је Кочић и испитао га о томе подробно. Био је шерет и хром у ногу...”

Добро, претпостављао сам да је неки српски сељак са Крајине био прототип Кочићевог шерета, и да се нешто слично, са јазавцем пред судом, можда и десило, али да се тај звао Давид Штрбац у ”стварној стварности” и да има живе потомке – нисам ни слутео.

Обећаше, дакле, да ме воде у село Мелину, и да ћу срести праву Давидову крв.

Тај јулски четвртак, кад су испунили обећање, нећу заборавити.

Маршрута: нови, величанствени храм у Мркоњић Граду, чији мозаик хоће да каже да и Крајина има Опленач, па манастир у Медни, са ћивотом у коме бдију златне

мошти три преподобномученика (Авакума, Серафима и Мардарија) пострадалих пре пет векова јер су били неодступни сведоци крста Христовог пред, како би Васко Попа рекао, ”коњицом ноћи”, па ”Кочићево огњиште”, реконструсани заселак његовог доба са спомеником великом писцу (ту кроз прозорчиће, јер су врата дрвнара закључана, гледамо црно – беле слике старог змијањског света), клисинска црква у Стричићима, у којој је Кочићев отац био парох (до смрти супруге, када се замонашио) – а око храма гробови четника који су Крајину бранили од усташких целата, и онда пут ка кући Давидовог потомка Милорада, који је баш тог дана сређивао чукундедин гроб.

МИЛОРАД ШТРБАЦ

Никада нисам видео човека који се оволико обрадовао доласку гостију. Милорад Штрбац, јунак Отаџбинског рата 1992 – 1995, борац Шеснаесте моторизоване крајишке бригаде, тешки рањеник кога је на ВМА од љутих рана и смрти спасао др Станковић, дочекује нас ведар. И прича нам о Давиду, и његову нам њиву показује, и каже да они ту, у Мелинама, и данас сусрећу јазавце, а да је он кадар да ухвати и јазавца и веверицу, ако треба. Иако инвалид, вредно и предано обделава своју баштину. Има стан у Бањалуци, али је више овде, у завичају. И радује се Милорад гостима, као да нас је целог живота чекао. И као да се рођачки знамо.

Наиђе радознали комшија, гледа два аутомобила која су дошла из града, и распитује се за своје овце – прођоше ли путем.

Брат Жељко са Змијања нам показује где су, за време Другог рата, мецима дочекане усташе које су покушале да уђу у село и кољу невини живаљ, као што су, почетком фебруара 1942, радили у Дракулићима, Мотикама и Шарговцу. Мислиле усташе да ударе на Мелине, па се деветнаесторица никад не вратише у своје црнокошуљашке јазбине. Једном пробали, и никад нико после њих. Такви су Срби Крајишници. Умеју да те рођачки дочекају, ако си род и помози Бог; и да ти пресеку путеве и смрсе конце, ако си одрод и изрод.

Гледам опет Милорада, Давидовог чукунунука. Омањи је растом, али снажан, стамен, спреман стићи и утећи, као што је на страшном ратном месту постојао ”ђе прах гори пред очи јуначке”. Овакав је, стасом као Милорад, могао бити и сам Давид, чији је отац, динарски висок, дао живот у једној од многих српских буна против турске неправде, и чијег је сина, што се ”метнуо на ђеда”, прогутало служење војске у туђини, под бечком ”укопацијом”.

Око нас је царство Милорадове куће. Кресе га старинске коке и петао – трчкарају и чепркају. Видим жутодлаког кера, зачуђеног пред гостима, и све оживљава – тако је и мени било у селу мог деде, кад сам био дете. Небо се плави, светлост тихо капље са свода – данас није врућина као јуче, па може да се седи и прича на миру. Једна Милорадова рођака нас пажљиво посматра, као да би и она да докучи – откуда и због чега дођосмо.

Наши су овде. Бечка ”укопација” је давна прошлост, а ја гледам и слушам једног Штрпца.

Он прича о рату и ранама, али с мером и без самохвалисања, и колико воли Божић и наше обичаје, и

како му нису били јасни Срби комунисти, од којих су неки, у Титовој Хрватској, заборавили на Божић и крсну славу. Са таквима Милорад, вели, није друговао. Или јеси или ниси; ако ниси, зашто не постанеш то што треба бити?

Гледам домаћина, и срећан сам јер видим и њега и његовог чукундеду.

Био је, дакле, на земљи нашој, онај за кога је Петар Кочић рекао: „Мален, низак, сув као грана, лаган као перце. Лијева му је нога мало краћа од десне, те се гега кад иде. Очи му се свијетле и прелијевају као у мачке из мрака. Сав сијед, преко педесет година. Мијења глас. Умије заплакати као мало дијете, залајати као пашче, а закукуријекати као пијетао. Често пута удари згодно рукама о бедра као пијетао крилима и закукуријече те превари пијетлове, па се прије времена раскукуријечу по селу. Зато га руже помлађе жене. Претвара се и да је стидљив. Не вјерујте му”.

А он не верује суду окупатора.

ШКОЛСКО ТУМАЧЕЊЕ „ЈАЗАВЦА ПРЕД СУДОМ”

Шта учимо о Кочићевом делу, које и даље чува нашу историјску свест у читанкама?

Др Оливера Крупез, професор књижевности у ОШ ”Милица Павловић” у Чачку, каже да је ”Јазавац пред судом” својеврсна српска верзија борбе Давида против Голијата. Голијат је ”жуто – црна монархија”, а Давид је српски сељак који, како зна и уме, диже глас против Империје: „Написана је као приповетка 1903. године, а 1905. прерађена у једночинку (актовку) коју су извели ђаци

Српске мушке гимназије и Учитељске школе у Скопљу, где је радио као професор српског језика и књижевности. Након првог извођења у Народном позоришту у Београду, дело је било забрањено, али се касније изузетно често изводило. Кочић, који је за свој епитаф одабрао речи: „У ропству се родих, у ропству живјех, и у ропству, вајме, и умријех”, сањао је непрекидно о слободи, о ослобођењу целокупног српског народа и о његовом уједињењу. Мото „Јазавца пред судом“ садржи све речи које означавају његове идеале: „Ко искрено и страсно љуби Истину, Слободу и Отаџбину, слободан је и неустрашив као Бог, а презрен и гладан као пас“. У делу се помоћу Давида Штрпца насмејао у брк великој и моћној царевини. Необични јунак, рођен за време турске окупације, запамтио је њене зулуме, али је нова власт донела нове невоље па је одлучио да тужи јазавца штеточину ”славном царском суду”. Аустријски судач и његов писарчић сматрају га због тога обичном сеоском будалом па позивају чак и доктора да утврди колика је Давид будала. И док они тако терају шегу с ”блентавим” Давидом, он се заправо подсмева не само њима лично, него читавој једној царевини.”

Оливера Крупеж каже да ђацима треба задати следеће задатке, за размишљање: „Давид је сељак, па је његов говор највише обојен речима из завичаја уз препознатљиве слојеве туђих речи које су долазиле са сваком влашћу која се наметала српском народу. Закључи какав је прави смисао језичких грешака и извртања појединих речи.(...) Чиновници се служе посебним, бирократским језиком, а Давид говори народним језиком свога краја. Издвој примере у којима он намерно искривљује бирократски језик аустријске власти да би исказао свој презир према

њима.(...) Уочи делове дијалога у којима долази до
неразумевања.(...) Докажи да Давид Штрбац налази утеху
у свом језику, у служењу простим и недотераним говором,
који учевна господа не разуме до краја. Сам народни језик,
чист и неискварен страним утицајем, био је за Кочића
велика вредност и моћно оружје против оних који не могу
и не желе да га схвате и он се борио против изопачавања
тог језика. Да ли је он лакрдијаш или побуњеник, или
истовремено и једно и друго? ”Још сам снажан, иако сам
се родио некако кад се први пут почела трећина од народа
купити; још ја имам снаге и кувета, иако се већ двадесет
година немам чим ни на Ускрс омрсити.“

Таква је то снага.

ЈЕЗИК КАО ШТИТ

Оливера Крупеж истиче да је Кочић борбу за слободу
водио баш нашим моћним језиком, цитирајући оглед Иве
Андрића ”Земља, људи и језик код Петра Кочића”: „Од
самог почетка Петар Кочић је између себе и окупатора –
непријатеља, поставио питање језика. У познатој песми
у прози „Молитва“, он овако говори: „О, Боже, велики
и силни и недостижни, дај ми крупне и големе ријечи
које душманин не разумије, а народ разумије”. За Петра
Кочића је језик потпуно једно са људима и земљом, свет
и неповредљив као они. Понекад човеку изгледа као и
да је само Кочићево дело, цело целцато, лежало негде у
дубинама тога језика, а он га је ископао као кип, и изнео
на светлост дана и пред поглед света” (...). У овом се есеју
могу пронаћи белешке анегдотског типа које могу бити
занимљив подстицај за истраживачки рад: „У босанско-

херцеговачком Сабору он је својим упадицама био права напаст за све своје противнике, а то значи и за владу и за већину Сабора. На пример, кад би председник констатовао да је апсолутна већина за владин предлог, Петар Кочић је додавао: „Не апсолутна, него покорна већина!” (...) Тек пуштен из затвора, после једног од својих дужих тамновања, он на првом кораку проводи свој крајишки пркос и у пријавну листу хотела, у рубрику ”одакле долази” уписује: „Из Бањалуке, без жандара”, а у рубрику ”дан одласка” пише: „кад ја хоћу” (...) Окупаторска управа увела је немачки језик у све значајније установе и области живота, остављајући код нижих власти и у школама народни језик којем је хтела да наметне звучан назив босанског језика, чиме би, у ствари, одвојила народ БиХ од културних центара у Београду и Загребу. ”Али, Петар Кочић је добро осећао да није филологија у питању, да је та ствар језика само део општег притиска и општег систематског свођења једног народа на нижи степен егзистенције, подесан за доминацију и експлоатацију” (...). Кочић се свакодневно борио да се народни језик не баци на слепи колосек тзв. босанског језика. Он је против језика непријатеља држао говоре, предлагао комисије, препирао се са представницима власти око значења појединих речи пошто је ”слутио и знао да иза речи стоји значење речи, и мисао и воља онога ко их изговара или пише, и да према томе речи могу бити покретна, стварна и жива снага” (...). Успевао је да наметне представницима босанске владе да у Вуковом Рјечнику траже аргументе за његову језичку опозицију. ”Пред судом, упитан да ли је разумео оптужницу, он одговара да није потпуно, ”јер је писана у некаквом језику налик српском ” (...). Могуће је проучити

одломак Језик у законским текстовима из говора који је Петар Кочић одржао на XXIX седници Сабора 14. новембра 1910. године: „Узето нам је све, на свим линијама народног живота порабоћени смо, али не дамо вам свога језика! То је наша нада и утјеха, јер велики писац руски Тургенев вели: „У данима када ме сумња, када ме црне и немиле мисли море због судбине отаџбине моје, ти си једини који ми не даш да клонем, о велики, о силни, сјајни и слободни руски језику! Кад тебе још не би било, морао бих очајавати гледајући шта се све дешава у отаџбини мојој.””

Те речи Кочићеве бих и ја, као професор књижевности, могао да потпишем.

ГДЕ ИМ ЈЕ, БЕЗУМНИМА, ШТРПЧЕВА ПАМЕТ?

Зато се, између осталог, скупа са свима који стоје под углом од деведесет степени у односу на тле, са незгребљенима и непропузалима, борим против џендерашког језика и џендерашке лажне памети, која, у име тобожњег ”напретка”, хоће да нам узме сјај и силу Истине што у српском језику бдије и чека свој час.

Као што каже проф. др Милош Ковачевић, неуморни борац против насртаја на живо језичко ткиво: „Влада Републике Србије усвојила је на седници од 22. априла 2021. године Предлог закона о родној равноправности и Предлог закона о изменама и допунама Закона о забрани дискриминације и послала их Скупштини на усвајање. Први од тих закона – Закон о родној равноправности – којим се, како Влада наводи ”унапређује институционални оквир и стварају услови за спровођење политике једнаких могућности за жене и мушкарце” – директно залази у

проблематику српскога стандардног језика, јер прописује, чак под претњом казни, и употребу родно сензитивног језика. А нормирање употребе стандардног језика није нити може бити у ингеренцији Владе, него искључиво у ингеренцији језичке струке и науке.”

Миланка Бабић, са Филозофског факултета Универзитета у Источном Сарајеву, подсећа на шире последице примене овако суманутог закона: „Последице примјене Закона о родној равноправности нужно ће се одразити и на српски језик на ширем плану, мимо граница Србије. Уколико се дата законска рјешења у будућности примјене, отвара се нови проблем који утиче на статус српског језика у Босни и Херцеговини. Ако Република Српска не донесе исти закон, примјена србијанског неће бити обавезна, а то подразумијева нову регионалну варијантну диференцијацију стандарднојезичке норме, што српском језику, ако је циљ да се очува на садашњем свом простору, није потребно.”

Законодавство које раскољује Србе са ове и оне стране Дрине – коме то треба?

И шта би им рекао Давид Штрбац?

Зар се не би ругао свим тим лудостима, озакоњеним у име аветињске глобократије?

БОРБА ЗА РЕЧИ, СВАГДА И УВЕК

Као професор књижевности, улазим у учионице у којима седе наша лепа и паметна деца, која ће, авај, углавном да се одшколују у својој земљи, па да, јатимице, крену у бели свет за црним хлебом који неонски сија. А

Србија да опусти, да нема ко у њој да живи, осим стараца и старица у реду за гробље. У јатима одлазе наши птићи, деца наша, али има још један бол: у јатима нас напуштају и наше лепе и паметне речи. И то не само у иностранству, где се забораве јер се ретко кад користе. Него, овде, у Србији, одлећу унеповрат чудесне речи овога језика. Не само што се међу младима мало читају књиге, и не само да се мисли електронским сличицама и емотиконима, званим смајлићи; него је нестао и читав свет у коме су многе речи биле саморазумљиве, пошто без њих није било стварности.

Један од предуслова смрти лексике је доминација технологије над свим областима људског живота и рада. Технолошка опседнутост процесом уместо садржаја руши сав мисаони и етички свет на коме је човечанство заснивало своје постојање. Технологија је, с обзиром на то да је стално усмерена ка "усавршавању", у директној супротности с традицијом. Традиција више не може да опстане. У доба Томе Аквинског, схоластичка теологија је своје методе примењивала на област науке, и грешила; данас технологија хоће да замени теологију, и да принцип "ново је увек боље" уведе у друштво, које се тиме из корена чупа. Тајне људскости своде се на техничка питања поверена "експертима". То, наравно, има утицаја на нашу децу.

И тако, после урагана дигитализације, имамо искушење с којим се, као педагози, у учионици суочавамо: искушење онемелости, искушење све веће убогости лексичког фонда међу ђацима којима предајемо.

Давид Штрбац нам помаже у борби за речи. Ево неких, које наводи колегиница Оливера Крупез, да се подсетимо:

Баковит̃ – диковит̃, фи̃. јак, снажан; блен̃шав – бугалас̃, ілу̃; дркљачи̃и – іовори̃и неразумљиво, нејасно; вареника нар. – варено (кувано) или іек іомузено млеко; волованице – краве које іду ісїред волова, које воде; жирован – уїојен, ухра̃ен (жиром или уой̃ише); јармац – ро̃а, дрвена найрава іи̃о се сїавља сїоци на вра̃и да не іде у іи̃ейу; јол̃аз іур. – ски̃иница, кла̃еж; каб(а)о – оку̃ла дрвена іосуда за воду, млеко и слично; чабар– ведро; крчевина – іскрчено зем̃иіше у шуми; мисирача – бундева.

И тако даље, и још даље – до слободе.

Тако се ”Јазавац” учи у школи. А из школе улази у наш живот свагдашњи, да нам помогне у борби против окупације глобалистичког идиотизма, што наслеђује Беч из доба Хабзбурга.

ДАВИД ШТРБАЦ И ВЕЛИКИ ИНКВИЗИТОР

Пишући о Легенди о Великом Инквизитору Фјодора Достојевског, Павле Евдокимов наглашава људску слободу због које Христос неће да, на захтев ђавола, камење у пустињи претвори у хлебова: „Христос долази у свет ”празних шака”, проповедајући слободу робовима силе и очигледности. Живот нуди човеку како небеске, тако и земаљске вредности. Изнад њих је слободан избор његовог духа, способност да сам успостави хијерархију вредности. Човек је дух ваплоћен у материји, но ”земаљски хлеб” не може да задовољи све његове потребе. Христос васпоставља првенство духовног над материјалним и одбацује земаљски поредак чињеница који приморава људску савест. Зато кажемо Богочовеку Христу: „Ти ниси хтео да лишиш човека слободе ни хлебом, ни чудом, ни

доказима, сматрајући да је она неспојива са послушношћу која се купује хлебовима”.(...) Једно човечанство које би личило на ”послушно и захвално стадо, али вечно у страху да ће се повући рука Твоја од њих и да им неће давати хлебова”, страно је Божијем плану, исто колико и врлине условљене материјалним добрима. Док Инквизитор каже: „Нахрани их, па онда захтевај од њих врлине”, људско достојанство тражи да вредности имају морални карактер. Тајна људског постојања није само у томе да се живи, него у томе да се нађе разлог и подстицај за живот. Без одређене представе о циљу свог постојања, човек неће пристати да живи, и пре ће уништити себе, него што ће остати на овој земљи, па макар био окружен брдима хлеба”.

Турска окупација нашег простора беше окрутна, али припроста, као Полифем што је гутао Одисејеве морнаре и заливао их млеком, да боље вари, па се, што лукавством, што зашиљеним коцем, наш народ морао борити против прождрљивог ока из Стамбола. Али, бечка ”укопација” је сисала животни сок из кичмене мождине Српства – заснована на тоталитарном рационализму, вешта да са сваког простора отме да би, како рече Момчило Настасијевића, ”варила зле у гору крв”. То је ”погана вера”, о којој Али- хоџа Мутевелић мисли док умире, и која је чуда чинила у граду сазданом с обе стране на Дрини ћуприје, сређујући је и уређујући, да би, на крају, и саму ћуприју минирала и рушила: „Ко зна? Може бити да ће се ова погана вера што све уређује, чисти, преправља и дотерује да би одмах затим све прождрла и порушила, раширити по целој земљи; можда ће од васцелог божјег света направити пусто поље за своје бесмислено грађење

и крвничко рушење, пашњак за своју незајажљиву глад и несхватљиве прохтеве?”

То су, цивилизовани и наоружани најновијим топовима, отимачи свега вредног, којима Давид поручује: „Нас је, сељаке, кажем вам, овај славни суд од много чега ослободио. Не ричу нам више са пландишта задригли бакови нити нам боду чељади; не тару нам више силне волованице плотова и ушјева ко у оно старо, блентаво, турско вријеме. Данас не мереш виђети у свијета жировне и баковите сермије. Што нам је славни суд оставио, то је мирно, ћудевно, паметно; истина мало мршава и слабо, али за нас, блентаве Бошњаке, и није друго!...”

Њима Штрбац каже и ово: „Боже мој, Боже, чудне љепоте у вашег цара! Боже мој, Боже, сваком ли се данас одаје чест: царска шума! За турског суда: свачија, ничија шума, а данас царска шума. Па кажем вам, око те је њивице царска шума, те грунтовник вели: „Истина, Давиде, ти си је искрчио, али то је царска шума. Пошто си искрчио царску шуму, остала је царска земља. Шума је царска, па и земља мора бити царска.” Сад долази спаија: „Лажеш, Влаше! Ниси је искрчио, већ је то, бивакарце, од давнина зиратна земља, а сваки комадић зиратне земље мој је!” На чијој је страни права, не знам. Само знам да зато свијет ту њивицу зове Ни Давидова ни царска ни спаиска.”

Давид се не мири са седмоглавом аждајом пљачкашког зла маскираног у цивилизацију, као што и Андрићев хоџа верује да ће градилачке силе ипак победити, јер се човек са овог простора не може поистоветити са нихилистичким рационализмом Запада. Макар да се труди, не може да на тај нихилизам пристане, пошто је саздан на другачијем темељу

и пошто је растао под другачијим Сунцем, под Сунцем слободе – како би рекао Франц Финжгар, словеначки писац и маштар о јужнословенском јединству пре но што је оно, авај – неуспешно, остварено.

БЕЗ СЛОБОДЕ НАС НЕМА

Наш човек, са својим слабостима, заиста не може да живи без слободе, коју је Давидов песник Кочић претворио у божанску Жену и упутио јој молитву, четири године пре своје трагичне смрти: „Раздраган и занесен узаврелом и вјечито узбуђеном крвљу, коју ми балкански хајдуци, преци моји, у баштину даше, свјестан о животворном сјају љепоте и пуном обиљу милости и снаге Твоје, ја, мали и ситни, падам на кољена и у заносу дижем молитве Теби, о Безгранична, о Бескрајна и Бесконачна: дођи већ једном и походи земљу моју, јер све је без Тебе ништа, – ништа је с Тобом све! Вијекови би потамњели, народи би подивљали да високо не сија звијезда Твоја.”

Зато је Давид Штрбац, син бунтовника који је у буни погинуо, и сам побуњеник без пушке у руци, и зато неће да пристане на ”укопацију” хабзбуршке ”уљудбе”, оличења великоинвизиторске Европе. Штрбац се руга ”главатим господинима”, који мисле да је могуће судити и људима и јазавцима, и све потчинити, једном и заувек. Он плази језик мртвачком говору канцеларије, не пристаје на јавку и одзив који му се нуде из Беча, него имитира петлове и кукуриче у име свих оних који, како рече Симон Франк, страховито ћуте, у име свих који су против Великог Инквизитора: „Нијесам ја, господини моји, четрдесет гради будала, већ сам ја вама за то чудноват, што у мени има милијун срца

и милијун језика, јер сам данас пред овим судом плакао испред милијуна душа које су се од силног добра и милине умртвиле, па једва дишу.”

Слобода почиње од слободног говора, као што сведочи и кмет Симан, онај Андрићев, док се обраћа Ибраги: „Да, имао је тих тренутака, али ни у њима није налазио овакве и овако крупне, смеле речи. Хиљаде и хиљаде таквих усамљених и нечујних бунтовних разговора из прошлости сад су се слили као хиљаде поточића у једну једину громку бујицу речи. (...) Уста му пуна речи као неког слатког, ватреног пића. И сам се чудио откуда му на ум падају те смеле речи, од којих је потоња увек слађа од прве.”

Слобода, опет да кажемо и стотину пута да поновимо, почиње од речи. И Давидова и Симанова и свих нас Срба. Јер, Реч Божја, по Којој смо саздани, сушта је Слобода.

И баш због тога што одбијамо да служимо Великом Инквизитору, творцу свих Империја, од папистичке, преко нацистичке, до НАТО пакта, смисао српске историје је у Христу. Иако га Давид Штрбац изричито не помиње, Штрбац је Божији ”Србин сав”, као у Чика Јовиној песми:

”Учили нас, мучили нас,
да будемо све,
само синци своје мајке,
само Срби – не.

Ал` другујућ с вуком, лисом
лав је ост` о лав.

Још нас има што певамо:

„Ја сам Србин сав!”

ЗАШТО ЈЕ ДАВИД ШТРБАЦ СУМЊИЧАВ?

Срби који су живели под туђом окупацијом, које су покушавали да покатоличе и потурче, увек су били опрезни кад су верска питања пред њима. Неки пут чак и сувише, јер – кога су змије уједале, и гуштера се боји. Писао је отац Јустин, у својим чувеним предратним коментарима ”Са уредничког стола”, о часу када су и код нас у Цркву неки покушавали да уведу нови календар: „Глас из Босне. Вести о увођењу неких реформи у нашој цркви узбудиле су православни народ наш у Босни, нарочито сељаке који су навикли да учествују у свима важнијим црквеним пословима. Један нам свештеник пише: „Сељаци у Босни, дознавши из новина о укидању свих постова сем ускршњег, врло су изненађени и узбуђени, и изгледа им да од наше вере нема више ништа. Један ми шта више рече: „Ми ћемо се још мало почети турчити, јер и Турци имају само један пост, а и ми ћемо сад имати само један”. Осим тога наши црквени великодостојници желе да укину поједине празничне дане, да смање број светитеља и да нам одобре да у празничне дане радимо као што Турци раде на сам Бајрам. Зар не виде да ми Срби, и ако смо много празновали и славили Божје угоднике, и ако нисмо у те дане радили, ипак смо свега имали и Бог нас је увек чувао, а Турци су увек радили, и на сам Бајрам, па никад ништа имали нису, нити ће икада имати.”

Такав, крајње сумњичав, био је и Давид Штрбац. У одбрани свог идентитета, он долази до неспоразума са српским газдама, који траже од Беча само црквено – школску аутономију, уместо да се свецело супротставе Риму и Хабзбурзима, које су папе звали ”апостолским величанствима”, и који су били велики покровитељи средњоевропског борбеног римокатолицизма, са погледом на Балкан и још даље ка Истоку.

Штрбац каже: „Чудновату праву, главати господине, траже газде. Не знам ти ни казати. То ти је некаква варица, нешто шарено, нешто буди Бог с нама! Траже од Земљане владе да нам изволи да се више не зовемо само Србови ко од Косова, већ српски, прекославни, школски, црквењски и ато-но-то... Ову пошљедњу ријеч не могу изговорити, па уби ме!... Ето, тако Србови да будемо. То они траже, чујем доље у чаршији, већ пуни шест година, па не могу да нађу. (...) Неки ме дан, баш ће бити у прошли пазар, пита газда Стево: „Признајеш ти, Давиде, да си српски, прекославни, школски, црквењски и ато-но-то...” О, тешке ријечи, крст јој љубим! Прије би сломио језик него што би је изговорио... ”Јеси ти, Давиде, тако Срб? ” ”Шта је то, газда? Каква је то сад нова вјера настала? Да ви нас, газде, нећете поримити? Није вам вјеровати, газде сте. Ја сам Срб, а тако Срб, Боже сачувај и заклони!” Он се ражљути, па подврисну: „То је наша, газдинска права што тражимо од Земљане владе! И ко тако Србин није – није ни Србин, већ Швабо, Шокац, шпијун, издајник!” ”Ја сам богме, велим, газда, мислио да ви тражите да царевина укине ову проклету трећину и десетину, а ви почели некакве будалештине збијати.”

Сумњичавост и крајња неповерљивост босанског сељака потичу од његовог пребивања на љутој Крајини, окренутој према Западу са кога долази свака лаж и превара. Јер ”од Крајине, крваве хаљине” увек и свагда ”започиње кавга”.

КОГА СУ ЗМИЈЕ УЈЕДАЛЕ ИЛИ НАСУШНИ ОПРЕЗ ПРАВОСЛАВНИХ СРБА

Наш познати византолог, др Миодраг Петровић, наглашава разлоге због којих су Срби, нарочито из Далмације и Босне и Херцеговине, били опрезни према папству: „Рим није каснио да искварени Символ вере намеће и народима на Балкану, првенствено у Далмацији. Само неколико година после коначног раскола у Цркви (1054), састао се познати сабор у Сплиту (1059) и донео одлуке у духу нових, изопачених учења и погледа Рима на православно исповедање вере и словенски богослужбени језик. На том сабору је словенски просветитељ, свети Методије, проглашен за јеретика. Овај је у Номоканон на словенском језику пренео Символ вере без латинског додатка *Filioque*. А у вези са богослужбеним словенским језиком, према казивању ђаконa Томе, одлучено је: „У напријед нека се нико не усуди словенским језиком (*in lingua sclavonica*) служити божаствене тајне, него само на језику латинском и грчком, нити смије икакав Словенин бити приведен на свештене степене. Јер се говори да су готска писмена изнађена од неког јеретика Методија (*a quodam Methodio haeretico*), који је многе ствари лажући написао на истом словенском језику противу правила католичке вере; ради чега Божји га је суд казнио ненаданом смрћу”.

Јеретичко учење о исхођењу Духа Светог и од Сина одвело је римокатолике у дуализам. Због тога су у средњовековној богословској књижевности, грчкој и словенској, постали познати под именима: „нови богомили“, „духоборци“, „бабуни“, „кудугери“ и др. Као такви, методом прекрштавања и унијаћења ширили су се на исток, силом или милом, преко православне Далмације и Босне до православне Србије и далеко на исток, север и југ.

У Босни су се правоверни хришћани, познати у средњем веку као „крстјани“, што значи – православни хришћани, одлучно вером супротстављали свакојаким налетима и мучењима од стране римокатолика језуита. Изворних података о томе има много, поред мноштва оних који су легли у *Congregatio de propaganda fide*, што је у Риму основао папа Гргур XV 1622. године. У пропаганди вере и наметању уније предњачили су управо језуити. Стога са разлогом Петар Кочић преноси старо и у свести правоверног народа уврежено горко сазнање о њима да су „црни људи у бијелој кожи“. Под тим подразумева, преваходно, „језуите врхбосанског надбискупа Штадлера“. Овај је „пре доласка у Босну издавао у Загребу часопис „Балкан“ чији је био задатак исте природе као и онај бискупа Штротсмајера како га је он објаснио 1871. у свом петом говору на ватиканском концилу. Задатак је био прост и јасан: ’отпадни Рим’ намеравао је да својом мисијом међу некатоличким хришћанима приведе Балканце у вишу културну сферу просвећеног Запада”.

И данас Рим настоји да балканске „шизматике“, како називају правоверне хришћане источног обрета,

посебно Србе, уведу у ”вишу културну сферу”. Услов за то је ”заборав”, што значи да само ”са забором”, могу себе видети у Уједињеној Европи. А у пакету ”заборава” смештена су сва насилна унијаћења Срба, са благословом римских епископа, и сва, вековима спровођена, зверска мучења и убијања слична оним у Јасеновцу за време Другог светског рата, као и оним у последњим војним операцијама Хрвата, деведесетих година минулог века, под називима ”Бљесак” и ”Олуја”.

Тако Петровић.

Авај! Свих ових година је, у име НАТО Фанара, Србима наметана ”неоправославна теологија” да би заборавили на Штрпчев опрез (чак и ако је ”преопрезан”, крајње подозрив, насушан је на простору где вековима живимо) према сваком покушају да нас ”пориме” и преведу у послушност папи, у чему данас предњачи Вартоломеј, НАТО фанариотски издајник правоверја, који се налази на месту цариградског патријарха и одваја Украјину од Русије.

Многи наши теолози, с мантијом и без мантије, хтели су фанариотско привид – православље уместо Христовог светосавског правоверја. Хтели су и јаре и паре – да се православнима зову, али да не страдају, него да уживају у свим добрима овога света.

ГОСТ РАДИН И ДАВИД ШТРБАЦ

А то не може бити. Не може бити и јара и пара. Давид Штрбац је то знао. И ми знамо, са Штрпцем. Нема православља неукорењеног у конкретност народне заједнице која вековима носи свој крст: „Погледај ме,

господине, добро ме сад погледај: мјерио сам се на два царска кантара, на турском кантару и на кантару овог вашег цара, па ни драм мање ни драм више од двадесет и пет ока! А кад се Срб у мени напири и надме, нема тог царског кантара на ‘вом свијету који би ме могло измјерити!!!”

Нарочито све ово осећамо на гробу нашег Давида, цара српског слободарства, потомка светих Срба из Босне и Херцеговине, који нису били никакви богомили, него православни хришћани. О једном од њих, госту Радину, и његовом тестаменту, сведочи Горан Комар, истраживач српских докумената и надгробника: „Необично је важан тестамент госта Радина. Ево што, укратко речено, можемо закључити на основу ове његове опоручне изјаве: 1. Гост Радин и његова Црква исповједа ”праву вјеру апостолску” у Вишњег Бога и Свету Тројицу нераздјељиву и јединосуштну. 2. Празнује дане Рођења Христовог, Свето Благовјештење, Васкрсење, али и Светог Великомученика Георгија. Такође, Вазнесење и Светог Петра и Павла, као и Светог Архиђакона Стефана, Архистратига Михаила, Свету Неђељу, Пресвету Богородицу и Све Свете. 3. Тако Црква изражава и исповједа Никејски Символ Вјере како говоре и повеље Босне и Хума/Херцеговине. 4. Празнује петак и недјељу. 5. Црква, дакако, посједује храмове и у њима укопава своје припаднике (како у Петровићима, Влаховићима, Милима...). 5. У црквама се пале свијеће и одржавају парастоси. 6. У Цркви дјелује монаштво оба пола. 7. У Цркви постоји Крсно име.”

Како гост Радин и Давид Штрбац, тако ћемо и ми. Док нас има. А биће нас док је света и века. И биће нас у

вечности, у Небеској Србији, која је један од квартова Небеског Јерусалима.

ШТА СЕ ВИШЕ ШТИТИ: СРБИ ИЛИ ЈАЗАВЦИ

Суд Беча у окупираној Бањалуци је кућа у којој се ”Бог не прима”, када се поздравом назове, и у којој ће српског сељака помпезни празноглави судија, у име Империје, назвати ”марвом”. Тако ће му, као правој ”марви” са униформом и зулufима, Давид и одговорити, али судија, као шраф моћне бирократске машинерије, ништа од свега не схвати. И Давид ће ући у велики механизам, да га, као киселина живог живота, нагризе изнутра. Пристаће, али само привидно, да се зове онако како га зове Империја: „Ја се зовем, славни суде, Давид Штрбац, село Мелина, котар Бања Лука, окружље Бања Лука, а земља, мислим главати господине, да ће бити Босна. Кућна ми је лумера 17. Тако ме славни суд пише и тако ми позовке шаље.” А знаће ко је и шта је.

Као Кафка пре Кафке, Петар Кочић види да се потоње безакоње на овај свет обрушава путем лажних закона, па сведочи како Давид и његова жена по сву ноћ ”штудијерају” баш те утварне законе, који су у Босну стигли после Турака, и све завили у црно: „Боже мој, Боже, чудне љепоте у вашег цара! Боже мој, Боже, ала ви усрећисте нашу земљу! Свијет се лијепо умртвио од некаква добра, и милине, па једва дише. Свак весо, задовољан, свака пјева, само се пјесна није не чује.”

Такав је и бечки закон који штити јазавца, док човека Србина нимало не штити.

Давид зато каже: „Неке године, док још нисам био свјештио вашег закона, убио сам у тој истој њивици једног јазавца. Биће ваљда брат овог лопова. Увати ме царски шумар и оглоби с пет воринти. Кад метну паре у цеп, оштро ми запријети: „Не смијеш то више чинити, јер и јазавца данашњи закон брани.” Е, кад га брани, нек му и суди кад штету почини!...”

Давид Штрбац је, можда, већ онда видео куда ће наводна брига о животињама кренути. Један Аустријанац, потомак пораженог Беча, испунио је Давидову слутњу да ће закон који штити животиње моћи да се примени упркос прогонима и убиствима људи. Такав је постао немачки фирер.

НАЦИСТИ И ЗАШТИТА ЖИВОТИЊА

Нацисти су посветили велику бригу заштити животиња. Били су против ритуалног кошер клања, али и против вивисекција које су сповођене у научне сврхе. 21. априла 1933. године, скоро одмах након доласка Хитлера на власт, парламент је почео да доноси законе за регулисање клања животиња; ниједна животиња није смела бити заклана без анестетика.

Херман Геринг као премијер Пруске је 16. августа 1933. године донео закон којим се намеће потпуна забрана вивисекције. Он је најавио престанак ”неподношљивог мучења и патње у експериментима на животињама”. Геринг је 28. августа 1933. на радију објавио: „Апсолутна и

трајна забрана вивисекције није само неопходан закон за заштиту животиња и показивање саосећања са њиховим болом, већ је то и закон за само човечанство.... Стога сам најавио тренутну забрану вивисекције и учинио ову праксу кажњивим делом у Пруској. До изрицања казне, кривац ће бити смештен у концентрациони логор.”

А 23. фебруара 1934. донет је декрет пруског Министарства трговине и запошљавања којим је уведено образовање о законима о заштити животиња у основним, средњим и факултетским образовним установама и 3. јула 1934. донесен је Закон о лову у Рајху када је створено Немачко ловачко друштво са мисијом да образује ловачку заједницу о етичком лову, а 1. јула 1935. године донет је Закон о заштити природе Рајха. Нацистичка Немачка је увела прво законодавство за заштиту вукова.

Године 1938. нацисти су увели заштиту животиња као предмет који ће се предавати у државним школама и универзитетима.

Метју Пајпер, који се бавио нацистичком политиком према животињама, каже да су Хитлерови ”хуманисти” још 1933. забранили присилно храњење живине, а законом су заштитили и животиње у циркусима и зоолошким вртovima. Људи који занемарују своје кућне љубимце могли су бити ухапшени и кажњени. ”У то време, само је Велика Британија имала законе који штите дивље животиње, али они нису били ни близу тако јаки као закони Трећег рајха”, каже Пајпер. Био је забрањен лов на коњима, тровање дивљих животиња и коришћење замки. Осим тога, лов је био дозвољен једино држављанима Немачке и онима који су испуњавали аријевске расне стандарде: „Нацисти су

земљу и животиње на њој сматрали светом за Немачку, али су етничке мањине видели као освајаче у својој земљи”, каже Пајпер.

Ови закони су добили подршку од стране група за заштиту животиња и природе у Немачкој. Када је Немачка извршила инвазију на Француску, тамо су уведени закони о заштити животиња који су добили су подршку појединих француских грађана који су желели заштиту животиња и природе без обзира што иза тога стоји власт окупатора.

У словенској, ”нижерасној” Пољској су закони коришћени на другачији начин. Нацисти су изабрали извесна подручја окупиране земље и одредили их као резервате за животиње као што су вукови и даброви. Људи који су живели на овим просторима су насилно уклоњени, а неки су послати у логоре.

Зато је Давид Штрбац на време схватио каква је будућност могућа, јер су га, да поновимо, казнили кад је, без државне дозволе, уловио јазавца: „Увати ме царски шумар и оглоби с пет воринти. Кад метну паре у цеп, оштро ми запријети: „Не смијеш то више чинити, јер и јазавца данашњи закон брани.“

Нацизам, авај, није био никаква деформација, него један од могућих праваца у развоју западне цивилизације, кадре да штити јазавце, али да људе шаље у концентрационе логоре. Зато нам је Давидов глас и данас потребан, као упозорење против лажног хуманизма.

ЗАВЕТНИЦИ ОКО ДАВИДОВОГ ГРОБА

Када нас је Милорад Штрбац довео до гроба свог чукундеде, пукао је поглед ка Козари, нашој мученичкој планини, на којој Стојанка мајка, гласом Скендеровим, и даље оплакује Стојана, Мрђана и Млађена, синове – стубове кнешпољске. Српско сеоско гробље, добро одржавано, купало се на благом сунцу и у мирисима траве, какве, ко је косио и пластио, памти из детињства. Потрчао би човек у долину, изашао на неки пут, па ”шибај, кочијашу, терај царски у Струму”, што рече Растко, или Винавер: „За тиху и отегнуту песму наших сељака, без икакве горчине, без осећаја за време, без поенте, можда треба сести на воловска кола, на дугачку греду, и тако путовати седам година, и не свршити песму гласно, него је у себи нечујно наставити.”

Ко не чује, и данас, јауке са Змијања, остаће глув довека. Јер ено Шмита у Сарајеву, а он би опет да отима слободу. Био Калај, па је сад Шмит. Али треба да се чују и гласови слободних српских гора на гробу Давидовом, у који су, све нешто мислим, сахранили и праћку од речи испавених у око Империје. Давидова праћка је ”велевлажну господу” гађала тамо где су изгледали најмоћније, у окупацију у име цивилизације, пре но што је Гавро полетео ка свом циљу, на Видовдан 1914. године.

Ко се ту не би сетио нашег Рајка Петрова Нога, Херцеговца Лазаревог, наследника Кочићевих бунтовних бркова, који, у име свих нас овде окупљених, рече: „Срби нису Срби ако реагују погнувши главу на ултиматум. Има једна песма која опевава Принципа и чији један део гласи овако: „О аждаја што Словене гуташ,/ Шта ли мислиш и куда ли луташ?/ Нимало те пожељели нисмо/Нити смо ти

оправили писмо./Не знаш добро нашки говорити,/А дош`о си по Босни ходити.” – то говори Принцип Фердинанду. Сад долазе битни стихови: „Ево теби српска граматика/ из мојега аутоматика.” Не позивам никога јер нема ни мета, а нема ни Принципа, али је стих ”српска граматика из мојега аутоматика” узвишен.”

Ако игде, на Давидововом гробу се зна да ”ти гробови нису раке, већ колевке нових снага”, и да, као што су се заветници купили, по Змајевој речи, ”око гроба Ђуринога”, сада треба да се нађу око гроба Давидовога. И да се опет Давиду, на том месту, споменик подигне, јер су веселници, пре неку годину, скинули бронзану бисту славног Штрпца да би је, за ситну пару, у претоп продали, и можда у ракију брљу, звану и шома (одатле ”шмокљан” – који пије лошу ракију, шому), утопили. Милорад Штрбац вели – он ће сам да врати бисту, ако нико неће. Али, дужни смо Давиду – и сви треба да своју лепту уградимо у споменик славном претку.

То треба да учинимо јер ово наше, и робовање и слободљудље, траје, не престаје, као у Ноговој песми:

Рајко Марин и Врсан Косарин
Ковач Грубач и Белопчељанин
Курјак Вучић и Вукша Митровић
Гласинчанин Горди Коленовић
Влаћ Бијелић Вукосав Влаћевић
Прибисалић и Милат Припчинић

Грд Требињац Косача Беока
Пет Рабрена Висота Без Ока
И Милутин Гост Од Јеванђеља
Узвишена Дружбо Без Весеља
Тужни Сужњи у мојој Књижици
Ви у Аду ви на Потерници
Суви Зулум Жбира и Бабуна
Од Калаја па до Ешдауна

И до Карла Шмита, који опет србомрзно дише у Сарајеву. Послали га НАТО усрећитељи, као Хабзбурзи Калаја што су слали.

ИЗ ЛЕПОТЕ У ЛЕПОТУ: ОД МЕЛИНА ДО ГОМИОНИЦЕ

А била је, са и без историје, велика, предсудонска лепота на гробљу у Мелинама.

И опет је, однекуд, из Вилова дола или са Козаре, дострујала златна Ногова реч: „Необично је то осећање да нам лепота, као постиђење, долази са врховне адресе. Ако се Бог кроз све ово пројављује, смео ли се упитати је ли он творац и ових што нам ово раде. Или су и Бог, и Срби, и моја утројена туга, и сузе, и старинске риме – анахронизам. И ја сасвим анахроно у том ритму ридам, преплављен старинском радосћу што све ово што је одвајкада још увек постоји. Па ће моја туга, у овом облику и језику, можда бити радоснотворна. Бог се пројављује у хиљадама неисцрпних и ненадмашних облика, и човек, срећом, још увек има очи за те красоте. А ускоро их, можда, неће имати буду ли се, као што јесу, осилили неовлаштени намесници на земљи.

Уверен сам да има наде док има суза. Сузе ће, а не лепота, спасити свет. Шта је лепота без суза.”

У смеху кроз сузе, неозарени старих ореола сјајем, растадосмо се са Давидом и кренусмо ка Кочићевој Гомионици. А беше с нама један „кало – герос“, добри старац, и бејасмо: Жељко, Стојан, Небојша, Раде, Анка, Андријана и ја. И био сам млад сам као да имам двадесет пет година, и чинило ми се да ћу срести Симеона Пејића Рудара, ђака од намастира Гомјенице на Крајини љутој. Толико сам се подмладио да ми се учинило, све док ме нису заболела леђа стара педесет и четири лета и клецнуло слабачко колено, да ћу стићи и престићи многе млађе, надмећући се с њима у ”паметном србовању” (тачан и леп израз Станислава Винавера). Наравно да нећу престићи млађе и свежије снаге у служењу нашем, Српском Завету, али ми се учинило да хоћу – Крајишници су ми вратили веру у Бога и Српство. И кад ми је брат Жељко предвече рекао да су се Штрпци јављали и питали ко је њиховом рођаку Милораду долазио, решио сам да овај запис завршим ускликом: „Живео нам у књигама и сећању наш чича Давид из села Мелине код Бањалуке, и живо му и здраво и срећно било потомство његово – да се прича и приповеда док је људи и док је Косова!”

ХВАЛА ТИ, БАЊАЛУКО ЛЕПА: УМЕСТО ПОГОВОРА

Жива је Бањалука под Христом, Сунцем правде.

И Крајина је жива.

И Змијање, после јаука, пева.

Да се знају континуитети. Да има сеоба, а смрти нема.

Прве базилике на територији Бањалучке епархије саграђене су после Миланског едикта, крајем четвртог и почетком петог века: ту су, у близини Бањалуке (Рамићи и базилика на Кастелу), Приједора (Зецови), Лакташа (Бакинци), Новог Града (Благај) и Котор Вароши (Шипраге).

Живи су, и данас, бањалучки манастири - Гомионица, Крупа на Врбасу, Моштаница, Липље, Ступље и Осовица.

А највеће ми је откриће било, док сам читао књигу о сакралној архитектури Бањалучке епархије, чији су аутори Славољуб Лукић, Бојан Вујиновић и Марко Јанковић. Објављена је 2020, и у њој сам нашао последњу коцкицу за мозаик о "цркви босанској", која, као што видесмо, није била никаква "јеретичко – богомилска црква", него савет најугледнијих хришћана ("поглавитих крстјана") који су помагали српским владарима Босне и Херцеговине и српским православним епископима у Босни и Херцеговини.

Зоран С.Мачкић, архивски саветник Архиву Републике Српске, приредио је предатни запис Милана Карановића,

објављен у ”Политици”: „У Крупи је од највећег интереса *Ћедовски ‘раси* и предања и сјећања за њега везана. На једној коси крупске жупе види се група храстова и међу њима дрвена зграда. Из даљине се не може разабрати да ли је сеоска кућа или сточарска колиба. Кад се приђе ближе, види се да је дрвена ниска грађевина на источној страни заобљена. То је стара црква у Крупи на Врбасу. Откад је првих година аустријске окупације саграђена нова црква, у старој цркви врши се служба божја само једном у години, на Спасовдан, кад су сеоска житна масла.

Нарочиту пажњу свраћа највећи храст пред црквом, кога зову *Ћедовски ‘раси*. За тај храст везано је сјећање и одржава се предање. Извјестан број људи из угледнијих родова околине Крупе, чим превале педесету пуштали су браду и косу, носили дугу црну хаљину и рашљаст штап. Звали су их *Ћедови*. Били су предмет особите пажње. Њима су се поносили њихови родови. Жене, дјеца и млађи људи, кад прође крај њих који од *Ћедова*, устајањем су га поздрављали и љубили у руку. О црквеним саборима заједно су сједали сви ти *Ћедови* под овај храст. Ту су им слали домаћини част по дјевојкама и млађим женама, а то је дрвен тас ракије са хљепчићем. Они су на то благосиљали из свега гласа, тако да може чути цио збор: Хвала ти, домаћине (по имену и презимену), бане наш и поносе наш! Част чинио, од Бога част шчек’о!

Ћедове су имала ова племена: Мијићи, Чудриловићи, Шамаре, Ковачевићи, Тарлаћи, Амићи и Михаиловићи. Племена Стрика имало је два *Ћеда* у исто вријеме. Задњи *Ћедови* – Лука Тошић, Илија Амић и Илија Ковачевић – помрли су око 1885.

На сјећања о ђедовима упозорио ме Бранко Загорац, професор у Билећи, који је родом из Крупе. Људи који ту же за старим добрим вактом и земаном причају одушевлено, до заноса, о тим ђедовима. Са нарочитим пијететом о њима прича бистар и паметан сељак Ђуро Шамара.

Свакако су то трагови из прасловенске давнине. Назире се то у чувању племенског култа и савјетовању у важним стварима. Рашљаост штап подсјећа на владичанску штаку. У средњовјековним споменицима спомиње се ”дид” цркве босанске. Није искључено да изасланици Римске курије, који су испитивали босанске вјерске прилике, нису те остатке означили као јеретичке, па против њих нису предлагали мјере.

Износећи предање о ђедовима и њихову храсту, које се могло ухватити за кратка боравка, тежња је писца ових редака да скрене пажњу на ту прасловенску окамину.”

На челу ”цркве босанске”, саветодавног тела владара и владика, сви знамо – био је ДЈЕД, а око њега ”старци, гости, стројници”.

Није дјед био јеретик, него најугледнији старац – православцац.

Скоро да сам скочио од среће кад сам ово прочитао.

Живи смо, ми, православни Срби, и жива је Света Крајина српска и Бањалука наша прелепа.

Хвала Бањалуци и Бањалучанима који ме дочекаше као брата и испратише као брата.

Још сам дужан Бањалуци, и, ако Бог да, још ћу писати о њој.

А ово је за сада, на душевну корист да буде читаоцима, а мени не на суд или на осуду пред Богом.

Чувај, Господе, Твоју Крајину, и дај нам снаге да Те
достојно дочекамо о Твом Другом и славном доласку!

КОНАЦ ДЕЛА И БОГУ СЛАВА!

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

271.222(497.11)(497.6)

271.222(497.11)-675(497.6)-9

271.2-184.3

ДИМИТРИЈЕВИЋ, Владимир, 1969-

Бањалука под сунцем правде: Србовање на
Крајини љутој / Владимир Димитријевић. - Чачак :
В. Димитријевић, 2025 (Београд : Добротољубље).
- 266 стр. ; 20 cm

Тираж 200.

ISBN 978-86-906722-2-6

а) Српска православна црква -- Босна и
Херцеговина б) Босанска црква в) Православље
-- Босна и Херцеговина г) Богумили -- Босна и
Херцеговина

COBISS.SR-ID 165927689